

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»
Заснована 2015 року і є продовженням започаткованої 2001 року
серії «Митна справа в Україні»

**В. Л. Андрущенко,
Т. В. Тучак**

ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Навчальний посібник

**Ірпінь
2021**

УДК 336.221.4(100)

ББК 65.261.4

A65

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Університету державної фіскальної служби України
(протокол № 7 від 24 червня 2021 року)*

Рецензенти:

В. М. Мельник, д.е.н., професор, директор ДООУ «Навчально-методичний центр з питань якості освіти»;

Л. Л. Лазебник, д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства, Університет ДФС України.

Автори:

В. Л. Андрущенко, професор, д.е.н., професор кафедри податкової політики, Університет ДФС України;

Т. В. Тучак, доцент, к.е.н., доцент кафедри податкової політики, Університет ДФС України.

Андрущенко В. Л.

A65

Податкові системи зарубіжних країн : навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. – 210 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні»; т. 176).

ISBN 978-966-337-649-3

Навчальний посібник актуальний і корисний тим, що ознайомлює читачів: студентів, аспірантів, викладачів та всіх, кого цікавлять податки, із зарубіжним досвідом оподаткування у найбільш розвинених державах світу. В Україні не обійтися без передової західної школи, засвоєння і використання унікального наукового потенціалу та практичної компетенції зарубіжних фіскальних служб. Автори сподіваються, що видання дасть поштовх до самостійних роздумів і порівнянь. Навчальний посібник орієнтований на усвідомлене сприймання нагальної суспільної корисності податків та свідому участь громадян у виконанні податкових зобов'язань.

УДК 336.221.4(100)

ББК 65.261.4

ISBN 978-966-337-649-3

© Андрущенко В. Л., Тучак Т. В., 2021

© Університет ДФС України, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ І. ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	14
Тема 1. Податкова система Французької Республіки	14
1.1. Фіскальні перетворення Великої французької революції та наукова думка	15
1.2. Загальнодержавні податки	17
1.3. Місцеві податки.....	25
1.4. Адміністрування та консультування податків.....	27
Тема 2. Податкова система Федеративної Республіки Німеччини	34
2.1. Німецька школа вчення про податки.....	35
2.2. Устрій податкової системи	37
2.3. Федеральні податки	39
2.4. Земельні податки.....	45
2.5. Місцеві податки.....	46
2.6. Адміністрування та консультування податків.....	47
Тема 3. Податкова система Італійської Республіки	56
3.1. Італійська наукова «школа фіскалістів».....	56
3.2. Загальнодержавні податки	60
3.3. Регіональні та місцеві податки	65
3.4. Адміністрування та консультування податків.....	66
Тема 4. Податкова система Королівства Нідерландів	74
4.1. З історії оподаткування в Нідерландах.....	75
4.2. Основні державні податки	75
4.3. Податкові кредити і пільги	77
4.4. Інші податки	79
4.5. Податкова адміністрація та консультування	83
Тема 5. Податкова система Великої Британії	88
5.1. Батьківщина податкового права	89
5.2. Державні податки.....	90
5.3. Місцеві податки.....	98
5.4. Адміністрування та консультування податків.....	100

РОЗДІЛ II. ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ США ТА КРАЇН БЛИЗЬКОГО І ДАЛЕКОГО СХОДУ	107
Тема 6. Податкова система Сполучених Штатів Америки	107
6.1. Американські теоретики оподаткування	108
6.2. Федеральні податки	109
6.3. Штатні податки.....	117
6.4. Місцеві податки.....	121
6.5. Оподаткування індіанських племен у резерваціях.....	124
6.6. Адміністрування та консультування податків	126
6.7. Податкова реформа і рух «патріотичних мультимільйонерів»	130
Тема 7. Податкова система Китайської Народної Республіки	136
7.1. Устрій податкової системи. Адміністрування та консультування податків	137
7.2. Загальнодержавні (центральні) податки.....	140
7.3. Спільні податки на доходи і прибутки	142
7.4. Спільні провінційні та місцеві податки.....	145
7.5. Податкова система Гонконгу	146
Тема 8. Податкова система Японської Держави	153
8.1. Перетворення революції Мейдзі	153
8.2. Адміністрування та консультування податків.....	154
8.3. Прямі податки на доходи, прибутки і майно	158
8.4. Податки на споживання.....	160
8.5. Місцеві та інші податки.....	161
Тема 9. Податкова система Держави Ізраїль	166
9.1. Оподаткування доходів	167
9.2. Корпоративний податок та індустріальна політика	169
9.3. Місцеві та інші податки і пільги.....	171
9.4. Фіскальне відомство. Адміністрування та консультування податків	172
Тема 10. Податкова система Сингапуру.....	177
10.1. Становлення податкової системи.....	178
10.2. Податки на доходи і прибутки.....	179
10.3. Податки на споживання.....	181
10.4. Інші податки	182

10.5. Фіскальне відомство Сингапуру і податковий консалтинг	184
Тема 11. Тренди, інновації, проблеми в оподаткуванні	189
11.1. Неминущий тягар податків	190
11.2. «Корабель податкової свободи»	192
11.3. Податок на багатство як фіскальний фонд проти коронавірусу	194
11.4. Оподаткування цифрових та криптовалютних операцій	197
11.5. Відродження податку на спадщину	199
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	207

ВСТУП

Податки відомі людству вже декілька тисяч років. Так, в одному з найдавніших письмових джерел – Біблії, священній книзі іудеїв і християн, оподаткування, платники і збирачі податків згадуються як явища вже добре відомі та звичні для людей, які жили три тисячі років тому. Матвій – автор першого з Євангелій, (I ст. н. е.) до того, як став на апостольську службу Христову, був професійним митарем – збирачем податків. Словом, податки і податківці супроводжують усю історію держави і цивілізації.

Устрій, фіскальний потенціал, соціально-економічні функції національних податкових систем – критично важливий показник фінансової сили держави. Навчальний посібник з навчальної дисципліни «Податкові системи зарубіжних країн» актуальний з міркувань світоглядної та професійної корисності, яку може дати неофітам фінансової науки ознайомлення з податковими системами демократично-правих країн із соціальною ринковою економікою, а також з деякими впливовими науковими школами та напрямками податкової політики. На Заході, куди заданим курсом рухається Україна, як розробка теоретичних питань, так і податкова практика та політика перебувають на високому рівні наукової та професійної культури.

З такого погляду навчальний посібник виконує для вітчизняного читача роль прикладної та морально-етичної настанови: ось так, крім деяких негативних явищ, властивих і західній дійсності, має бути і в Україні. Адаптовані до вітчизняних умов позитивні запитання із Заходу відповідають національним інтересам України.

За своїми жанровими особливостями цей навчальний посібник виконує важливу просвітницьку функцію, своєрідну роль довідника з питань порівняльного податкознавства, «книги для читання», що ширить кругозір, збагачує ерудицію. Адже найбільш переконливий спосіб оцінити національну податкову систему – порівняти її із системами інших держав, при цьому держав авангардних, в яких є чому повчитися. Порівняння – одне з найдієвіших джерел знання і самокритичного самопізнання, сильний стимул творчості й розвитку.

Зміст посібника підпорядковано меті і завданням навчальної програми дисципліни «Податкові системи зарубіжних країн».

Мета дисципліни – ознайомлення із сучасною податковою доктриною провідних держав світу, з надбаннями західної наукової традиції у фіскальній сфері, вивчення устрою та функціонування податкових систем вибраної групи держав: США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії, Нідерландів, Ізраїлю, Китаю, Японії, Сингапуру. Підбрано такі країни, які історично, політично, економічно пов'язані з Україною або являють собою яскравий приклад для наслідування (Сингапур, Нідерланди).

Звичайно, не менш важливим було б вивчення податкових систем інших цікавих для українського читача країн, зокрема Австрії, Швеції, Фінляндії та ін. На жаль, це виходить за межі виділеного обсягу цієї навчальної дисципліни.

Завдання дисципліни передбачають з'ясування:

– науково-пізнавальних методів до вивчення податків і оподаткування;

– устрою, структури, функціонування національних податкових систем ряду держав, вибраних таким способом, щоб мати найбільш репрезентативне уявлення про події та явища в оподаткуванні;

– тенденцій у розвитку оподаткування, новітніх явищ, існуючих проблем, заходів щодо реформування податкових систем;

– ідей та ідеалів соціально-економічного і морально-етичного характеру, якими керуються уряди у проведенні податкової політики.

У результаті засвоєння положень цього курсу студент має *знати*:

– тлумачення представниками італійської та шведської наукових шкіл природи і принципів оподаткування;

– визначальні події в розвитку зарубіжних податкових систем;

– сучасні параметри основних податків, способи їх справляння, зміст податкових реформ, методи адміністрування податків;

– глобальні тенденції розвитку оподаткування, процеси реформування та міждержавної гармонізації податкових систем у країнах Євросоюзу;

вміти:

– впевнено користуватися науково-поняттєвим апаратом, зокрема англomовним, ученням про податки та професійною термінологією фіскальної практики;

– розумітися у взаємозв'язках оподаткування з економічними, соціальними, політичними, культурними факторами суспільного і державного життя;

– розбиратися в мотивах поведінки платників податків;

– орієнтуватися у вітчизняній та зарубіжній літературі на фіскальні теми, знаходити і використовувати потрібну інформацію;

– аргументовано вести наукову дискусію, відстоювати свою позицію, викладати думки чітко, виразно, стисло.

Об'єкт навчальної дисципліни – наукові уявлення та інституційно-організаційні засади оподаткування в міждержавних порівняннях.

Предмет – устрій податкових систем та адміністрування податків у конкретно вибраних державах.

За логікою міжпредметних зв'язків цей курс органічно розвиває і доповнює у предметній сфері оподаткування положення навчальних дисциплін фінансово-економічного циклу: економічної теорії, державного бюджету, грошей і кредиту, міжнародних фінансів, фінансового права, податкового менеджменту та ін. Зі свого боку сучасне фінансове знання вбирає прийоми дослідження, запозичені з політекономії, соціології, політології, філософії.

Внаслідок різностороннього характеру і великого обсягу вчення про податки доречно вивчати матеріал методом *декомпозиції* – розчленування складного явища оподаткування на окремі конкретні більш прості частини. З такого погляду автори виходять з того, що знання про податки, взяте в цілому, за пізнавально-аналітичним критерієм підрозділяється на три рівні, три підходи, три пізнавальні (когнітивні) сфери:

– податкову морфологію;

– політичну економію, або економіку оподаткування (economics of taxation);

– соціологію податків (фіскальну соціологію).

Морфологія податків – своєрідне «чисте» знання про оподаткування: його устрій; дизайн, форми, елементи окремих податків; структура податкової системи; загалом конструктивно-організаційний чинник оподаткування. Морфологія оперує реаліями: фактами, показниками, нормами, що відображають чинну практику оподаткування, нехтуючи оціночними політичними, морально-етичними чи соціально-економічними міркуваннями за принципом «добра и зла внимаая равнодушно».

Приклад морфологічного підходу: податкова система Німеччини налічує 40 податків і ніяких оцінок, порівнянь («на мою думку», «ми погоджуємось» тощо).

Економіка (політекономія) оподаткування вивчає взаємодію податків із суб'єктами, об'єктами, явищами і процесами ринку, має справу з ефектами і впливами податків на економіку і навпаки. «Податкова флора, – дотепно зауважував один учений-фінансист, – обумовлюється властивостями ґрунту». У цій сфері пізнання податки досліджують у контексті виробничих і (пере)розподільчих процесів, у взаємозв'язках і взаємозалежностях між державою, суспільством та ринком, між платниками податків і фіском у певній науково-теоретичній інтерпретації. Тут оподаткування, державні фінанси загалом постають, на відміну від приватної ринкової економіки, як галузь «державного господарства» (англ. – public economics, нім. – Staatswirtschaft).

Прикладом політико-економічного бачення є фінансово-економічна політика Німеччини, яка довго перебувала під сприятливим впливом теорії так званого ордо-лібералізму (Ordnung des Wirtschaft), що передбачає поєднання суворого правопорядку з ефективною соціально-ринковою економікою.

Фіскальна соціологія висвітлює податки в категоріях добра і зла. Вона зосереджується на питаннях взаємовпливу та взаємозалежності оподаткування і суспільних морально-етичних цінностей: культури, справедливості, чесності та ін., тобто здебільшого стосується неекономічних і позаекономічних ефектів оподаткування. Соціологія аналізує не так податки самі по собі, як поведінку причетних до оподаткування людей залежно від їх стремлінь, характерів, вчинків, традицій тощо. Подібно до

політико-економічного підходу на методологічному озброєнні фіскальної соціології перебувають ідеї, погляди, оцінки, теорії, доктрини та ін.

Про пізнавальний потенціал соціологічного методу американський економіст Джон Кемпбелл зазначив: «На відміну від інших підходів, фіскальна соціологія повністю зосереджується на комплексі суспільних взаємодій в інституційному та історичному контекстах, які пов'язують державу і суспільство у такі способи, що формують податкову політику та породжують її ефекти»¹.

Приклад фіскально-соціологічного міркування: внаслідок особливостей релігійного світогляду і виховання у країнах протестантського віросповідання (Німеччина, США, Велика Британія, Швейцарія та ін.), як правило, податково-платіжна дисципліна населення суттєво вища, масштаби ухилення від податків набагато нижчі, ніж у країнах католицької (Італія, Мексика) й особливо православної (Україна, Росія) віри.

Отже, соціологічний метод створює можливість дослідження поведінки платників податків через мотивації не лише економічного характеру, але й усю сукупність спонукань і обставин, якими керуються люди.

Звичайно, виділені сфери пізнавальних засобів не ізольовані у процесі аналізу оподаткування вони використовуються комплексно, доповнюють і посилюють одна одну. Морфологія заснована на спостереженнях і досвіді, політекономія та фіскальна соціологія опираються на умоглядні розумові побудови.

У сукупності своїх пізнавальних підходів фінансова наука виконує аналітичне завдання, розглядаючи всі явища оподаткування з двох точок зору: позитивної та нормативної. Сутність позитивного методу сформулював І. Х. Озеров: «Ми досліджуємо, що є і чому залишаються за дверима науки наші симпатії та антипатії»². Тобто метод розглядає реалії, факти, те, «що є чи було наяву».

¹ Campbell J. L. The State and Fiscal Sociology. URL: <http://www.questia.com/googleScholar.qst?docId=50002257888>

² Озеров И. Х. Основы финансовой науки. Учение об обыкновенных доходах. Издание 5-е. М.: Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1917. Выпуск 1. С. 19.

Нормативний метод навпаки ставить питання про умоглядно бажане, про те, «що повинно бути», про майбутнє, про потрібні зміни, вдосконалення, перетворення і реформи в оподаткуванні. Тут саме місце мріям, оцінкам, симпатіям та антипатіям, без них не обійтися, як не обійтися, залишаючись реалістом, без огляду потреб та проблем, які розкриває дійсність за результатами позитивного аналізу.

Позитивну науку образно і влучно порівнюють із виявленням фізіологічного стану організму, а нормативну – із засобами лікування.

Відповідно до пропонованої градації навчальних завдань зміст останньої теми навчального посібника має змішаний характер, де висвітлені деякі питання політичної економії оподаткування, але здебільшого фіскальної соціології та податкової політики. Країнознавчий сегмент також має характер морфології податків і податкових систем та посилений деякими поясненнями політичного, економічного та соціального характеру.

У процесі викладу матеріалу коротко розкривається роль представників національних шкіл фінансової науки у розробці питань вчення про податки. Зокрема, особливо виділений пріоритет італійської й шведської шкіл у теоретичній розробці концепції «податкових цін» суспільних благ. Американський економіст, Нобелівський лауреат Джеймс Б'юкенен (1919–2013) та його послідовники довершили цю креативну концепцію, доповнивши її теорією суспільного вибору. Американська школа також неперевершена в дослідженнях оподаткування корпорацій.

Для сучасного українця навчальна дисципліна «Податкові системи зарубіжних країн» актуальна ще тому, що від античних часів Захід перебуває в авангарді інтелектуального прогресу європейської людності. Тому звернення до наукових досягнень і досвіду західних держав має надто вагомі підстави. На Заході міститься невичерпний резервуар ідей, теорій, знань, багатство і глибина яких вражають, там розробка проблем державних фінансів давно піднялася на висоту, якій немає рівних у світі.

В Україні без західної школи, осмислення, сприймання, використання такого унікального наукового потенціалу і практичного досвіду не обійтись. Однак автори вважають за потрібне звернутися і до досвіду оподаткування в азійських державах Сингапурі, Китаї, Японії та Ізраїлі, які явили світу гідні подиву досягнення.

Разом з тим зарубіжну наукову думку, практичний досвід не варто сприймати некритично як істину останньої інстанції без урахування реальних умов, національних інтересів, історичних особливостей України. Як і недопустимо нехтувати творчими доробками українських учених, досвідом вітчизняної податкової практики.

Українська фінансова наука ще не промовила свого вагомого для всього світу слова, її успіхи ще попереду. У цій справі серед інших відкриваються необмежені можливості для неофітів і прозелітів фіскально-бюджетної науки – саме тих, кому адресований цей навчальний посібник.

У процесі підготовки цього видання в ролі інформаційних матеріалів та джерел емпіричних даних найбільше використано розміщені в інтернеті англomовні першоджерела. Теоретична частина опирається на праці корифеїв і метрів науки державних фінансів, монографії та наукову періодику вітчизняних і зарубіжних учених-фінансистів. Зокрема, автори посилаються на унікальну роботу «Класики науки державних фінансів»³.

По окремих країнах частково були використані матеріали попередньої публікації однотипного посібника колективу авторів «Податкові системи зарубіжних держав» (вид-во «Кондор», 2012 р.).

Виклад змісту навчального посібника супроводжується деякими супутніми питаннями, що стосуються історичної долі, різних сторін державного і суспільного життя окремих народів,

³ Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London: Macmillan; New York: St Martin's Press, 1967. XIX, 244 p.

зокрема способу мислення і поведінки людей у сфері оподаткування.

Читачі мають помітити стремління авторів до простоти, лаконічності, доступності викладу за інформаційної насиченості тексту.

Автори сподіваються, що пропонований навчальний посібник дасть поштовх для самостійних роздумів і порівнянь. Він буде корисним для читачів різних категорій – від студентів і викладачів до просто зацікавлених людей, буде сприяти розширеному сприйманню нагальної суспільної корисності податків та свідомій участі громадян у виконанні податкових зобов'язань.

РОЗДІЛ I ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

ТЕМА 1 ПОДАТКОВА СИСТЕМА ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (RÉGIME FISCAL FRANÇAIS)

*24-те місце за світовим індексом щастя.
26-те місце за індексом людського розвитку.*

- 1.1. Фіскальні перетворення Великої французької революції та наукова думка.
- 1.2. Загальнодержавні податки.
- 1.3. Місцеві податки.
- 1.4. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни і поняття: податковий ценз, імунітет, кадастр, фіскальна монополія, податковий кредит, церковна десятина, відкупна система оподаткування, габель, фіскальна одиниця, кольбертизм, принцип «Laissez faire, laissez passer», парафіскалітети, «податковий щит», електронний уряд, «уряд у смартфоні».

З давніх часів Франція – важливий політичний, культурний, інтелектуальний центр Європи. Велика французька революція 1789–1793 рр. – одна з найвеличніших подій світової історії, батьківщина славнозвісного гасла «Liberté, Égalité, Fraternité» («Свобода, Рівність, Братерство») та вікопам’ятної «Декларації прав людини і громадянина» (1789 р.), яка не втратила актуальності донині. Щодо податків, Декларація гласить: «Ст. 12. Права людини і громадянина гарантує спільна сила:

сила встановлюється в інтересах усіх, а не в інтересах тих, кому вона довірена; Ст. 13. Для підтримки спільної сили та на адміністративні витрати необхідний загальний внесок. Він повинен бути рівномірно розподілений між усіма громадянами пропорційно до їхніх статків». Французьким революціонерам належить дотепне і точне визначення податку: «Платіж, накладений на всіх, всіма»⁴.

Франція – основоположниця і впливовий член Європейського Союзу, входить до складу держав Великої сімки і Великої двадцятки, п'ята за величиною економіки світу. Сучасна Франція – одна з найбільш творчих та інноваційних держав у світі, що за кількістю стартапів поступається лише США.

1.1. Фіскальні перетворення Великої французької революції та наукова думка

У сфері оподаткування революція проголосила: «Всі громадяни мають право особисто або через своїх представників установлювати необхідність державних податків (*contribution publique*), добровільно на них погоджуватися, контролювати використання та визначати їх величину, порядок і тривалість сплати»⁵. Перетворення Французької революції в оподаткуванні покінчили з порядками феодального режиму – «жахливим фактом в очах розуму»:

- податки проголошено патріотичним громадянським обов'язком;
- введено гласність бюджету;
- скасовано податкові імунітети;
- скасовано церковну десятину;

⁴ Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London: Macmillan; New York: St Martin's Press, 1967. P. 153.

⁵ Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/Droit-francais/Constitution/Declaration-des-Droits-de-l-Homme-et-du-Citoyen-de-1789>

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

– запроваджено податковий ценз громадянських прав, громадян поділено на активних і пасивних;

– не торкаючись сутності речей, непопулярні в народі слова замінили на нові терміни: податки назвали внесками (*contributions*), ненависний податок на сіль (габель) перейменували в акциз;

– терор проти відкупників податків, оголошених «ворогами народу».

Із нововведень революції не прижився лише *податковий ценз громадянських прав*, коли до виборів в органи влади допускалися лише так звані *активні громадяни*, тобто ті, які сплачували прямий податок, не нижчий установленого ліміту. Навіть сьогодні звучать голоси щодо доцільності перегляду суб'єктності демократичних прав так, щоб позбавити права участі у виборах злісних неплатників податків.

В інтелектуальному аспекті Франція відома державними діячами й ученими-фінансистами, які зробили важливий внесок у економічну теорію, вчення про податки і розвиток фіскальної практики.

Так, за словами класика фінансової науки П'єра Леруа-Больє (1843–1916), автора «Трактату з науки фінансів», податки – не погана річ, за деяких умов навіть добра, платіж податку – акт патріотизму. Податки слугують формою колективного фінансування створення спільної цивілізаційної спадщини, матеріального і духовного багатства нації. Вигоди, які отримують платники податків, – сутність послуги державних служб на користь платників або суспільні роботи і блага, оплачені за рахунок податкових надходжень⁶. Леруа-Больє ставить питання про моральний та інтелектуальний рівень народу, висміює соціалістичну доктрину, обмежує функції держави правом порядком і безпекою, вважає шкідливим втручання держави в економіку. І через 100 років перед нами абсолютно сучасний економіст ліберального напрямку.

⁶ Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London: Macmillan; New York: St Martin's Press, 1967. P. 152–164.

У теоретика регулювання економіки Джона М. Кейнса (1883–1946) був предтеча в XVII ст. – Жан-Батист Кольбер (1619–1683). На посаді міністра фінансів Франції Кольбер проводив фінансово-економічну політику, пізніше названу його іменем – *кольбертизмом*. Вона полягала у сприянні виробництву й експорту парфумів, дорогих меблів, посуду, вина, вишуканої одяжі, взуття тощо. Наслідки такої політики відчуються через віки, адже Франція й донині залишається законодавицею моди і лідером постачання на світовий ринок подібних товарів. Звідси урок: оскільки уряду доводиться втручатися в економіку, варто робити це з тією далекоглядністю, як Кольбер.

Навпаки, другий міністр Анн Робер Жак Тюрго (1727–1781) вів політику економічного лібералізму за принципом «*Laissez faire, laissez passer*» (франц.): *дайте спокій, не заважайте діяти*, тобто застерігав, що держава не має шкодити бізнесу надмірним і надокучливим втручанням у його справи.

Франція – батьківщина знакових в історії оподаткування подій. Тут вперше були запроваджені акцизи на буряковий цукор (1837 р.), на автомобілі та велосипеди (1893 р.). 1954 р. Моріс Лоре (1917–2001) винайшов податок на додану вартість, який поширився на увесь світ.

1.2. Загальнодержавні податки

Податкова система Франції на центральному, регіональному і місцевому рівнях налічує близько 200 податків, зборів, обов'язкових і так званих парафіскальних платежів. Лише незначних податків і зборів, доходи від яких не перевищують 0,1 % ВВП, у Франції вдвоє більше, ніж у Німеччині. Річний збір податкових надходжень у бюджеті всіх рівнів сягає більше 1 трлн євро.

Парафіскальні податки (парафіскалітети) – обов'язкові платежі, які від імені держави збирають на свою користь певні підприємства, організації, фонди з метою, що відповідає суспільно-державним інтересам. Приклад: у Франції – збір з нафтопродуктів на користь Французького інституту нафти; в Україні – збір на обслуговування і безпеку в аеропорту Бориспіль.

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

Оподаткування особистих доходів Франція запровадила 1916 р. після Великої Британії (1842 р.), Японії (1887 р.), Німеччини (1891 р.), США (1913 р.). Сучасний *податок на доходи фізичних осіб (impôt sur le revenu des personnes physiques)* характеризує така шкала ставок (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Шкала ставок податку на доходи фізичних осіб, 2020 р.

Ставки, %	Оподатковуваний дохід, (євро)	
0	до 9 964	
11,0	від 99 655	до 25 405
30,0	від 25 405	до 72 643
41,0	від 72 642	до 156 244
45,0	Вище 156 245	

Джерело: *French Income Tax 2020*. URL: <https://www.cabinet-roche.com/en/2020-income-tax-in-france-scale-deadlines/>

В оподаткуванні доходів відбуваються динамічні процеси. Так, порівняно з 2018 р., мінімальна ставка (друга за нульовою) збільшилася майже втричі (від 5,5 %), максимальна – з 40 до 45 %. Щоправда, поданий проєкт знизив ставку з 14 до 11 %. Сума мінімального доходу за нульовою ставкою зросла з 5 875 євро в 2010 р. до 9 964 у 2020 р., тобто вдвоє; оподаткований за максимальною ставкою дохід збільшився з 30 тис. євро до 156 245 – майже в 5 разів!

У Франції одиниця оподаткування, або *фіскальна одиниця (foyer fiscal)*, – сім'я. Під сім'єю розуміють подружжя та осіб, які перебувають на їхньому утриманні, самотні – окремі фіскальні одиниці. Для розрахунку податку оподатковуваний дохід, залежно від кількості членів сім'ї, ділять на *частки (part)*, на кожному з яких встановлено ставку податку. Кожну дитину вважають як половину частки, на дітей передбачено знижку з оподатковуваного доходу.

Наприклад, для сім'ї у складі чотирьох осіб (подружжя і двоє дітей) з доходом 100 тис. євро за рік цей дохід поділяється на три частини (одна – для чоловіка, інша – для дружини, по 0,5 частки – на кожну дитину). Оскільки третина від доходу цієї сім'ї вища 30 тис. євро, розрахунок податку на дохід має такий вигляд:

$$3\,691,77 \times 3 = 11\,075,31 \text{ євро.}$$

Вражає своєю соціальною щедрістю та адресним розмаїттям система численних податкових пільг (табл. 1.2).

Повернення податків, надбавки та відшкодування податків⁷
(повне або часткове відшкодування коштом податкових зобов'язань)

Доплата (надбавка) до доходу низькооплачуваним працівникам (Prime Pour l'Emploi), альтернативна форма – a revenu de solidarité active:

- витрати, пов'язані з працевлаштуванням за професією (до 12 305 євро);
- затрати на опікування близьких родичів, старших 75 років;
- витрати на оренду неумебльованої нерухомості (до 10 700 євро на рік);
- відшкодування втрат від професійної діяльності в межах ліміту;
- утримання нерідних дітей у разі сумісного проживання в межах ліміту;
- повернення місцевих податків на нерухомість для низькооплачуваних.

Потребує пояснення податкова сутність далекоглядного соціального заходу Prime Pour l'Emploi. Це доплата до доходу низькооплачуваних працівників з метою стимулювання їхньої зайнятості шляхом заміни соціальних виплат (наприклад, допомога у зв'язку з безробіттям) заробітною платою. Тобто із соціально-економічних міркувань *хоча б частковий дохід від роботи краще, ніж незароблений дохід від повної бездіяльності*. У результаті створюється ефект негативного податку – натомість даючи дохід державі, громадянин одержує дохід від неї. Однотипні податкові кредити введено також у США (income tax credit) і Великій Британії (working tax credit).

⁷ Taxes in France in 2020. URL: <https://en.selectra.info/moving-to-france/taxes>

Соціальні податкові пільги і кредити для фізичних осіб, 2020 р.

Знижки з валового доходу	Податкові кредити
10-відсоткова знижка на професійні затрати на роботу, максимум 12 627 євро на одну особу	Кредит у розмірі 30 % на заходи з енергозбереження в першому сімейному будинку, максимум 8 тис. євро на одну особу
Знижка, пов'язана з освітою дітей: 61 євро – в коледжі; 153 євро – в ліцеї; 183 євро – в університеті	Компенсація 25–40 % вартості конкретних робіт щодо забезпечення мобільності та безпеки людей похилого віку або з обмеженими можливостями в межах будинку
Пільга на утриманців: діти до 21 року – 11 984 євро в рік; батьки, старші 75 років – 10 883 євро	Кредит 50 % на витрати на догляд за дитиною віком до 7 років поза домівкою, максимум 2 300 євро на рік
Знижка щодо догляду та опікування в домашніх умовах – 25 % від затрат	Податковий кредит у розмірі 50 % витрат на побутові домашні роботи, зокрема найнятими особами
Утримання родичів в інтернатах і будинках пристарілих – 25 % затрат	
Максимальна податкова знижка за аліментами – 7 625 євро	
Благодійним організаціям знижка 75 % оподаткованого доходу	
Система пільгових знижок для інвесторів в інновації, туризм, ліси	
Зарплата учнів і студентів звільняється від податку на дохід максимум на суму 4 618 євро	

Джерело: *Guide to French Income Tax*. URL: <https://www.french-property.com/guides/france/finance-taxation/taxation/calculation-tax-liability/allowances/>

Нагадаємо, що податкова пільга (франц. а *réduction d'impôt*), – це знижка на дохід, що підлягає оподаткуванню, а податковий кредит (а *crédit d'impôt*) – частина суми податку, яку повертає платнику податковий орган.

Отже, у Франції система соціальних пільг через заходи оподаткування є розвиненою. Не менш повчальні гуманітарна, інвестиційна, екологічна та енергозберігаюча направленості оподаткування завдяки відповідним пільгам.

Тема 1. Податкова система Французької Республіки

Стандартна ставка *податку на прибуток корпорацій (impôt sur les sociétés)* знижена з 33,33 % у 2018 р. до 28 % у 2020 р. на прибуток менше 250 млн євро на рік і 31 % – більше. 2022 р. ставку буде знижено до 25 %. Малі та нові підприємства оподатковуються за зниженими ставками. Великі компанії, прибуток яких за податковий період перевищує 763 тис. євро, сплачують додатковий податок у розмірі 3,3 %. Установлено 3-відсотковий збір з доходів французьких компаній від цифрових послуг, які мають понад 25 мільйонів євро виручки, одержаної у Франції, або 750 млн євро в усьому світі.

Якщо у США платежі в соціальні фонди офіційно іменують податками (social security tax, Medicare tax та ін.), то у Франції подібні платежі принципово відносять до цільових внесків (contribution), які повертаються платникам. За визнанням фахівців, французька система соціального страхування «складна аж до неможливості осягання її розумом». Величина внесків залежить від численних обставин: галузі економіки, величини компанії, виду зайнятості й статусу роботи, рівня заробітної плати, віку виходу на пенсію та ін. З деякими спрощеннями й узагальненнями систему страхових внесків від фонду оплати праці подано в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Система соціального захисту і забезпечення

Види цільових внесків	Ставки, %	
	Роботодавці	Працівники
Страхування здоров'я, материнства, інвалідності, посмертна допомога	7–13	
Солідарний внесок	0,3	7,5
Основна пенсія за віком (з лімітом)	8,55	6,9
Пенсія за віком (без ліміту)	1,9	0,4
Сімейні допомоги	3,45–5,25	
Загальний соціальний внесок		9,2
Страхування з безробіття	4,05	
Додаткові пенсії	4,72–12,95	3,15–8,64
Загальний балансовий внесок	1,29	0,86

Джерело: *The French social security system*. URL: https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france/an_a2.html

У Франції немає єдиного соціального внеску (податку). Щоб національна система соціального страхування і забезпечення не здавалася занадто щедрою, скасовано гарантований *мінімальний дохід (revenue minimum d'insertion)* для деяких категорій населення, який замінено ситуативним правом на «*активну солідарну допомогу*» (*revenu de solidarité active, RSA*). 2020 р. за правом на солідарну допомогу в зв'язку з COVID-19 можна отримати допомогу в розмірі 150 євро плюс додаткові 100 євро на утримувану дитину.

Якщо узагальнити в цілому всі програми громіздкої французької системи соціального страхування, соціального забезпечення, соціального захисту і соціальних гарантій, то 2020 р. частка внесків роботодавців становить 50 %, частка працівників – 20 %⁸. Решта 30 % – частка державного бюджету.

Податок на приріст вартості капіталу (активів) сплачується за продаж будівель, земельних ділянок, акцій і паїв. З 2018 року цей податок за ставкою 30 % застосовується на заощадження, інвестиційні доходи і прибутки у складі податку на прибуток у розмірі 12,8 % та соціальних зборів 7,2 %. Податок на приріст капіталу від продажу майна – 36,2 %.

Французький податок на цифрові послуги (*taxe sur les services numériques*) за ставкою 3 % впроваджено 2020 р. на доходи цифрових компаній, які надають рекламні та посередницькі послуги, продають користувачам дані в рекламних цілях. Цей податок повинні сплачувати компанії з глобальною виручкою в розмірі 750 млн євро або більше і продажами у Франції не менше 25 млн євро.

Податок на додану вартість (taxe sur la valeur ajoutée) забезпечує близько половини загальної суми податкових надходжень у державний бюджет Франції, що більше ніж податки на доходи і на прибутки разом взяті. Франція – батьківщина ПДВ, де податок було запроваджено в 1954 р. за проектом Моріса Лоре. Стандартну ставку ПДВ (20 %) встановлено на більшість товарів і послуг. Ставка 5,5 % або 10 % – на продукти харчування, газ і

⁸ Tax Rates Around the World 2020. URL: <http://www.worldwide-tax.com>

електроенергію, книги, послуги пасажирського транспорту, послуги щодо ремонту оселі та ін. Ставка 2,1 % – на деякі періодичні видання, ліки, ліцензії на користування TV.

Уже десять років (з 01.01.2010) як відшкодування ПДВ під час експортних операцій здійснюється виключно через електронні процедури, що істотно прискорює повернення сум ПДВ.

Акцизи на тютюнові вироби, енергоносії (нафтопродукти, газ, вугілля), алкогольні напої гармонізовано на рівні Євросоюзу. Акциз на нафтопродукти забезпечує близько 6 % податкових надходжень. Справляння інших акцизів (на розваги, дорогоцінні метали, ювелірні вироби, антикваріат, порнографічну продукцію та ін.) регламентовано національним законодавством.

На розповсюдження і продаж тютюнової продукції встановлено державну монополію. Здавна ведеться також агітація на користь державної монополії на алкогольні напої. Але противники стверджують, що монополія знищить виробництво спиртовмісних напоїв, порушить приватні інтереси, чим викличе різні потрясіння.

Фіскальна монополія (*monopole fiscal*) – повна або часткова монополія держави на виробництво і продаж деяких товарів, основна мета встановлення якої – збільшення доходів державного бюджету; зазвичай охоплює такі товари, як сіль, тютюн, сірники, алкогольні напої та ін.; може також поширюватися і на зовнішньоторговельні операції з певним товаром.

На майно, вартість якого за мінусом зобов'язань перевищує 800 тис. євро (чисті активи), запроваджено податок під красномовною назвою «*податок на багатство*» (табл. 1.4), який називають також *податком солідарності на багатство* (*impôt de solidarité sur la fortune*).

Збільшення доходу або прибутку може призвести до втрати податкових пільг, корисних для стимулювання діяльності. На такий випадок у Франції з 2016 р. запроваджено так званий *податковий щит* (*bouclier fiscal*), яким визначено ліміт сумарної величини податкового зобов'язання. Він передбачає, що сума чотирьох прямих особистих податків (на доходи, на багатство, на соціальне страхування, місцевих податків на нерухомість) не

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

повинна перевищувати 50 % чистого оподаткованого доходу за попередній рік.

Таблиця 1.4

Шкала ставок податку на багатство, 2020 р.

Податкові ставки, %	Вартість майна, тис. євро	
0,00	до 800	
0,5	від 800	до 1 300
0,7	від 1 300	до 2 570
1,00	від 2 570	до 5 000
1,25	від 5 000	до 10 000
1,5	10 млн і більше	

Джерело: *French tax summary 2020*. URL: https://www.spain/accountants.com/france-tax#ourcharges_8

Податковий щит можна вважати соціальною пільгою для тих категорій платників, які мають власність, що не приносить доходу; вартість активів яких швидко піднімається у результаті зростання цін; які, не будучи багатим, володіють дорогим житлом і, відповідно, сплачують високий податок на нерухомість (наприклад, збіднілий аристократ – власник середньовічного замку).

Податком на спадщину і дарування (*droits de succession et de donation*) не оподатковується посмертна спадщина для подружжя. Однак прижиттєві дарування між подружжям, вартість яких перевищує установлений ліміт, прогресивно оподатковуються.

Після відрахувань і звільнень та плюсування подарунків, роздарованих померлим упродовж попередніх 15 років, ставки податку на 2020 р. становлять⁹:

- до 8 072 євро – 5 %;
- 8 072–12 109 євро – 10 %;
- 12,109–15 932 євро – 15 %;
- 15 932–552 334 євро – 20 %;

⁹ Droits de succession et de donation. URL: <http://leparticulier.lefigaro.fr/article/le-bareme-des-droits-de-succession-et-de-donation-pour-2020/>

552,324–902 838 євро – 30 %;

902 838–1805 667 євро – 40 %;

1,805,667 євро + – 45 %.

Спадщина і дарування між членами однієї сім'ї чи родичами не оподатковуються за умови неперевикнення установлених лімітів.

Спадщину і дарування між родичами більш віддалених кривних рівнів споріднення (брати, сестри, племінники та ін.) оподатковують за підвищеними ставками 35, 45, 55 і навіть 60 % (для сторонніх за заповітом). Існують деякі обмеження між віком дарувальника і віком бенефіціара (одержувача). Вони установлені так, щоб обмежити людям похилого віку можливість за життя роздарувати майно родичам, особливо тим, хто вже досягнув повноліття і здатний заробляти самостійно.

Приклад Франції свідчить, що податок на спадщину і дарування – один із найбільш юридично і процесуально складних, важких в адмініструванні податків. Адже операції, пов'язані з цим податком, не завжди легко відслідковувати, збирати доказову базу, а потім нерідко доводиться ще й вести справи в суді. Тому не дивно, що в деяких країнах цей податок скасували.

Стає помітною соціально-примирлива направленість податкової політики Франції. Три основні податки: на доходи фізичних осіб, на багатство і ПДВ відповідають принципу: багаті багато мають, але й податків з них беруть на порядок більше. Це результат впливу лівих партій, які у Франції традиційно мають значну силу.

1.3. Місцеві податки

Власники та орендарі нерухомості сплачують чотири прямих податки: на нерухомість (*taxe fonciere*): земля, будівлі та споруди; на помешкання; на професійний бізнес; на збирання сміття. У Франції податки на нерухоме майно (*taille reelle*) існують з часів раннього Середньовіччя. Деякі з них прямі потомки горезвісного *податку на вікна і двері*, який дійшов до початку ХХ ст. Ставки податків у межах установлених центральним урядом

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

лімітів визначають у щорічних бюджетах органи місцевого самоврядування з огляду на величину і специфіку своїх потреб. Передбачається ряд винятків і пільг.

У зв'язку з прийняттям в Україні податку на нерухоме майно викликає підвищений інтерес конструкція французької аналогії цього податку. Податок на землю під забудовою, буквально – *поземельний податок на нерухоме майно (taxe foncière sur les propriétés bâties)*, сплачують власники земельних ділянок, забудованих житловими (будинки, квартири) і діловими приміщеннями (крамниці, склади, різні споруди). База податку – 50 % кадастрової вартості нерухомості, що відповідає середній по країні *рентній оцінці* об'єктів забудови зі щорічним корегуванням на індекс інфляції, та 80 % кадастрової вартості незабудованих земельних ділянок. Ставки податку визначають на місцевому рівні. Періодично проводиться переоцінка нерухомості. Пільгами користуються літні люди та непрацездатні з обмеженими засобами існування.

Виручка від продажу житла вважається приростом вартості капіталу і відповідно оподатковується.

Податок на незабудовані земельні ділянки (taxe foncière sur les propriétés non bâties) поширюється на власників невикористовуваних земель. Таких земель у Франції мало, тому надходження з цього податку в місцеві бюджети порівняно незначні. Податок не стосується земель, призначених для лісовідновлення та зарезервованих з екологічних міркувань. Так виявляє себе регулююча функція цього податку щодо збереження природного довкілля.

Податок на помешкання (taxe d'habitation) сплачують власники й орендарі житла з прилеглими автостоянками, садами, гаражами тощо, які вони займають станом на 1 січня. Оподатковуються також незаселені будинки і квартири, якщо вони залишаються такими впродовж п'яти років і більше. Французький уряд планує поетапно скасувати цей податок.

Деякі помешкання не підлягають оподаткуванню внаслідок похилого віку, інвалідності, скрутного матеріального становища їхніх власників чи орендарів. До складу *taxe d'habitation* входить *аудіовізуальний збір (redevance audiovisuelle)* за користування

телебаченням. По суті, це фіскальна ліцензія вартістю 139 євро на рік. Особи, старші 75 років, звільнені від цього збору.

Місцевий *податок на професійний бізнес (taxe professionnelle)* має назву *територіальний економічний внесок (contribution économique territoriale, CET)*. Зі свого боку CET складається з двох взаємозв'язаних платежів: *внеску з нерухомого майна підприємств (cotisation foncière des entreprises, CFE)* на базі кадастрової оцінки приміщень і споруд, зайнятих під бізнес; *внеску з доданої вартості підприємств (cotisation sur la valeur ajoutée des entreprises, CVAE)* на базі створеної доданої вартості.

Ставки CFE визначають на місцевому рівні. CFE не передбачає оподаткування виробничого обладнання, яке сягає до 80 % вартості бізнесу. Тим самим податок орієнтований на підтримку місцевого підприємництва.

Незначний, на перший погляд, *збір на прибирання сміття (redevance ordures ménagères)*, ставка якого в середньому по країні становить 100 євро на домогосподарство, приносить більше 10 млрд євро доходу на рік.

До інших місцевих платежів належать *реєстраційний збір на автотранспортні засоби (carte grise)* та цільові збори на утримання установ.

1.4. Адміністрування та консультування податків

Фіскальне відомство – *Генеральна дирекція податків (Direction Générale des Impôts)* – існує у складі Міністерства фінансів Франції. Структурно відомство організоване за *принципом групового таргетування*, що передбачає адресну націленість діяльності підрозділів на певні категорії платників податків як клієнтів податкової служби. Тобто кожен із внутрішніх структурних підрозділів спеціалізується на комплексному обслуговуванні окремої групи платників, наприклад великих платників, платників ПДВ тощо. Податкова служба виконує деякі нефіскальні функції: здійснює оцінку приватного майна, а також менеджмент державної власності. Вебсайт (Service-Public) містить детальну інформацію про всі аспекти оподаткування.

Директорат щодо роботи з великими платниками податків обслуговує транснаціональні корпорації, а також розглядає податкові проблеми в досудовому порядку без застосування адміністративних заходів. В *Офіс контролю та аудиту великих платників* щорічно передаються списки останніх. (Подібні функціональні структури створено і у складі ДПС України.)

Direction Generale des Impôts має відомчі *регіональні податкові центри (Centre des Impôts)*. На персонал останніх покладено безпосереднє адміністрування податків на рівні органів місцевого самоврядування – муніципалітетів і комун. Податкові центри реєструють платників і ведуть їх особисті справи (*rescrit fiscal*). *Інспектори* податкових центрів приймають декларації, перевіряють правильність нарахування податків. До 31 травня поточного року декларації про доходи за минулий рік платники мають подавати консолідовано, тобто спільну декларацію для всіх членів сім'ї, зокрема тих, з кого податок справляється за місцем роботи або одержання доходів.

Від податкових центрів функціонально відокремлені *органи зі збирання податків (collecteur des impôts)*, які розсилають податкові повідомлення і приймають платежі. Виходить не досить зручно: платнику податків доводиться контактувати як з податковим інспектором, так і збирачем податків.

Правила оподаткування викладено в *Податковому кодексі (Code Général des Impôts)*, який складається з двох частин. У першій регламентовано порядок розрахунку бази і справляння різних податків, у другій частині розписано механізм діяльності податкової служби і процедури податкового контролю. Поточні зміни у податкове законодавство вносять через щорічні бюджетні закони.

Щодо представників малого бізнесу, особливо численних у Франції, широко застосовують *процедуру forfait fiscal* – справляння податку із суми доходу, заздалегідь узгодженого між податковим інспектором і платником податку, а не реального доходу. Податок розраховується на основі непрямих показників потенційного доходу, наприклад кількості місць у ресторані та ін.

Податковий контроль має три рівні. На *першому рівні (le contrôle formel)* функції податкової служби обмежені перевіркою формальної правильності реквізитів поданої декларації та випискою податкового повідомлення. У разі виникнення будь-якої неясності на *другому рівні перевірки (le contrôle sur pièces)* платнику в письмовій формі або через інтернет надсилається перелік питань, які потребують пояснення, на що відводиться до 30 днів, а у разі необхідності документального підтвердження – до двох місяців. Пов'язані з оподаткуванням документи платник має зберігати не менше шести років.

У серйозних випадках надходить черга поглибленого *третього рівня контролю (la verification approfondie)*, який проводиться у режимі розслідування, про що попередньо інформують платника. Цю перевірку здійснюють фахівці *Генеральної інспекції фінансів (Inspection Générale des Finances)*. Щоправда, ризик потрапити під контроль третього рівня порівняно невеликий. Серед мільйонів платників подібних перевірок зазнають здебільшого бізнесмени у сфері ресторанного бізнесу і будівництва, які мають справу з розрахунками готівкою, а також господарські операції, пов'язані зі сплатою ПДВ. Після перевірки третього рівня контролери не мають права повторно перевіряти цього платника впродовж року.

Щоб знайти способи легального ухилення від податків, платники можуть користуватися порадами приватних консультантів, але останнє слово в юридичній інтерпретації таких способів належить податковій службі. Не виключено, що певна схема формально законного ухилення виявиться як змова із замислом *зловживання правом і довірою (abus de detroit)*. Тому платникам наполегливо рекомендують «золоте правило» – приймати поради у письмовій формі або записувати їх на диктофон.

Французькі консультативні фірми надають комплекс порад під девізом «Не платіть більше, ніж належить». Типовий перелік послуг передбачає:

- підготовку річних або щоквартальних декларацій з ПДВ;

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

- річні декларації з податку на прибуток резидентів і нерезидентів;
- оптимізацію податків;
- забезпечення всіх потенційних податкових пільг і відрахувань.

Особливо актуальні заплутані податкові питання трансфертного ціноутворення, злиття та поглинання акціонерних компаній, фіскальні аспекти інвестиційних стратегій. У ВІП-курортних зонах французької Рив'єри та Монако консультанти надають допомогу в податковому плануванні й управлінні багатством. Консультативна фірма Blevins Franks роз'яснює складні податкові правила у Франції та Великобританії.

У Франції діє особлива система переслідування за податкові злочини. Виявивши ухилення від сплати податків, Мінфін, як правило, карає порушника в адміністративному порядку, стягуючи несплачене і накладаючи штраф. Вирішення питання про кримінальне переслідування неплатника залишається ексклюзивним правом податкової служби. Тільки вона має право передати справу щодо податкового злочину в прокуратуру. Але навіть великих ухильників здебільшого карають тільки штрафом. До кримінальних справ і суду потрапляють лише найбільш кричущі випадки, що завдають серйозної шкоди. У суді податкові злочини караються тюремним строком до 5 років і штрафом до 500 тис. євро.

У разі виникнення претензій до фіскального відомства, що не знайшло вирішення на рівні місцевої податкової служби, платник має можливість за власним вибором звернутися зі скаргою у вищі інстанції. Таких декілька: незалежна *погоджувальна служба (conciliant service)* при регіональних податкових центрах; *податковий омбудсмен* з прав платників податків; *державний омбудсмен (Médiateur du Minéfi)* і, нарешті, суд. Незалежний статус цих апеляційних структур продиктований тим міркуванням, що в межах органів податкової системи неможливо виправити вади цієї системи.

Висновки

Франція відома своїм вкладом у фіскально-правову спадщину європейської цивілізації. Перетворення Великої французької революції XVIII ст. – велике надбання для всього людства, ідеали революції, реалізовані у фіскально-бюджетних інститутах, дійсні і через віки. Франція – ініціатор і одна із держав-засновниць Європейського Союзу.

Важлива передумова економічних успіхів країни – інвестиційна привабливість Франції, потужна економіка якої п'ята за величиною у світі. Передбачено високоефективні схеми стимулювання наукових досліджень за допомогою податкових кредитів, законодавство відповідає викликам розвитку цифрових технологій. Париж – найбільший у світі стартап-кампус.

Стартап (startup) – новостворене підприємство, фірма, як правило, у сфері малого бізнесу, найчастіше інтернет-компанія.

ПДВ найдосконаліший податок на споживання з усіх, які будь-коли існували, це – винахід і дарунок людству французького генія.

Налічуючи більш ніж 200 податків, зборів і обов'язкових платежів, зокрема парафіскального характеру, сформована історично національна податкова система Франції унікально множинна.

Щоб зробити продукцію французького виробництва більш конкурентною, запроваджено відшкодування платникам сплачених податків (*bouclier fiscal*) за умови, щоб загальна сума чотирьох основних податків не перевищувала 50 % сукупного доходу платника з усіх джерел.

У Франції немає єдиного соціального внеску (податку). Система соціального страхування і забезпечення надзвичайно складна. Передбачено, зокрема, податкові пільги за віком.

Місцеві органи влади мають широкі права щодо надання пільг за місцевими податками залежно від конкретних обставин.

В адмініструванні податків запроваджено багатоступеневу апеляційну систему, що гарантує дотримання прав і обов'язків платників податків.

У період COVID-19 з метою полегшення наслідків пандемії для мікро-, малих і середніх підприємств та індивідуальних бізнесів, які відповідають вимогам: не більше 250 співробітників і не більше 50 млн євро обороту, надано право на відстрочку платежів ПДВ і податку на прибуток на 36 місяців.

Вражає також перелік десяти видів податкових кредитів, зокрема з ПДВ і науково-дослідних робіт (R&D).

Контрольні запитання

1. Які зміни і нововведення в оподаткування внесла Велика французька революція? У чому полягає їх світове значення? Які риси, привнесені революцією, є в сучасній податковій системі України?

2. У чому полягає мета прогресивного оподаткування? «За» і «проти» прогресивних податків.

3. Якій із систем – французькій з прогресивно зростаючими податковими ставками чи пропорційній з плоскою ставкою – варто віддати перевагу? Обґрунтуйте.

4. Порівняйте податок на додану вартість у Франції і в Україні. Чим подібні і чим вони відрізняються між собою?

5. Чи існує в Україні аналог французького податку солідарності на багатство? У чому полягає соціальна роль подібних податків?

6. Поясніть призначення фіскально-адміністративної процедури «податковий щит» (*bouclier fiscal*). Чи існує в Україні подібна пільга?

Тестові завдання

1. *Податковий імунітет* – це:

- а) недоторканість депутатів парламенту;
- б) недоторканість президента або монарха;
- в) недоторканість судів;
- г) звільнення від обов'язку платити податки на підставі виняткового привілею.

2. На відзнаку подвигів Орлеанської діви – національної героїні Франції Жанни д'Арк – король Карл VII нагородив її родичів і земляків податковим імунітетом. Це було у:

- а) XIV ст.; б) XV ст.; в) XVI ст.; г) XVII ст.; д) XVIII ст.

3. Податковий кадастр – це:

- а) збірка податкових законів;
б) реєстр податків;
в) реєстр платників податків;
г) систематизований суцільний опис об'єктів оподаткування.

4. Велика французька революція, а разом з нею буржуазно-демократичні перетворення в оподаткуванні розпочалися:

- а) 1589 р.; б) 1689 р.; в) 1789 р.; г) 1889 р.

5. У сучасній Франції існує державна фіскальна монополія на торгівлю тютюновими виробами. Фіскальна монополія – це:

- а) різновид непрямого податку;
б) податок на товари виключно приватного виробництва;
в) різновид прямого податку;
г) податок на товари виключно державного виробництва.

6. Термін «стартап» (startup) означає:

- а) новостворене підприємство;
б) інноваційне підприємство; в) інтернет-компанія, фірма;
г) підприємство, що працює на цифрових технологіях.

7. Ставку французького податку на доходи компаній від цифрових послуг 2020 р. було встановлено на рівні:

- а) 1 %; б) 2 %; в) 3 %; г) 4 %.

8. Винахідником ПДВ, вперше запровадженим у Франції, став:

- а) Макс Вебер (Weber);
б) Моріс Лоре (Laure);
в) Еміль Пфейфер (Pfeiffer);
г) Амількаре Пувіані (Puviani).

ТЕМА 2

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ (DEUTSCHLAND STEUERSYSTEM)

*17-те місце за світовим індексом щастя.
4-те місце за індексом людського розвитку.*

- 2.1. Німецька школа вчення про податки.
- 2.2. Устрій податкової системи.
- 2.3. Федеральні податки.
- 2.4. Земельні податки.
- 2.5. Місцеві податки.
- 2.6. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни і поняття: перше і друге об'єднання Німеччини, соціальна держава, камералістика, еластичність податків, принцип Ordnung, німецьке економічне диво, франшиза, податок солідарності, церковний податок.

Федеративна Республіка Німеччина має драматичну історію. Перш ніж стати успішною демократичною, соціальною, правовою державою, Німеччина пройшла випробування політичною роздробленістю, поразками у двох світових війнах, тоталітаризмом і ганьбою гітлерівського режиму, післявоєнною розрухою. Сучасна Німеччина – лідер Євросоюзу.

Після першого об'єднання 1871 р. Німеччина склалася як «вічний союз» з 25 державних утворень: 4 королівств, 11 великих і малих герцогств, 7 князівств, 3 вільних міст й «імперської області» Ельзас-Лотарингія. Після другого об'єднання (1990 р.) країна поєднала 16 федеральних земель, що були наділені частковим суверенітетом.

Податковій системі Німеччини властиві позитивні риси, що перетворює її у взірць для наслідування:

– інвестиційна, екологічна, енергозберігаюча направленість оподаткування;

– досконале та ефективне адміністрування податків, засноване на принципі «Ordnung» («порядок»): самодисципліна й організованість платників податків, професіоналізм та лояльність персоналу податкової служби.

2.1. Німецька школа вчення про податки

З Німеччини походять принаймні дві системи ідей, що вплинули на розвиток наукових уявлень про податки, податкову політику і фіскальну адміністрацію: камералістика та принципи оподаткування А. Вагнера. З огляду на ці досягнення німецька фінансова думка одна з провідних у світі.

Німеччина – батьківщина першої у світі наукової школи управління державними фінансами та адміністрування податків, так званої *камералістики* (*Kameralwissenschaft, Kameralia*). Так називали сформовану впродовж XVII–XVIII стст. науку, що охоплювало цикл господарських, фінансових та адміністративних знань, спрямованих на підготовку в університетах державних службовців, які б відповідали вимогам високого професіоналізму, лояльності, відповідальності, пунктуальності. Камералісти (Йоганн Юсті та інші) ставили на перше місце вчення про державу і порядок, а не про ринок і ціни. Найперші камералісти зосереджувалися на управлінні державними маєтностями (доменами та регаліями), тобто діяли ще в період неподаткових держав. Те значення, яке сьогодні відводять питанням адміністрування податків, можна вважати ренесансом ідей камералістики.

Крім німецьких університетів, до середини XIX ст. камеральні науки вивчали в Харківському університеті.

Адольф Вагнер (1835–1917) – один з класиків науки державних фінансів. З ідей так званого державного соціалізму (втручання держави в економіку і соціальну сферу) й елементів християнства А. Вагнер розробив соціально-правову теорію державних фінансів. Якщо для А. Сміта економічні постулати і фінансові принципи були незмінними для всіх часів і народів,

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

то для А. Вагнера вони мали історичний характер. На відміну від знаменитих чотирьох принципів оподаткування А. Сміта, заснованих на абсолютизації ринку та вигод платників податків, А. Вагнер відвів належне місце інтересам держави і суспільства.

З часом у Німеччині склалася наукова школа *ордо-лібералізму*, на ідеях якої здійснилося «німецьке економічне диво». Ця школа поєднала запозичені у камералістів сакральні ідеали правопорядку з прагматичними вигодами вільного підприємництва (*Ordnung des Wirtschaft*), соціального ринкового господарства та демократичного вибору.

Таблиця 2.1

Принципи оподаткування за Вагнером

<i>I. Фінансові принципи</i>
1. Достатня дохідність податків. 2. Еластичність оподаткування
<i>II. Економічні принципи</i>
3. Раціональний вибір податків під кутом зору розвитку індивідуального чи національного багатства (доходу або капіталу), а також допустимої різниці між інтересами окремих індивідуумів і національної економіки в цілому 4. Вибір конкретного виду податку з позицій впливу оподаткування взагалі і кожного з податків зокрема, а також проблеми перекладання податків
<i>III. Принцип справедливості або зрівняльного розподілу податків</i>
5. Загальність оподаткування. 6. Рівність оподаткування
<i>IV. Принципи адміністрування податків або адміністративної ефективності податкової системи</i>
7. Визначеність оподаткування. 8. Зручність. 9. Можливо, мінімальні затрати щодо збирання податків

Джерело: Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London: Macmillan; New York: St Martin's Press, 1967. P. 11.

Донині за глибиною змісту і наукового значення принципи Адама Сміта та Адольфа Вагнера стоять поруч.

Традиційно німецькі теоретики концептуально трактують державні фінанси як *державне господарство* (*Finanzwirtschaft*,

Finszwissenschaft), що перейшло і до англомовних дослідників – public economics. Німецькі вчені також серед перших, хто ввів у науковий обіг поняття податкової держави (die Steuerstaat; англ. a tax state, a fiscal state).

Під впливом теоретичних положень представників німецької школи був відомий український економіст, професор і ректор університету Св. Володимира (нині Київський університет імені Тараса Шевченка) М. М. Цитович (1861–1919). На основі дослідження «Місцеві витрати Пруссії у зв'язку з теорією місцевих витрат» без будь-якого низькопоклонства перед західною наукою, що вже відмічали українські вчені¹⁰, він, по суті, започаткував розробку вітчизняної теорії місцевих фінансів. Погляди М. М. Цитовича знайшли своє продовження в сучасній теорії місцевих фінансів на засадах поєднання господарської вигоди та громадської користі.

2.2. Устрій податкової системи

Статтями 105–108 Конституції ФРН передбачено всі види податкових надходжень у федеральний бюджет, бюджети земель і общин.

Відповідно до федерального устрою податкова система Німеччини за ознакою адресного надходження закріплених податків має вертикальну структуру (табл. 2.2).

У Німеччині існує *державна монополія* на виробництво, очищення і продаж спирту та спиртовмісних напоїв з харчової сировини за винятком коньяку, рому і лікеру. Оскільки фермерські господарства в Євросоюзі субсидуються, то в разі скасування монополії постраждають фермери, що виробляють спирт-сирець із сім'ячкових плодів. Він коштує приблизно в два рази дорожче, ніж спирт, вироблений з картоплі. Відповідно, вище і розмір субсидій, які отримують фермери, що вирощують сім'ячкові фрукти і ягоди.

¹⁰ Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів. Львів: Каменяр, 2000. С. 246.

**Пропорції розподілу податкових надходжень
між федерацією, землями і муніципалітетами, 2017 р.**

Види податків	Федерація	Землі	Муніципалітети
Податки на споживання – акцизи на: енергоносії, електроенергію, тютюнові вироби, алкогольні напої, ігристі вина, кава, автомобілі.	100 %		
Акцизний податок на пиво.		100 %	
Податок на спадщину.		100 %	
Податок на нерухоме майно.			100 %
Податок на доходи фізичних осіб.	42,5 %	42,5 %	15 %
ПДВ.	51 %	46,4 %	2,6 %
Податок на прибуток корпорацій.	50 %	50 %	
Податок на торговельну діяльність.	3,7 %	12,7 %	89,6 %
Податок на транспортні засоби		100 %	

Джерело: Werner J. Equalization among the States in Germany: The Junction between Solidarity and Subsidiary/ URL: <http://documentos.fedea.net/pubs/dt/2018/dt2018-08.pdf>

Отже, податкова система Німеччини складається з двох груп податків: *податків*, закріплених за федеральним, земельними, місцевими бюджетами, і *податків, спільних* для всіх бюджетів. До останніх належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток корпорацій, ПДВ.

2020 р. у федеральний бюджет збирали 100 % так званої *солідарної надбавки* (нім. – *Solidaritätszuschlag, soli*; англ. – *solidarity surcharge, surtax*), або податок солідарності на доходи фізичних осіб, прибутки корпорацій і від приросту капіталу, запроваджений 1995 р. з метою фінансування наздоганяючого розвитку східнонімецьких земель (колишньої НДР).

Деякі із вказаних у табл. 2.2 відсоткових співвідношень окремих податків періодично можуть змінюватися залежно від кон'юнктури або під впливом боротьби політичних сил навколо централістських і децентралізованих інтересів. Інші залишаються незмінними десятки років.

2.3. Федеральні податки

Існують дві теоретичні моделі устрою податку на доходи фізичних осіб: шедулярний, прийнятий у Великій Британії, та глобальний, батьківщина якого Німеччина. Шедулярна модель передбачає окремі податки на різні категорії доходу. Глобальний податок накладається на об'єднаний воєдино дохід незалежно від джерел походження його окремих частин. Переваги податку глобального типу вбачають у тому, що всі доходи враховуються разом за мінусом відрахувань, щоб визначити «чистий» оподатковуваний дохід. Отже, за глобальною системою вид і джерело доходу значення не мають.

Податок глобального типу 1891 р. запровадив у Пруссії міністр фінансів Йоганн Мікель (1828–1901), який, до речі, деякий час дотримувався комуністичних поглядів.

Податок на доходи фізичних осіб ділиться на два типи: *податок на заробітну плату (Lohnsteuer)* і *податок на інші доходи (Einkommenssteuer)*. Різниця між ними полягає у способі справляння. Податок на зарплату сплачують за місцем роботи, зайнятості («біля джерела»), суму податку перераховує роботодавець (податковий агент). Податок на інші доходи (рента, індивідуальна трудова діяльність, продаж майна, пенсія та ін.) покладається безпосередньо на платника. У платників є право зменшувати оподатковуваний дохід рентного походження на суму процентів за позиками, призначеними для поліпшення нерухомості (страхування, ремонт та ін.).

Установлено таку шкалу ставок (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Ставки податку на доходи фізичних осіб, 2020 р.

Ставки, %	Оподатковуваний дохід, євро	
0	до 9 408	
14	від 9 409	до 57 051
42	від 57 052	до 270 500
45	270 501 і більше (5,5 % надбавку солідарності 2020 р. скасовано)	

Джерело: *Germany Income Taxes and Tax Law*. ГKD: http://www.worldwide-tax.com/germany/germany_tax.asp

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

Резиденти сплачують податок на доходи як німецького, так і зарубіжного походження, нерезиденти – лише на доходи, одержані в Німеччині.

За давньою традицією платники (Steuerpflichtiger) розмежовані на 6 класів (розрядів) за ознаками соціального, громадянського і сімейного стану, виду занять. До першого класу належать безсімейні або розлучені; до другого – безсімейні або розлучені, але з дітьми, які мають право на матеріальну допомогу; до четвертого – одружені особи, працюючі за наймом, обоє одержують дохід; до шостого – працюючі за наймом, хто одержує дохід за різними місцями роботи.

З ретроспективного боку подібна диференціація походить з конституції Пруссії 1850 р., що встановила *порозрядний* або *класний податок* (Klassensteuer) на платників, розмежованих за майновим станом і податковим цензом¹¹. Від загальної суми сплачуваних податків окремою суспільною категорією залежала кількісна квота депутатських місць. У результаті в парламенті домінували представники заможних класів. З часом під впливом демократизації залежність політичних прерогатив від фіскальних можливостей платників формально вийшла з ужитку.

Щедрість німецької соціальної держави за рахунок податків засвідчує розгалужена система пільг і знижок (табл. 2.4). Усі форми податкових пільг стосуються доходів фізичних осіб. Більшість знижок з податків надається у вигляді вирахувань з оподаткованого доходу платника.

З податком на доходи фізичних осіб асоційовано *церковний податок* (Kirchensteuer), який надходить релігійним організаціям. Його нараховують на базі даних про податок на доходи фізичних осіб у розмірі 8–9 % від величини останнього. Адмініструють церковний податок державні фіскальні органи.

1884 р. саме Німеччина вперше в європейській історії запровадила систему соціального страхування. За сучасним законодавством працюючі за наймом *порівну* з роботодавцями сплачують внески у відповідні фонди.

¹¹ Андрущенко В. Класно-становий тип прибуткового податку. *Вісник податкової служби України*. 2000. Листопад-грудень. С. 58–63.

Знижки і податкові кредити і пільги при оподаткуванні доходів, 2020 р.

Види податкових знижок	Величина знижок, євро
Пожертвування	Не більше 20 % валового доходу
Видатки ділового характеру (для осіб, працюючих за наймом)	Фіксована знижка на суму 1 000 євро без подання документів
Знижки на дітей	4 000 євро на дитину на рік
Страховання життя	Знижка в межах устанавленого ліміту
Страховання щодо безробіття	До 2 800 євро в рік
Аліменти	Знижка не вище 13 805 євро на рік
Церковний податок	Знижка на всю суму податку
Транспортні витрати (поїздки на роботу та з роботи)	Знижка не вище 4 500 євро на рік
Відсотки під іпотеку	Компенсуються за рахунок ренти
Робоче місце вдома (home office)	Знижка на суму до 1 250 євро на рік
Витрати на відрядження	Повністю відшкодовуються

Джерело: *Germany Tax Deductions and Tax Credits*. URL: http://www.worldwide-tax.com/germany/ger_reduc.asp

Станом на 1 січня 2020 року максимальний ліміт доходу, з якого починається обов'язкове (державне) пенсійне страхування, становить 82 800 євро на рік (77 400 євро у східних федеральних землях).

Ставка внеску на страхування з безробіття в Німеччині – 2,4 %.

Ставка пенсійного страхування зберігалася на рівні 18,6 %.

Ставка внеску до системи медичного страхування – 14,6 %.

Ставка страхування у зв'язку з доглядом за дітьми – 3,05 %.

Названі ставки сплачують порівну роботодавець і працівник. Роботодавці мають також робити внески у фонд страхування від нещасних випадків і фонд підтримки материнства.

Ставка податку на прибуток корпорацій (*Körperschaftsteuer*) – 15 %, плюс муніципальна бізнесова надбавка, ставка якої визначається на місцях (у межах 14–17 %). На суму бізнесової податкової надбавки зменшують суму оподаткованого прибутку корпорації.

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

Компанія, підприємства якої розміщені в декількох різних містах, розподіляє надходження від бізнесової надбавки щодо місцезнаходження працюючих пропорційно їхній кількості.

Аби подібний порядок завести в Україні, то надходження податку з прибутку київської фірми, на якій працюють мешканці, наприклад, з Броварів, Ірпеня та Борисполя, частково розподілялися б між бюджетами названих міст. Що, до речі, доцільно і справедливо.

У Німеччині діє *метод рівномірного (лінійного) нарахування амортизації*, але за досить нетривалих термінів експлуатації активів. Наприклад, на комп'ютери – три роки, на автомобілі – шість, на машини та устаткування – 6–10 років, на офісне обладнання – 6–14 років. Подібні строки, по суті, рівнозначні прискореній амортизації з відповідним заохочувальним ефектом для модернізації виробничих активів за рахунок недоплати податків.

Податок на приріст ринкової вартості капіталу (Kapitalertragssteuer), іншими словами податок на капітал, доповнює оподаткування доходів і прибутків. Нерідко приріст вартості активів (нерухомого і рухомого майна) має кон'юнктурний, спекулятивний, незаслужений характер, тобто не залежить від зусиль власника активів.

Дохід фізичних осіб від продажу нерухомості, яка перебувала в приватній власності більше 10 років, а також від продажу інших активів, якими володіли більше 12 місяців, звільняється від податку. Для більш коротких термінів зберігання діють загальні правила згідно зі ставками табл. 2.2. На дохід від продажу акцій, якщо частка реалізованих акцій менше 1 %, встановлено 25-відсоткову ставку податку. За умови, що частка перевищує 1 %, сплачується податок із 60 % суми доходу за звичайними ставками оподаткування доходів.

Вочевидь, що подібні відстрочки встановлено, щоб блокувати акти купівлі-продажу типу «купив заради перепродажу» з метою спекулятивного баришу.

Стандартна ставка податку на приріст капіталу для компаній – 15 %.

Німецькомовний аналог назви «*податок на додану вартість*» (*Mehrwertsteuer*) у Німеччині функціонує під історичною

Тема 2. Податкова система Федеративної Республіки Німеччини

назвою *Umsatzsteuer* (податок з обороту), хоча за своєю конструкцією він є справжнім ПДВ прийнятого в Євросоюзі типу. Нагадаємо, що Німеччина – батьківщина універсального акцизу (*Umsatzsteuer*), запровадженого 1916 р. за проєктом і з ініціативи Ричарда Мюллер-Фульда (*Müller-Fulda*, 1851–1931). Свого часу цей податок «викликав багато пересудів», його майбутнє ставили під сумнів: «Невідомо, яка буде його доля»¹². Як з'ясувалося, доля склалася цілком успішно, з часом цей податок набув світового визнання.

Стандартна ставка ПДВ – 19 %, за пільговою ставкою 7 % оподатковуються продукти харчування; послуги громадського транспорту; товари ремісничого виробництва; книги, журнали, газети. Звільнено від ПДВ банківські послуги (надання позик та ін.); медичні, освітні, культурні послуги; виручка від здачі в оренду нерухомості; послуги, безплатно надані на громадських засадах. Поріг для реєстрації ПДВ – 17 500 євро за 2019 рік.

Доходи від усіх акцизів, за винятком *акцизу на пиво* (*Biersteuer*), надходять у федеральний бюджет, *Biersteuer* – у бюджети земель. Найбільш важливі податки цієї групи – *акцизи на нафтопродукти* (*Mineralölsteuer*) – пристосовано шляхом диференціації ставок для реалізації екологічної та ресурсозберігаючої політики. На деякі сорти бензину акциз сягає 654 євро на тонну. У сукупності акцизи на моторні види палива забезпечують близько 10 % податкових надходжень у федеральний бюджет.

Яскравий зразок екологічної політики – електрострум, одержаний за рахунок гідро, сонячної, вітряної, геотермальної енергії, а також з біомаси, *акцизом на електроенергію* (*Stromsteuer*) не оподатковується.

З міркувань, що високі податки – найбільш ефективний спосіб обмеження паління тютюну, у процесі гармонізації податкової політики Євросоюзу намічено підняти частку *акцизу на тютюнову виробу* (*Tabaksteuer*) до 63 % від ціни. Акцизи також установлені на: *спиртні напої* (*Branntsteuer*), *ігристі вина*

¹² Новые налоги в Германии. *Вестник финансов, промышленности и торговли*. 1916. № 15. С. 73.

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

(*Schaumweinsteuer*), каву (*Kaffeesteuer*), чай (*Teesteuer*). Імпортні споживацькі товари, ввезені з третіх країн (не членів Євросоюзу), підлягають непрямому оподаткуванню нарівні з товарами німецького виробництва.

За тієї кількості автомобілів і колосальних вантажних перевезень набуває великого значення оподаткування транспорту. *Податок на транспортні засоби (Kfz-Steuer)* – федеральний податок на всі зареєстровані транспортні засоби, що сплачується щорічно власником засобу. Цей податок відповідає принципу «забруднювач платить». Коштом цього податку фінансується ремонт автобанів і розвиток дорожньої мережі. І фіскальний, і позафіскальний позитивні ефекти цього екологічного податку очевидні.

Перебуває в проєкті *федеральний дорожній податок (Pkw-Maut-steuer)*, задуманий як плата за користування автострадами за типом мита за принципом: платить той, хто фактично їздить, і чим більше їздить, тим більше платить. Збір йде на розвиток дорожньої інфраструктури. Однак у червні 2019 року Європейський суд визнав цей податок дискримінаційним за ознакою нерівного ставлення до німецьких резидентів та іноземців, які користуються автобанами транзитом через Німеччину.

Отже, податок на автотранспорт – один з найскладніших видів податку, на величину якого впливають декілька факторів: обсяг і тип двигуна (бензиновий, дизельний, електричний), кількість викидів шкідливих газів і забруднюючих доквілля речовин, рівень шуму, вага автомобіля. Ці характеристики підбрані так, щоб стимулювати купівлю економічних і екологічно чистих машин. Оподаткування автотранспорту покликане виконувати комплексну функцію: водночас фіскальну, інфраструктурну, екологічну, енергозберігаючу.

У сучасній Німеччині надходження *мита (Zölle)* у федеральний бюджет не перевищує 1 % загальної суми податкових платежів, оскільки між країнами Євросоюзу – основними зовнішньоторговими партнерами Німеччини – встановлено режим «митного роззброєння».

2.4. Земельні податки

Крім федеральних і спільних для всіх рівнів бюджетів податків, розподілених за пацовим принципом, до земельних і місцевих бюджетів надходять податки, вказані в табл. 2.2.

Податок на спадщину і дарування (Erbschafts- und Schenkungssteuer). Платники податку (спадкоємці та одержувачі даровизни) диференційовані на три групи: перша група – подружжя та діти; друга група – батьки, дідусі та бабусі; третя група – всі інші. Ставки податку залежать від вартості оподатковуваних активів та від ступеня родинно-сімейних зв'язків.

Установлено прогресивну 7-розрядну шкалу ставок: для першого класу – від 7 до 30 %; для другого класу – від 12 до 40 %; для третього класу – від 17 до 50 %. Норми оподаткування дарувань аналогічні спадщині.

Платежі *акцизу на пиво (Biersteuer)* надходять у земельні бюджети за диференційованими, залежно від якості й міцності продукту, ставками.

Податком на лотереї (Lotteriesteuer) за ставкою 20 % обкладається сума виручки від реалізації лотерейних білетів. *Податок на парі*, інша назва – *податок на тоталізатор (Rennwettsteuer, Totalisatorsteuer)*, установлено за ставкою 16,66 % від суми парі, укладене через тоталізатор на кінних та автомобільних гонках. Оподаткування ігрового бізнесу відоме в Німеччині з XV ст. Дохід в останні роки – майже 2 млрд євро за рік.

Питання про оподаткування рулетки та інших азартних ігор, зарубіжний досвід у цій сфері набувають в Україні особливої актуальності у зв'язку з прийняттям закону про гральний бізнес. Останній створює можливість фіскальної експлуатації властивого людині ігрового інстинкту та азарту. Отже, поведінка, збурена ірраціональними неконтрольованими пристрастями, приймається на користь фіску.

2.5. Місцеві податки

Податок на майно (*Grundsteuer*) накладається на нерухоме майно (землю та розміщені на ній будівлі) і надходить виключно до бюджетів міст та муніципалітетів за ставками на рівні 1–2 % від оціночної вартості нерухомого майна. Податок розраховується за показниками вартості нерухомості, віку будівель і величини орендного доходу. Окремі землі пропонують альтернативний метод розрахунку, наприклад земля Нижня Саксонія, – на основі площі та місцезнаходження об'єктів податку.

Податок на майно – один з найважливіших джерел доходів, його частка в доходах місцевих бюджетів близько 20 % (15 млрд євро 2019 р.). Як правило, сплачують власники, але в разі оренди податок перекладається на орендаря нерухомості. Крім житлової нерухомості, оподатковуються землі комерційного призначення та площі під сільським і лісовим господарствами.

Податок на трансфер землі та нерухомості (Grunderwerbsteuer) – аналог гербового збору. Податок сплачує покупець у разі зміни прав власності на майно вартістю вище встановленого мінімуму за ставками на рівні 3,5–6,5 % від вартості майна. Податок справляється також під час купівлі 95 % і більше акцій компаній, які володіють нерухомістю.

У систему місцевих податків входить також *промислово-торговий податок (Gewerbesteuer)* на прибуток підприємств, які є суб'єктами податку на прибуток корпорацій, а також на доходи фізичних осіб, які мають власний бізнес у промисловій, торговельній, комерційній сферах. Ставки податку визначають на місцях у межах від 7,5 до 15 %.

Податок на азартні ігри (казино та ін.) – сума виграшу вважається прибутком (profit) і оподатковується за ставкою 5 %.

Ставки *муніципальної бізнесової надбавки* до податку на прибуток корпорацій визначаються на місцях у межах 9–13 %.

Муніципальний *податок на собак (Hundsteuer)* – своєрідний непрямий податок на розкіш з міркувань, що кожен, хто може дозволити собі утримувати собаку для свого задоволення чи безпеки, має сплатити податок на користь громади і тим самим

поділитися витратами муніципалітету. Ставки податку установлюють на місцях: від 5 до 40 євро в селах; 65–186 євро в містах. Податок на тварин, особливо агресивних порід, може сягати 600 євро.

До інших місцевих податків належать місцеві акцизи, зокрема на безалкогольні напої, та деякі інші податки і збори. Уся система місцевих податків побудована так, щоб забезпечити самостійне вирішення питань функціонування та розвитку інфраструктури, захисту довкілля, надання благ і послуг локального характеру.

2.6. Адміністрування та консультування податків

До структури *Федерального міністерства фінансів*, крім відділів з адміністрування акцизів і внесків на соціальне страхування, входять: *Федеральне центральне податкове управління*, *Федеральне управління з питань централізованого обслуговування та неурегульованої власності*, *Технологічний центр з обробки даних та інформаційних технологій для адміністрування федеральних доходів*. Нові служби призначені для посилення фіскально-організуючої ролі федерального центру.

Митниця (Zoll) належить до *Федерального міністерства економіки*. Підрозділи *міністерства фінансів земель (Länderministerium der Finanzen)* виконують функції менеджменту, контролюють проведення податкової політики на рівні земель, направляють діяльність податкових інспекцій. У кожній із федеральних земель відкрито *фінансові академії та коледжі*. У восьми найбільш економічно розвинених землях відкрито *Головні регіональні фінансові дирекції*, у структурі яких діють департаменти з питань адміністрування окремих податків, а також сервісні центри з (пере)підготовки кадрів податкової служби та центри електронної обробки даних.

Безпосередню оперативну роботу щодо справляння податків виконує персонал *податкових інспекцій* – основної і масової фіскально-адміністративної ланки. Функцію перевірки податкових

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

декларацій покладено на *податкових інспекторів (Veranlagungsbeamter)* під контролем *старших інспекторів (Sachgebietsleiter)*. Фаховий рівень податкових інспекторів оцінюють і контролюють за *бальною системою*. Так, за перевірку, залежно від її складності, нараховують від 1 до 8 балів. Мінімальний якісний показник – 34 бали, якщо нижче, то ставиться питання про неповну службову відповідність. Зрозуміло, така система заохочує інтенсивну роботу і підвищення кваліфікації.

Зміст камеральних перевірок зводиться в основному до установлення достовірності задекларованих доходів шляхом порівняння з даними минулих років, а також з величиною доходів аналогічних за фахом і/або бізнесом платників. У процесі виїзних перевірок аудитори з'ясовують стан бухгалтерського обліку і податкової документації, як правило, за останні 3–4 роки. Тривалість перевірки залежить від величини обороту фірми і може продовжуватися до трьох місяців.

Типову організаційно-функціональну структуру податкової інспекції відображено в табл. 2.5.

Крім власне адміністрування податків, податкові інспекції виконують деякі нефіскальні функції: визначають обсяг і надають інвестиційні гранти на будівництво житла; оцінюють з метою оподаткування нерухоме майно.

Серед заходів мінімізації податкового боргу передбачено позбавлення боржника права виїхати за кордон, закриття бізнесу чи скасування ліцензії, до укладень контрактів з державою платника допускають лише за умови ліквідації податкового боргу. Право голосування на виборах, а також розпоряджатися одержаною спадщиною набирає чинності лише після подання відповідної податкової декларації.

За потреби податкові органи консультують платників. Але в складних випадках більш детальні пояснення, що особливо корисно підприємцям, надає *Федеральна палата з питань оподаткування (Bundessteuerberaterkammer)*.

Структура та функції податкової інспекції

Напрямок діяльності	Функції
Керівництво	Організація роботи, кадри, бюджетування
Оцінка бази оподаткування	Визначення оподаткованої бази прямих податків для таких категорій платників: – працюючих за наймом, які мають утриманців; – самозайнятих суб'єктів підприємницької діяльності; – акціонерних компаній і корпорацій; – власників житлових приміщень; – одержувачів інвестиційних грантів
Попереднє декларування ПДВ	Забезпечення процесу попереднього декларування податку на додану вартість
Апеляції	Розгляд скарг, клопотань, апеляцій
Відстрочки та звільнення	Розгляд і вирішення справ, пов'язаних із відстрочками платежів та звільненнями від податків
Податок на зарплату, виплачувану роботодавцями	Нагляд за декларуванням фонду заробітної плати; ведення інших справ, доручених роботодавцям як податковим агентам
Податок на трансфер нерухомого майна	Визначення податкового зобов'язання
Податок на автомобілі	Визначення податкового зобов'язання
Податок на спадщину	Визначення зобов'язання за податком на спадщину і дарування
Оцінка майна	Оцінка нерухомого майна з метою оподаткування
Аудит	Проведення податкових перевірок, особливо у сферах комерції та індивідуального підприємництва
Вийзні перевірки оподаткування заробітної плати	Аудит оподаткування заробітної плати щодо місцезнаходження роботодавців
Аудит ПДВ	Аудит ПДВ на окремих підприємствах
Податкові розслідування	Розслідування податкових порушень
Адміністративні штрафи, кримінальні справи	Накладання адміністративних штрафів і оформлення кримінальних справ (за винятком податкових розслідувань)
Забезпечення надходження податків	Справляння податків; відкриття й ведення рахунків платників; збір податкової заборгованості
Примусове стягнення податків	Збір податкового боргу (податкової недоїмки)

Джерело: *Basic aspects of the administration of taxes by the German Lander*. URL: www.ief.es/investigacion/Recursos/Seminarios/OtrosSeminarios/RalfHof_Basic.pdf

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

Поліцейські функції у сфері оподаткування виконує *Служба податкового розшуку (Steuerfahndungsstelle, скорочено Steufa – «Штойфа»)*, яка діє при міністерствах фінансів земель. Її персонал розслідує правопорушення, пов'язані з приховуванням доходів та незаконним ухиленням від податків. Масштаби ухилення від податків у Німеччині порівняно невеликі та становлять не більше 10 % від потенційної суми податкових платежів. Штойфа має статус і права аналогічні кримінальній поліції, щоправда, без права носити зброю.

Всеосяжного податкового кодексу на зразок України в Німеччині немає. Німецький податковий кодекс, по суті, виконує роль збірника правил справляння податків, *хартії прав і обов'язків платників податків*, регламенту функціональної діяльності податкової служби. Зміст кодексу обмежений питаннями дефініцій, змісту й обсягу повноважень податкових органів, режиму конфіденційності даних і захисту інформації, декларування, інших процедур податкового процесу та проведення перевірок. Фіскально-адміністративні особливості кожного податку розкрито в окремих законах, яких понад 100.

Німецьке податкове законодавство вважають одним із найскладніших у світі. За авторитетним свідченням професора Кельнського університету Йоахима Ланга: «У Німеччині щорічно з'являються сотні поправок до податкових законів... Така нервозність податкового законодавства приводить всіх тих, хто професійно з ним пов'язаний, у тихий відчай... Податкове право переростає в хаос, у надрах якого губляться навіть досвідчені експерти»¹³. Саме проти скупчення в податковому кодексі мало кому доступної для розуміння *казуїстики* попереджає Ланг східноєвропейських фахівців, зокрема українських.

Німецька консультативна фірма WW+KN пропонує клієнтам такі послуги з питань оподаткування:

- підготовка і подання декларації з податку на прибуток;

¹³ Ланг Й. Проект кодекса налоговых законов для государств Центральной и Восточной Европы / пер. с нем. Бонн: Федеральное министерство финансов, 1993. С. 11.

Тема 2. Податкова система Федеративної Республіки Німеччини

- підготовка декларацій з податку на прибуток позаштатних співробітників (фрілансерів);
- виявлення неоподатковуваних доходів;
- перевірка випадків подвійного обліку деяких доходів;
- з'ясування податкових пільг для подружжя та дітей;
- уточнення оподатковуваних доходів за межами Німеччини;
- перевірка дії чинних угод про подвійне оподаткування.

У сфері адміністрування податків Німеччина активно розвиває технології *електронного уряду*. З цією метою запроваджено так звану систему ELSTER. Розміщений в інтернеті вебсайт ELSTER дозволяє в режимі онлайн передавати декларації про доходи фізичних осіб і податкові повідомлення. При цьому показники декларацій автоматично порівнюються з інформацією в електронній базі даних податкової інспекції, тому відхилення виявляються миттєво. Програма ELSTER доступна для всіх користувачів.

Трирівнева система адміністрування податків функціонує на основі принципів і традицій, історично притаманних німецькій державності й суспільству. У Німеччині мистецтво управління перебуває на високому рівні ще з часів камералістів.

Висновки

Німецька податкова система – калейдоскоп понад 40 податків, зборів та обов'язкових платежів, пов'язаних з економічними і соціально-побутовими явищами, включаючи такі, як податок для власників собак, церковний податок, на пиво, каву, полювання, розважальні заходи та ін.

Принцип системи оподаткування в Німеччині: «Тягар податків має відповідати обсягу суспільних благ і послуг, що надаються платникам з боку державних органів коштом податків».

З метою урівноважування централістських і федералістських фіскальних інтересів податки розподілено на три групи: 1) однозначно закріплені за конкретними бюджетами; 2) спільні для двох; 3) для всіх ланок бюджетної системи. Пропорції між ними за необхідності корегуються. Відповідно нерівновеликі

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

бюджети земель перерозподіляються вертикально і горизонтально. Додатково фінансово «бідні» землі отримують дотації з федерального бюджету.

Відмітна риса німецької системи оподаткування – так звана солідарна надбавка, або податок солідарності. Цей податок запроваджено (1995 р.) у результаті нерівномірності економічних потенціалів земель після возз'єднання країни 1990 р. у порядку внутрішньонаціональної міжрегіональної взаємодопомоги. Податок доповнював систему вирівнювання доходів, яка діє за схемою: вертикальне вирівнювання – дотації федерального центру окремим землям; горизонтальне вирівнювання – високодохідні землі (Баварія та ін.) фінансово допомагали низькодохідним (Саксонії та ін.). Щоб в Україні діяла подібна система, то, наприклад, Дніпропетровська область могла б просто надавати шефську допомогу Івано-Франківщині за схемою «з бюджету – в бюджет» без посередництва Києва.

Податок на солідарність поширюється на всіх фізичних та юридичних осіб, які сплачують податки на доходи і прибутки за вищою ставкою.

Довгий час у Німеччині триває дискусія щодо припинення збирання податку солідарності, що стало предметом розгляду у федеральних судах – фінансовому конституційному, де конституційність податку солідарності підтверджувалася.

Нарешті, 2019 р. федеральне міністерство фінансів подало законопроект про скасування податку солідарності для більшості за винятком 6,5 % найбільш багатих платників, тобто запропонувало залишити цей податок у статусі податку на багатих («rich man's tax»). Однак досі ще під питанням можливість законопроекту одержати підтримку федерального парламенту.

Платників податку на доходи фізичних осіб диференційовано на шість класів за ознаками сімейно-громадського стану, що має традиційні риси раніш існуючої в Німеччині класно-станової форми оподаткування доходів.

Екологічна та енергозберігаюча спрямованість податкової системи реалізується через оподаткування моторних палив та автотранспорту.

Тема 2. Податкова система Федеративної Республіки Німеччини

Як засіб інтенсифікації роботи і підвищення кваліфікації, дієбальна система оцінки фахового рівня та результатів роботи податкових інспекторів.

На період пандемії COVID-19 німецький уряд провів масштабні дієві заходи з податкової підтримки населення і компаній. Основні з них:

- тимчасове зниження для підприємств громадського харчування ставки ПДВ на харчові продукти до 7 %;
- відстрочка платежів податку на прибуток і місцевих податків;
- відшкодування авансових платежів податків;
- роботодавцям надане право виплачувати своїм працівникам неоподатковувану субсидію в сумі до 1 500 євро або еквівалент натурою. Податкові заходи стали частиною комплексного захисного щита, поставленого в Німеччині проти пандемії коронавірусу.

Контрольні запитання

1. Назвіть представників німецького вчення про податки. У чому сутність їхніх поглядів?
2. Основні риси діяльності державних діячів, які внесли значний вклад у розвиток економіки та податкової системи Німеччини (Отто Бісмарк, Людвіг Ерхард та ін.).
3. Німецький податковий кодекс має характер хартії прав і обов'язків платників податків. Що означає термін «хартія»? Чи існує подібний документ в Україні?
4. Подібність і відмінність податків на доходи і на прибутки у Німеччині від цих саме податків в Україні.
5. Чим універсальний акциз як податок з обороту, батьківщиною якого є Німеччина, відрізняється від спеціальних акцизів на окремі товари?
6. Податкова система Німеччини має репутацію множинної. Чим вона відрізняється від податкової системи України?
7. Які ефекти оподаткування автомобілів, транспортних засобів загалом?

8. Дайте оцінку податку солідарності, що існував у Німеччині упродовж 1990–2020 рр. Яка його мета і результати?

9. Порівняйте і дайте оцінку податково-бюджетним заходам, вжитим проти пандемії коронавірусу в Україні та Німеччині.

Тестові завдання

1. Платники податку на доходи фізичних осіб у Німеччині диференційовані на декілька категорій під назвою:

- а) шедули (schedule);
- в) бокси (box);
- б) класи;
- г) гільдії.

2. Податковий ценз, який деякий час існував у Німеччині, а також у Франції, означає:

- а) зменшення податку на певну суму;
- б) позбавлення права обирати і бути обраним в органи влади;
- в) право обирати і бути обраним в органи влади;
- г) збільшення податку на певну суму.

3. У Німеччині встановлено фіскальну монополію на спирт. Фіскальна монополія – це:

- а) монополізація виробництва певного товару приватним підприємством;
- б) податок на окремий вид майна;
- в) монополізація виробництва певного товару державою;
- г) податок на окремий вид доходу.

4. Податковий імунітет – це:

- а) звільнення від податку окремих категорій осіб на підставі їхнього привілейованого становища;
- б) звільнення від податку певної території;
- в) звільнення від податку певної галузі виробництва;
- г) відмова держави від справляння податків упродовж певного періоду.

Тема 2. Податкова система Федеративної Республіки Німеччини

5. Один із названих нижче економістів – видатний німецький учений, класик фінансової науки:

- а) Адольф Вагнер;
- б) Рудольф Гольдшейд;
- в) Френсіс Еджворт;
- г) Ерік Ліндаль.

6. У 2020 р. ставка податку солідарності (Solidaritätszuschlag) в Німеччині становила:

- а) 3 %; б) 5 %; в) 5,5 %; г) 6 %.

7. У Німеччині мінімальна (крім нульової) ставка податку на доходи фізичних осіб 2020 р. становила:

- а) 10 %; б) 14 %; в) 15 %; г) 15,5 %.

8. 2020 р. у Німеччині стандартна ставка ПДВ становила:

- а) 18 %; б) 19 %; в) 20 %; г) 21 %.

ТЕМА 3

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (SISTEMA FISCALE ITALIANO)

*36-те місце за світовим індексом щастя.
29-те місце за індексом людського розвитку.*

- 3.1. Італійська «школа фіскалістів».
- 3.2. Загальнодержавні податки.
- 3.3. Регіональні та місцеві податки.
- 3.4. Адміністрування та консультування податків.

***Ключові терміни і поняття:** фіск, наукова школа фіскалістів, теорема Бароне, кадастр, проскрипційний список, універсальний акциз, «цифровий» податок, синтетичний індекс податкової надійності, саморозкриття платника.*

Італія – знаменита країна ще з часів класичної давнини, тут в античну епоху творилися основи європейської цивілізації. У сфері державних фінансів навряд чи існують явища, які б не мали прецедентів в античному Римі або середньовічних італійських республіках. Навіть самі терміни «фіск» і «фінанси», а також численні поняття комерції, банківської справи, бухгалтерії походять з латинської мови, поширившись на увесь світ з Італії.

Відмітна риса сучасної податково-пільгової політики Італії – залучення із-за кордону різних кваліфікованих фахівців, підприємців, зірок спорту, дослідників, навіть багатих пенсіонерів за умови переносу податкової резиденції в Італію. У такий спосіб переманюють людський капітал.

3.1. Італійська «школа фіскалістів»

Плеяда італійських учених канонізована в статусі класиків учення про податки, де вони справили ефект подібно появі «архангела з вогненним мечем». То було в золотий вік національної

фінансової науки (друга половина XIX – перша чверть XX стст.), спонуканий потужним впливом Рісорджіменто (1859–1870 рр.) – епохи боротьби за незалежність та єдність держави. Саме італійські вчені, а також ще представники шведської школи, вивели теоретичне вчення про податки на рубежі, на яких воно значною мірою залишається донині.

Уго Маццола (1863–1899) – ранній представник італійської школи «фіскалістів», уподібнював державу «фірмі», що виробляє блага для людей та обмінним способом реалізує їх за ціною податків. Він не розмежовував приватноринкову і державну сфери діяльності, на його думку, обидві сфери однаково важливі для забезпечення загального добробуту. Вважають, що Маццола був першим, хто ввів у науковий обіг поняття «суспільного товару (блага)». Він розглянув пов'язані з цим проблеми постачання приватним сектором ринкових благ і розкрив роль держави в забезпеченні суспільних благ.

Для Джованні Монтемартіні (1867–1913), іншого класика італійської школи, держава була політичним підприємством, утримуваним за рахунок сплати податків, які відшкодовуються громадянам-платникам благами і послугами державного походження. Кожен політик і навіть рядовий платник податків – також політичні підприємці, які в обмін на згоду платити податки очікують від держави своїх вигод¹⁴.

Оригінальність Маффео Панталеоні (1857–1924) у розробці теорії оподаткування полягає в тлумаченні податків як «політичної ціни» – такої ціни, яка не підпадає під дію законів звичайного ринкового ціноутворення, а може змінюватись залежно від конкретних інтересів і характеристик «продавця» благ (держави) та їх «покупця» (платника податків). З такої позиції політичною ціною благ є податки. В очах багатих блага уявляються дешевшими, ніж в очах бідних, хоч і ті, й інші отримують однакові послуги від держави. Звідси методом умоглядно-психологічного

¹⁴ Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London etc.: Macmillan; New York: St Martin's Press, 1967. P. 138, 150.

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

аналізу Пантелеоні виводить прогресивний принцип оподаткування, ставить податки в політичний, моральний та інтелектуальний контексти.

Енріко Бароне (1859–1924) – автор новаторської роботи «Деякі фундаментальні теореми математичної теорії податків». За допомогою економіко-математичного методу так званих кривих байдужості Бароне аналізував відносне навантаження податку на дохід та акцизного податку на споживання. Він дійшов висновку, що вигідніше платити прямі податки, ніж непрямі. Однак одні моралізаторські безматематичні доводи на користь прогресивного оподаткування доходів Бароне вважав непереконаливими.

Крива байдужості (*indifference curve*) – крива, що 1) показує різні комбінації двох товарів, які мають однакову корисність для споживача; або крива, що 2) показує різні комбінації двох продуктів, що мають однакове споживче значення, або корисність для споживача.

Сенс теореми Бароне про податки: непрямі податки менш ефективні порівняно з прямими, оскільки перші спотворюють і споживання, і ціни на товарному ринку, викликаючи заміщення одних товарів іншими. У результаті непрямі податки спричиняють більшу втрату добробуту, ніж прямі. У теоремі Бароне переваги прямих податків над непрямыми знайшли чіткий математичний доказ. Алгебраїчно теорему Бароне виражає рівняння:

$$[(1 + t_1) p_1 / (1 + t_2) p_2] = (p_1 / p_2),$$

де t_1, t_2 – податки; p_1, p_2 – ціни.

Лише універсальний акцизний податок типу *ad valorem* за єдиною ставкою усуває заміщення в споживанні і стає еквівалентним прямому податку. ПДВ зблизив позитивні ефекти прямого та непрямого оподаткування і завоював весь світ. Тим теорема Бароне доводить провіденціальне значення теорії щодо практики.

Зауважимо, що висновку про унікальні переваги універсального акцизу Бароне дійшов у роботах 1894 і 1912 рр., тобто задовго до того, як у Німеччині 1916 р. було вперше запроваджено універсальний акциз під історичною назвою *Umsatzsteuer* (податок

з обороту), так по-своєму німці і донині називають ПДВ звичайного типу, прийнятого в ЄС.

Суспільні потреби, попит на які не носить індивідуального характеру, а пропозиція неділима на індивідуальні частки (наприклад, зовнішня і внутрішня безпека), – писав Енріке Бароне, – «такі потреби оплачуються коштом податків»¹⁵. Ціни на подібні блага і послуги з боку держави мають політичне походження, вони формуються через парламентський механізм прийняття рішень.

Антоніо де Віті де Марко (1858–1943) підсилив ті постулати, з яких починав Маццола. Сутність підходу де Марко виражена у роботі «Теорія економіки фінансів», як вважають вчення фіскалістів, полягала в зображенні держави в ролі підприємства з виробництва «товарів» колективного споживання, тобто суспільних благ. Ціною таких благ є податки, величина яких залежить від політично оформленого колективного вибору. Отже, у вченні фіскаліста де Марко суспільні блага зійшлися із суспільним вибором, і в такій єдності вони перебувають донині.

1931 р. де Марко, щоб не складати присягу на вірність фашистському режиму, подав у відставку з посади професора Римського університету.

Отже, найперша заслуга представників школи «фіскалістів» полягає в аналізі держави як економічної одиниці з виробництва колективних товарів неділимого споживання, а уряду – як продуктивного та агента, що максимізує вигоду й оптимізує користь. Так, з того часу і повелось у фінансовій науці, що фіскалісти – економісти, які вважають за краще регулювати економікою засобами оподаткування і державних витрат, ніж монетарними методами.

Італійська фіскалістська школа перенесла свій вплив на науку державних фінансів і в другій половині ХХ ст. Нобелівський лауреат Джеймс Б'юкенен (1919–2013) зараховує фіскалістів до інтелектуальних попередників сучасного вчення про суспільний вибір суспільних благ і його власної творчості.

¹⁵ Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London etc.: Macmillan; New York: St Martin's Press, 1967. P. 166.

Вчення представників італійської та, додамо, шведської шкіл започаткувало сучасне пояснення ідеї оподаткування. Звідти походить *теорія фіскального обміну податків на послуги («fiscal exchange»)*, а також пояснення природи податків за принципом суб'єктивної корисності, які циркулюють у теорії оподаткування і досі. Дійсно, якби не діяв механізм оцінки й оплати забезпечуваних державою благ через податки, то оподаткування було б *іrrациональним*, а отже, неможливою формою фінансових відносин в умовах ринкової економіки демократично- правового суспільства. Логіка фіскального обміну така, що суми, вилучені податками, повертаються до платників у формі суспільних благ і послуг.

Пізнавальний і творчий потенціал італійської та шведської шкіл уже мали визнання й високу оцінку українських економістів¹⁶.

3.2. Загальнодержавні податки

Податок на індивідуальні доходи фізичних осіб (imposta dei redditi, IRE) справляється на трьох рівнях: національному, регіональному (обласному) і місцевому (муніципальному). Оподатковуються доходи *осіб, працюючих за наймом (lavoratore dipendente)*, та *самозайнятих осіб (lavoratore autonomo)*. Суб'єкти податку – фізичні особи-резиденти за їх доходами, одержаними як у самій Італії, так і деінде; нерезиденти – лише за доходами, заробленими в Італії.

Під час визначення оподатковуваного доходу з валового доходу підлягають вилученню повністю або в межах встановленого ліміту¹⁷:

– обов'язкові та добровільні внески працівників на соціальне страхування (повністю);

¹⁶ Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті. (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів: Каменяр, 2000. С. 126–127.

¹⁷ Italy. Individual deductions. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/italy/individual/deductions>

Тема 3. Податкова система Італійської Республіки

- внески в приватні (додаткові) пенсійні фонди (в межах ліміту);
- внески на соціальне страхування самозайнятих (у межах ліміту);
- медичні витрати осіб з обмеженими можливостями (повністю);
- аліменти (не підлягає вирахуванню частина на утримання дітей);
- пожертвування благодійним і релігійним організаціям підлягають вилученню в межах ліміту.

Таблиця 3.1

Шкала ставок податку на доходи фізичних осіб, 2020 р.

Ставки, %	Оподатковуваний дохід, євро	
23	0	15 000
27	Від 15 001	до 28 000
38	Від 28 001	до 55 000
41	55 001	до 75 000
43	75 001	і більше

Джерело: *Italy tax. Personal income tax rates*. URL: <https://taxing.it/personal-income-tax-irpef-rates/>

Діє розгалужена система податкових кредитів, установлених у зв'язку із зайнятістю та самозайнятістю, сімейним станом і пенсійним забезпеченням:

- для осіб найманої праці податковий кредит надається диференційовано залежно від величини доходу або пенсії, починаючи з річного доходу до 8 тис. євро (кредит 1 880 євро) і закінчуючи 55 тис. євро (кредит – 0);
- на користь залежного подружжя, максимум 800 євро на рік;
- на дітей віком до трьох років, максимум 1 200 євро;
- на дітей старше трьох років, максимум 950 євро на рік;
- на інших утриманців, максимум 750 євро щорічно.

**19 % витрат, відшкодовувані за рахунок податкового кредиту
не вище ліміту, інші податкові кредити**

- відсотки з іпотеки, максимально 4 тис. євро;
- медичні витрати на суму, що не перевищує 129 євро;
- витрати на університетську освіту (в межах не вище 19 % суми витрат);
- дитячі садки, початкова і середня школа – максимум 717 євро на рік;
- збір на реєстрацію дітей віком до трьох років – не вище 632 євро;
- страхування життя від нещасних випадків, максимально 530 євро;
- винагорода спортивної організації за дітей віком від 5 до 18 років – максимум 210 євро на рік;
- оренда основної оселі – кредит залежно від величини доходу, але не вище 31 тис. євро

Джерело: *Italy individual, other tax credits and incentives*. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/italy/individual/other-tax-credits-and-incentives>

Взята в цілому італійська система соціального страхування і соціального забезпечення подібна до інших країн Євросоюзу.

Ставка податку на прибуток корпорацій (*imposta sul reddito delle societa, IRES*), а також на приріст вартості капіталу 2020 р. – 24 % плюс регіональна (обласна) надбавка 3,9 %. Відповідно, ефективна ставка цього податку становить близько 30 %. Компанії-резиденти сплачують цей податок на основі сумарного прибутку компанії у глобальному масштабі, тобто незалежно від того, де перебувають підприємства-джерела прибутку, – в самій Італії чи за кордоном. У компаній-нерезидентів оподатковується лише прибуток, одержаний від діяльності на території Італії.

До спеціальних умов оподаткування корпорацій належать прискорена амортизація активів, податкові пільги на інвестиції в пріоритетні галузі економіки і/або депресивні регіони.

2020 р. Італія ввела «цифровий» податок на компанії, що здійснюють цифрові операції.

Італійський податок на приріст ринкової вартості активів (податок на капітал) сплачують як фізичні, так і юридичні особи. Оскільки цей податок справляють з доходу, одержаного як різниця між ціною продажу активів і ціною їх покупки, його інколи називають спекулятивним податком.

Окремий режим оподаткування встановлено для деяких джерел доходів, які отримують *нерезиденти* на території Італії. Резиденти з країн ЄС мають переваги над нерезидентами. Оскільки між Україною та Італією укладено конвенцію про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу, українець у себе на батьківщині має право на податковий кредит на суму податку, сплаченого в Італії.

Податок на додану вартість (imposta sul valore aggiunto, IVA) в Італії справляють, згідно з класичною схемою, у сферах виробництва, гуртової та роздрібною торгівлі, а також імпорту товарів і послуг. Ставки ПДВ диференційовані: стандартна масова ставка – 22 %; 10 % – на продукти харчування, паливо, послуги громадського харчування, транспортні та комунальні послуги та ін.; 5 % – на деякі харчові продукти; окремі соціальні послуги, певні види пасажирського транспорту; 4 % – на продукти харчування найпершої необхідності; товари сільськогосподарського виробництва, ліки, книги і газети та ін.; 0 % – місцевий (intra-community) і міжнародний транспорт. Фінансові, страхові та медичні послуги звільнено від ПДВ.

Раніше існуючу підвищену ставку 38 % на предмети розкоші скасовано. У наступні роки планується послідовно піднімати стандартну ставку ПДВ до 24, 25, 26 %.

Внески у фонди соціального страхування: роботодавці – 30 % від фонду оплати праці залежно від галузі; наймані працівники – 10 % заробітку; самозайняті особи залежно від виду їх діяльності – від 17 до 25,7 % доходу. Тим самим за показниками соціальних податків (внесків) Італія належить до країн з порівняно високим рівнем соціальної захищеності населення.

Податок на спадщину і дарування (imposta sulle donazioni e successioni) був скасований, але 2007 р. відновлений на таких умовах справляння: ставки податку становлять від 4 до 8 % від вартості успадкованих активів. Ставки такого рівня в десятки рази нижчі, ніж у США і країнах ЄС. Наприклад, у США і Великій Британії максимальні ставки на спадщину становлять 40 %, у Франції – 45 %, у Німеччині – 50 %. Закономірність в оподаткуванні спадщини єдина: ставки податку завжди нижчі для більш

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

близьких родичів померлого і вищі – для більш віддалених. Найбільш низька ставка для подружжя та дітей.

Загалом податки на спадщину за досить незначної фіскальної ефективності юридично й адміністративно більш складні від інших податків.

Базою податку на нерухоме майно є оціночна вартість майна, визначена кадастровим методом. Ставки, залежно від виду майна та інших умов, коливаються в межах від 0 до 3,3 %.

Інші податки. Акцизи в Італії встановлено на нафтопродукти, енергоносії, алкогольні напої, тютюнові вироби, а також на пластикові пакети, сірники, страхові операції, видовищні заходи, гральний бізнес.

Податок на трансфер нерухомості, сплачуваний покупцем, має чотирьохчленну форму, складаючись з ПДВ за ставкою 10 % (для деяких категорій платників – 4 %); *фіксованого реєстраційного збору (imposta di registro)*; *фіксованого збору на земельну власність (imposta ipotecarie)*; *фіксованого кадастрового збору (imposta catastali)*.

Фіксований у певних сумах *податок на автомобілі (bollo auto)* залежить від типу двигуна (бензиновий, дизельний) і його потужності, оподатковують також мотоцикли (*bollo moto*) і моторолери (*bollo motorino*).

2006 р. в італійський бюджет вперше надійшли доходи від 25 %-го податку на прибуток від реалізації продукції порнографічного характеру. *Порнографічний податок* одержав репутацію «етичного» та «пуританського» податку. Білети на перегляд кінофільмів і театральних постанов відповідного змісту, прокат DVD-дисків, передплата телевізійних порно-каналів, друкована продукція обложені додатковими 10 % податку на додану вартість.

Цей податок має цільове призначення: за його рахунок виплачуються компенсації працюючим матерям, які наймають няньок для догляду за дітьми. Отже, можна вважати, що цей

податок запроваджено як з морально-етичних, так і з демографічних міркувань у межах політики заохочення народжуваності¹⁸.

Гербові збори надходять від юридичного оформлення різних угод та банківських операцій.

3.3. Регіональні та місцеві податки

На базі загальнодержавного податку на індивідуальні доходи резиденти сплачують два окремих податки: *регіональний і муніципальний додатковий податок на доходи фізичних осіб (addizionale imposta dei redditi, addizionale IRE)*, надходження від яких, відповідно, поступають в обласні й місцеві бюджети. Ставки територіально диференційовані: для регіонального податку перебувають у межах від 1,23 до 3,33 % оподаткованого доходу, для місцевого (муніципального) – від 0 до 0,8 %.

На тій самій податковій базі, що і податок на прибуток корпорацій, на регіональному рівні за ставкою 3,9 % справляють *податок на виробничу діяльність (imposta regionale sulle attività produttive, IRAP)*.

У доходи муніципальних бюджетів надходять також цільові збори на прибирання сміття, очистку пляжів тощо. Деякі муніципалітети збирають *місцевий транспортний податок* з власників автомобілів.

На користь місцевих бюджетів запроваджено *збір з туристів* у розмірі 2–5 євро за щоденне перебування. Його збирають безпосередньо в готелі.

У зв'язку з наростанням екологічних проблем неабиякого значення в Італії набуває фінансування боротьби із забрудненням довкілля. Муніципальний *податок на сміття та відходи (tassa rifiuti solidi urbani, TARSU)* нараховують залежно від площі помешкання, офісу або виробничого приміщення та кількості людей, які там проживають чи працюють.

¹⁸ Андрущенко В. Л., Варналій З. С., Прокопенко І. А., Тучак Т. В. Податкові системи зарубіжних держав: навчальний посібник. К.: Кондор-Видавництво, 2012. С. 139.

З екологічних міркувань за прикладом інших європейських столиць і великих міст, зокрема, за в'їзд у центральну частину Мілану встановлено збір типу *congestion tax* (англ. – податку на скупчення, на «пробки»), диференційований залежно від типу автомобіля та пори доби.

3.4. Адміністрування та консультування податків

Адміністрування податкової системи покладено на *Міністерство економіки і фінансів*, у склад якого входить *Департамент податкової політики*. Останній координує функціонування фіскальної системи та наглядає над додержанням законів і правозастосуванням.

З існуючих типів структурної організації фіскальних відомств в Італії прийнято *функціональний тип*. Останній передбачає, що кожен із структурних підрозділів спеціалізується на комплексному виконанні певної функції – від реєстрації платників до контролю за справлянням податків. У такий спосіб у межах відомства забезпечується наскрізний взаємозв'язок усіх етапів податкового процесу під єдиним началом. Так, в окрему функціональну одиницю виділено адміністрування великих платників. Підрозділ податкового аудиту контролює справляння всіх податків, а не кожного з податків зокрема.

На місцях фіскально-адміністративні повноваження розподілені між державними органами згідно з територіальним поділом Італії на 20 регіонів по дві області (провінції) в кожному з них. У склад областей і великих міст (Турін, Мілан та ін.), які мають статус міських агломерацій, входять муніципалітети. Адміністративно-територіальні одиниці (муніципалітети, області, міські агломерації, регіони) наділені правами фінансової автономії щодо формування доходів і розпорядження видатками відповідних бюджетів. Передбачено перерозподіл частини надходжень від загальнодержавних податків на користь територій.

Безпосереднє адміністрування податків здійснюють агентства, наділені функціональною автономією. Кожне з агентств

представлене на місцях регіональними дирекціями і місцевими органами.

Так, у сферу компетенції *Агентства доходів (Agenzia delle Entrate)* входить інтерпретація податкового законодавства, менеджмент, визначення бази оподаткування і збір податків. Усі платники податків, зокрема нерезиденти, хто має намір працювати або відкрити бізнес в Італії, мають пройти реєстрацію в муніципальній *податковій інспекції (intendenza di finanza)* за місцем свого перебування.

Митне агентство контролює експортно-імпорті операції з країнами, які не входять до складу Євросоюзу, здійснює менеджмент, нагляд і збір мита та акцизів у сферах виробництва і споживання.

Агентство земельного кадастру здійснює моніторинг нерухомості з метою оподаткування, надає послуги за кадастром земель та іншої нерухомості.

На *Агентство державної власності* покладено функції управління державною нерухомою власністю, її збереження та раціональне використання.

В Італії більш масштабна, ніж в інших західних країнах, тіньова економіка, набув розповсюдження *фіскальний нігілізм* у формі ухилення від сплати податків. Важливим фактором поширення цих процесів є діяльність *мафії*. На сторожі інтересів держави поставлено *Фінансову гвардію (Guardia di Finanza)*, яка перебуває в підпорядкуванні Міністерства економіки і фінансів, але за своїм статусом входить до складу збройних сил Італії.

Нігілізм – зневага до законів і моральних принципів, ігнорування загальноновизнаних громадських норм і суспільних цінностей. Форма фіскального нігілізму – ухилення від податків.

Мафія – таємне злочинне об'єднання, сімейне, земляцьке, етнічне і навіть міжнародне, форма організованої злочинності, основана на чітких правилах і звичаях кримінального угруповання або клану, відданості його главі, на дотриманні конспірації та безжального поведінкового коду.

Як вважають, італійська мафія – держава в державі. Мафія навіть стягає податок на свою корись. Це так званий «pizzo» –

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

щомісячна данина величиною 5 % прибутку, яку мафіозі збирають з бізнесу. У Палермо на Сицилії «pizzo» платять майже 90 % підприємств. У відповідь мафія пропонує «захист» і допомогу у вирішенні справ з бюрократами та іншими бізнесменами.

Фінансова гвардія – поліцейське формування, що спеціалізується на попередженні, розслідуванні, переслідуванні ухилення від сплати податків та інших фінансових правопорушень. Крім того, на неї покладено інші численні функції (боротьба з контрабандою, наркотрафіком, нелегальною імміграцією; операції проти мафії та кіберзлочинності; розкриття джерел фінансування тероризму; контроль над митницею і кордонами та ін.). Девіз діяльності Фінансової гвардії – *Nec Recisa Recedit* (лат.): «Нас перешкоди не зупиняють». До функцій Фінансової гвардії належать: захист інтересів Євросоюзу, держави і місцевих органів влади у сфері доходів і видатків; боротьба з ухиленням від податків та відмиванням грошей у національному і міжнародному масштабі; протидія іншим формам фінансової злочинності; захист інтелектуальної власності.

В Італії адміністрування податків здійснюють декілька департаментів Міністерства фінансів: Агентство державних доходів (Agenzia Entrate); Фінансова гвардія (Guardia di Finanza); Агентство акцизів і ПДВ (Agenzia delle Dogane); Бюро інформації (SOGEI); Агентство кадастру, реєстрації та оцінки власності (Agenzia di Territorio); Управління податковим боргом (Equitalia Spa). Функції останнього викликають особливий інтерес.

Податковий аудит в Італії має свої особливості. Податкові органи мають право здійснювати аудит упродовж періоду до 31 грудня п'ятого року, наступного за роком подання податкової декларації. У разі своєчасно неподаної податкової декларації податкові органи можуть оцінити упродовж періоду до 31 грудня сьомого року, наступного за роком подання декларації.

Рішення податкової комісії на подану платником апеляцію можна оскаржити, це рішення оскаржується впродовж 60 днів. У наглядовому порядку справу переглядають так звані *податкові уповноважені*, оскаржити їхнє рішення можна лише в разі порушення закону.

2018 р. впроваджено показник так званого *синтетичного індексу податкової надійності* з метою цільових досліджень податкового контролю підприємств з оборотом не вище 7,5 млн євро. Для цього сектору платників розроблена система індексів для визначення надійних платників податків¹⁹. Цей метод дає можливість економічної та статистичної оцінки рівня податкової надійності. Платників з низьким рівнем надійності вносять у своєрідний проскрипційний список тих, хто підлягає аудиту. Отже, використання індексного методу податкової надійності дозволяє заздалегідь визначити ризики неплатежу, вжити відповідних заходів і тим самим запобігти фіскальних втрат.

Під час порушень діє система адміністративних стягнень. Так, у разі неподачі податкової декларації штраф становить від 120 до 240 % від суми належних податків. Мінімальні штрафи – в межах від 250 до 1 000 євро. Подача неправдивої декларації карається штрафом у розмірі від 90 до 180 % правильно визначеного податкового зобов'язання.

Пропущені та/або несвоєчасні сплати будь-яких податків штрафуються в розмірі 30 % від несплаченого / несвоєчасно сплаченого податку. У випадках коли затримка становить 15 днів, штраф дорівнює 1 % на день; у разі затримки від 15 до 90 днів штраф сягає 15 %. У випадку коли подібні порушення повторюються роками, штрафні санкції стають більш суворими.

Законодавство допускає зниження штрафних санкцій у разі *саморозкриття* платником недоплат і/або несвоєчасних платежів. Величина зменшення штрафних санкцій залежить від часу, що минув між виникненням порушення та саморозкриттям.

В Італії кримінальних покарань за ухилення від сплати податків, крім випадків фіскальних зловживань в особливо великих розмірах мафіозного характеру, не передбачено.

Загалом в Італії налічується 253 консалтингові компанії. Серед них виділяється провідна консалтингова фірма Ecovis, що діє в глобальному масштабі. Персонал фірми налічує більше 8 тис.

¹⁹ Italy Corporate Tax administration. Synthetic Index of Tax Reliability. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/italy/corporate/tax-administration>

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

співробітників, які працюють у 80 країнах. Консалтингові функції та ключові компетенції фірми полягають у галузі юридичних і податкових консультацій, бухгалтерського обліку, аудиту.

Загалом за масштабами ухилення від податків, корупції та діяльності мафіозних угруповань Італія набагато випереджає інші західні країни. За всіма позитивними зрушеннями останніх десятиліть, пов'язаних із членством у Євросоюзі, фіскальна результативність адміністрування податків в Італії на тлі інших держав Заходу перебуває на дещо нижчому рівні.

Висновки

З Італії – з латинської й італійської мов – походить більшість термінів і понять фіскального, фінансового, комерційного, банківського вжитку.

Представникам італійської школи вчення про державні фінанси належать піонерні дослідження з теорії оподаткування, які справили неминучий вплив на сучасну науку.

Основні податки – податок на доходи фізичних осіб, на прибуток корпорацій, ПДВ того типу, який прийнято в Євросоюзі.

За щедрістю соціального забезпечення і, відповідно, внесками у соціальні фонди, за кількістю різноманітних податкових пільг соціального характеру Італію можна прирівняти до провідних держав Європейського Союзу.

Але за масштабами фіскального нігілізму, особливо з боку мафії та корупціонерів, Італія в негативному плані виділяється з інших країн ЄС.

Адміністрування податків відповідає формальним вимогам сучасних фіскальних технологій, але його ефективність унаслідок національно-історичних особливостей італійського суспільства уступає іншим державам Заходу.

Функції податкового контролю виконує Фінансова гвардія – елітний підрозділ збройних сил.

В Італії більш гостро, ніж в інших західних державах стоїть проблема ухилення від податків. Тому в школах проводять так

звані фіскальні уроки з метою виховання чесних платників податків. Програма «*Fisco e Scuola*» (податки і школа) спрямована на прищеплення культури податкової законності новим поколінням, підготовки до ролі законослухняних платників податків.

Програма передбачає: заняття з працівниками Агентства доходів, відвідування податкових органів, семінари, конкурси та ін. Учням і студентам роздають спеціальні набори, складені з плакатів, листівок, брошури, коміксу, DVD, що пояснюють важливість та необхідність сплати податків.

В Італії заходи податкового характеру у відповідь на пандемію COVID-19, зокрема, передбачили:

– часткову відмову від регіонального податку на виробничу діяльність (IRAP) для компаній і самозайнятих працівників з доходами, що не перевищували 2019 р. 250 млн євро. Звільнена від муніципального податку туристична нерухомість, використовувана в комерційних цілях;

– відстрочену сплату ПДВ і внесків на соціальне страхування;

– призупинення проведення податкових перевірок;

– поставки фармацевтичної продукції з гуманними (compassionare) цілями виключені з обчислення оподаткованого обороту ПДВ.

Контрольні запитання

1. З яких причин Італія перебуває попереду інших західних держав за масштабами *фіскального нігілізму* (ухилення від податків)?

2. Що таке проскрипційний список платників? Для чого він існує?

3. Що спільного має муніципальний податок на сміття та відходи в Італії з податком (збором) подібного типу в Україні?

4. Як посилити екологічну функцію оподаткування в сенсі боротьби із сміттевою загрозою?

5. Які існують особливості оподаткування корпорацій в Італії порівняно з підприємствами в Україні?

6. Свого часу в Італії було проведено перший в Європі по-земельний кадастр. У якому стані перебуває кадастрова справа в Україні?

7. Які заходи податкового характеру у зв'язку з пандемією коронавірусу вжиті в Італії порівняно з Україною?

Тестові завдання

1. Терміни з латинської мови «фінанси» і «фіск» походять із:

- а) Стародавнього Єгипту;
- б) Стародавнього Риму;
- в) Сучасної Італії;
- г) Стародавнього Ізраїлю.

2. Згідно з теоремою Бароне:

- а) за позитивним впливом на добробут прямі податки мають перевагу над непрямими;
- б) за позитивним впливом на добробут непрямі податки мають перевагу над прямими;
- в) за ефектом впливу на добробут між прямими і непрямими податками немає різниці.

3. Видатним італійським ученим, який вніс значний вклад у теорію податків, є одним із нижчезазначених економістів:

- а) Адольф Вагнер;
- б) Поль Леруа-Больє;
- в) Артур Пігу;
- г) Маффео Пантелеоні;
- д) Лоренц Штейн;
- е) Кнут Вікселль.

4. Згідно з теоремою Бароне:

- а) за впливом на рівень добробуту універсальний акциз (ПДВ) еквівалентний податку на доход за пропорційною ставкою;
- б) за впливом на рівень добробуту універсальний акциз (ПДВ) нееквівалентний податку на доход за пропорційною ставкою.

5. Видатними італійськими вченими, які внесли значний вклад у теорію податків, є двоє із нижченазваних економістів:

- а) Мілтон Фрідмен;
- б) Джованні Монтемартіні;
- в) Уго Мадзола;
- г) Ричард Масгрейв;
- д) Арнольд Кохен-Стюарт;
- е) Фрідріх Візер.

6. Максимальна ставка податку на дохід фізичної особи в Італії становить:

- а) 35 %;
- б) 40 %;
- в) 43 %;
- г) 45 %;
- д) 52 %.

7. В Італії орган, який спеціалізується на боротьбі з ухиленням від податків, має назву:

- а) фіскальна поліція;
- в) фінансова гвардія;
- б) податкова жандармерія;
- г) бюджетна стража.

ТЕМА 4

ПОДАТКОВА СИСТЕМА КОРОЛІВСТВА НІДЕРЛАНДІВ (NEDERLANDS BELASTINGSTELSEL)

*5-те місце за світовим індексом щастя.
10-те місце за індексом людського розвитку.*

- 4.1. З історії оподаткування в Нідерландах.
- 4.2. Основні державні податки.
- 4.3. Податкові кредити і пільги.
- 4.4. Інші податки.
- 4.5. Податкова адміністрація та консультивання.

Ключові терміни і поняття: *«країна тюльпанів і вітряків», податкова держава, «голландський чорт», податковий ценз політичних прав, трудовий податковий кредит, фіскальний партнер, правило 30 %.*

У Нідерландах сформувалася перша в Європі буржуазна нація, склалася перша в світі капіталістична економіка, утворилася зріла податкова держава. Із середини XVI до кінця XVII століть Нідерланди (синонім – Голландія) були могутньою морською державою, на той час з найбільш інноваційною економікою на Заході. Бурхливий розвиток країни розпочався після антифеодальних перетворень буржуазної революції 1585–1620 рр. У цей період Нідерланди вперше створили фінансову систему, близькою до сучасного типу зі стійкою валютою. Перша у світі біржа заснована в Амстердамі 1531 р. Амстердамський банк відкрився 1609 р., Лондонський пізніше майже на 100 років – 1694 р.

XX ст. Нідерланди стали однією із шести держав-засновників Європейського Союзу.

У справах оподаткування між Україною і Нідерландами існують давні зв'язки. Свого часу було підписано Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво між податковими відомствами

обох країн, метою якого є обмін досвідом з різних аспектів податкової адміністрації, консультаційної допомоги та інших заходів.

4.1. З історії оподаткування в Нідерландах

Фіскальній історії Нідерландів властиві декілька знаменних подій, зумовлених самобутністю країни.

Так, здавна голландська економіка спеціалізувалася на розведенні тюльпанів. XVII ст. вибухнула криза так званої *тюльпаноманії* (*tulip craze, tulip devil*), пік якої припав на 1637 р. Спекуляція саджанцями тюльпанів набула небувалих масштабів. У цій сфері оберталися великі гроші. Щоб збити спекуляцію, уряд запровадив надзвичайно високий акциз за типом оподаткування предметів розкоші. З того часу в Західній Європі акциз стали іменувати *голландським чортом* (*Dutch devil*), від якого донині плодяться численні чортенята.

Штемпельний податок або державне мито на купівлю і використання гербового паперу і марок придумали в Голландії ще на початку XVII ст. У короткий час податок цього типу розповсюдився по свій Європі.

До 1896 р. у країні діяв *податковий ценз політичних прав*, що давав право обирати і бути обраним на посади в державних та місцевих органах влади. Таке право давав один гульден земельного податку плюс певна диференційована, залежно від місцевості, сума прямих податків на дохід.

Історична Голландія – яскрава сторінка європейського минулого, сучасні Нідерланди – одна з найбільш економічно і соціально успішних країн з високим рівнем людського потенціалу.

4.2. Основні державні податки

Головні параметри основних податків у Нідерландах (2020 р.):

1. Ставка податку на прибуток корпорацій – 25 %.
2. Ставки податку на доходи фізичних осіб – 5,85–52,00 % (оновлені).

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

3. Ставка податку на додану вартість – 0, 9, 21 %.

4. Внески на державне соціальне страхування (27,65 %) сплачують лише ті, чий заробіток не перевищує 34,3 тис. євро на рік.

Платники податків на індивідуальні доходи диференційовані на різні категорії (так звані бокси) залежно від виду джерела доходів і роду занять платників:

Бокс 1 – доходи від зайнятості та самозайнятості.

Бокс 2 – доходи від володіння акціями.

Бокс 3 – доходи від заощаджень та інвестицій.

Таблиця 4.1

Податок на доходи

Бокс 1 (доходи від зайнятості та самозайнятості) – 2020

Оподатковуваний дохід, €		Ставка податку	Внески у фонд державного соціального страхування	Загальна ставка
Від	До			
0	20 711	9,70 %	27,65 %	37,35 %
20 711	34 712	9,70 %	27,65 %	37,35 %
34 712	68 507	37,35 %	–	37,35 %
68 507	і вище	49,50 %	–	59,50 %

Джерело: *Dutch tax rates 2020 – individuals*. URL: https://www.tax-consultants-international.com/read/Dutch_tax_rates_2020_individuals?sublist=/4772&submenu=17254

З 2021 р. залишаться дві дохідні рубрики:

до € 68 507: 38,10 %;

вище € 68 507: 51,75 %.

Бокс 2 (прибуток до товариства з обмеженою відповідальністю). На 2020 р. ставка податку на прибуток становить 25 %.

Бокс 3 (дохід від заощаджень та інвестицій) – 30 %.

Для іммігрантів (expats) встановлено особливий режим.

Незалежно від номера боксу оподатковуваний дохід зменшується на суми таких витрат:

– сплачені аліменти та інші витрати на утримання;

– медичні та інші надзвичайні витрати;

– на відвідування у вихідні дні дітей-інвалідів віком старше 30 років;

- витрати на освіту;
- пожертвування благодійним і релігійним організаціям;
- витрати на утримання будівель-історичних пам'яток (listed buildings), розташованих у Нідерландах.

Страхові внески за системою державного соціального страхування за цільовим розподілом їх витрачання:

- на пенсійне забезпечення за віком: 17,9 %;
- на утримання родичів: 0,1 %;
- на догляд за дітьми і хворими: 9,65 %.

4.3. Податкові кредити і пільги

Нарахований податок на доходи фізичних осіб зменшується на суму податкового кредиту, залежну від категорії платників²⁰:

- податковий кредит на доходи фізичних осіб: максимум 2 711 євро;
- особистий податковий кредит: для доходів вище 68 тис. – 0 євро;
- особистий податковий кредит для партнера без доходу, народженого після 1 січня 1963 р. – 543 євро;
- особистий податковий кредит для партнера без доходу, народженого до 1 січня 1963 р. – 2 711 євро;
- трудовий (labour) податковий кредит: максимум для нижчих доходів – 3 819 євро;
- трудовий податковий кредит: для доходів вище 68 тис. – 0 євро.

Згідно з призначенням податкового кредиту платник податку має право зменшити обчислений податок на суму відповідних кредитів. За наявності дітей передбачені додаткові податкові кредити. Існують також інші види податкових кредитів залежно від конкретної ситуації.

²⁰ Tax rates in the Netherlands 2020. URL: <https://www.expatax.nl/knowledge-base/tax-rates-in-the-netherlands-2020/>

Податкові пільги (допомоги, знижки, соціальні пільги):

– допомога на догляд за дитиною (*childcare allowance*) частково покриває витрати на догляд за дітьми батькам, які працюють або навчаються. Батько і мати мають статус фіскальних партнерів. Розмір допомоги залежить від величини доходів;

– допомога на охорону здоров'я (*healthcare allowance*) частково покриває витрати на поліс медичного страхування. Розмір допомоги базується на загальному доході. Право на медичну допомогу мають ті, чий дохід менший 30 тис. євро на рік, для сім'ї – 40 тис. євро. Максимальна сума медичної допомоги – 1 056 євро, для пар – 2 040 євро;

– допомога на оренду житла (*home rental allowance*). Її одержують ті, кому не вистачає коштів на оплату оренди житла. Сума допомоги залежить від двох мінливих факторів: величини орендної плати на місяць і доходу фіскальних партнерів;

– допомога на догляд за дитиною (*child budget allowance – child credit*). Її отримують ті, у кого є діти, молодші 18 років.

Зверніть увагу, що, згідно з податковим правом Нідерландів, сім'я має статус *фіскальних партнерів (fiscal partners)*.

Передбачено п'ять видів знижок (*deductions*) оподаткованого доходу на суму затрат на освіту і навчання, пожертвування, нотаріальне оформлення прав власності, оформлення пенсій, відрядження і ділові поїздки. Зокрема, сума оподаткованого доходу зменшується за такими видами затрат на освіту: реєстраційний внесок (*enrolment fee*), за подання заяви (*application fee*), витрати на екзамени, за користування бібліотечним фондом літератури, за користування комп'ютерами та іншим обладнанням. Знижки цієї категорії рівнозначні частковому відшкодуванню зазначених затрат.

Студентам не відшкодовуються затрати на оренду житлових приміщень, харчування та одяг; на транспорт; за користування приміщеннями і меблями для навчання.

Правило 30 % – податковий стимул для висококваліфікованих працівників, запрошених на роботу з-за кордону, так званих *expats* (трудомих мігрантів). Згідно з цим правилом роботодавець повинен відшкодувати додаткові витрати, понесені мігрантами,

одноразовою неоподаткованою сумою в межах 30 % заробітної плати та надбавок²¹.

Отже, взяті в цілому параметри й умови оподаткування доходів у Нідерландах відповідають критеріям економічно високо-розвиненої соціальної держави загального благоденства (welfare state), яка за світовим індексом щастя народу (World happiness index) 2019 р. посіла 5 місце.

4.4. Інші податки

За станом на 2020 р., ставка податку на прибуток підприємств до 200 тис. євро – 20 і 25 % – вище 200 тис. євро в 2021 р. буде знижена до 21,7 %.

Згідно з деякими дослідженнями Нідерланди користуються репутацією податкового раю (tax haven), хоч і мають звичайні для європейських країн податкові ставки. Справа в тому, що великі транснаціональні компанії (ТНК), які перебувають у країні, укладають спеціальні угоди з податковими органами Нідерландів з метою применшення оподатковуваного прибутку²². Штучно визначена оподатковувана база може суттєво відрізнятись від фактичного прибутку компанії. Це стосується таких відомих брендів, як Boeing, US Steel, Fiat та інших, які мають оподатковану присутність (taxable presence) у Нідерландах. Подібні податкові угоди інтерпретуються Єврокомісією як незаконна державна допомога.

Податок на приріст капіталу в Нідерландах відсутній. Ставки податку на додану вартість:

0 % – застосовується до операцій міжнародної господарської діяльності (передача товарів або надання послуг за межі ЄС);

9 % – понижена ставка застосовується до продажу товарів повсякденного вжитку (продуктів харчування, напоїв, медикаментів, книг);

²¹ Dutch tax system and salary calculation: Tax in the Netherlands. URL: <https://www.expatica.com/nl/finance/taxes/dutch-tax-system-and-salary-calculation-tax-in-the-netherlands-103981/>

²² Is the Netherlands a tax haven? URL: <https://nomoretax.eu/netherlands-tax-haven/>

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

21 % – підвищена (загальна) ставка поширюється на всі інші товари.

В історичній ретроспективі в Новий час, тобто з початку XVI ст., саме з Нідерландів, тоді передової країни, стартувало поширення акцизів, що одержали в Європі промовисту назву «голландський чорт». Ввійшли у вжиток акцизи на предмети першої необхідності: сіль, паливо, зерно, пиво, вино – за фіксованою ставкою на одиницю ваги чи обсягу. Акцизи за принципом *ad valorem* виникли пізніше.

У сучасних Нідерландах акцизами оподатковують такі товари:

- алкогольні напої (пиво, вино та ін.);
- тютюнові вироби (сигарети, сигари);
- нафтопродукти (бензин, дизельне паливо та ін.).

Крім того, існує однотипний акцизам податок на споживання на алкогольні та безалкогольні напої:

- фруктові та овочеві соки;
- лимонад і мінеральну воду;
- сердечне (*cordial*) безалкогольне пиво, слабоалкогольне пиво (до 0,5 % алкоголю) та напої максимум 1,2 % алкоголю.

Ставки податку на спадщину та дарування ідентичні.

2019 р. спадщина оподатковувалася таким способом:

- подружжя / партнер та діти: 10 % на спадщину менше 124 727 євро, 20 % на будь-яку спадщину понад цю суму;
- онуки: 18 % нижче 124 727 євро, на 36 % вище;
- усі інші: на 30 % нижче 124 727 євро, на 40 % вище.

Категорії осіб, які мають неоподатковувану пільгу на суму спадщини:

- подружжя / партнер: до 650 913 євро;
- діти та онуки: до 20 616 євро;
- хворі та діти-інваліди: до 61 840 євро;
- батьки: до 48 821 євро;
- усі інші: до 2 173 євро.

Отже, вдова, якій залишається спадщина від чоловіка в сумі 1 млн євро, сплачує 20 % із суми 349 087 євро (1 000 000 – 650 913).

Спадщина, передана благодійним фондам та організаціям соціального забезпечення, звільнена від оподаткування. Податок має бути сплаченим протягом восьми місяців з дня смерті.

Нижчі ланки податкової системи – провінційні та місцеві податки. На провінційному (регіональному) рівні справляють податок на автотранспорт і, що особливо актуально, *збір на захист від повеней та очистку води*. Останнє важливо в країні, значна територія якої розміщена нижче рівня моря, покрита дамбами і каналами. Адміністрування податку покладено на управління водного господарства (regional water boards).

Місцевий *податок на нерухомість* у Нідерландах розраховується на основі визнаної вартості оренди майна. Визначення ставок територіально диференційоване. Кожна громада визначає свою окрему ставку податку на нерухомість у межах від 0,1 до 0,3 % вартості майна.

Дорожній податок (road tax) – збір з власників автомобілів залежно від ваги автотранспорту і типу двигуна (дизельні авто оподатковуються вище).

Місцеві (муніципальні) податки показові на прикладі Амстердама. У своїх межах м. Амстердам з фізичних осіб справляє такі податки:

- за збір відходів і сміття;
- туристичний податок;
- податок на нерухомість;
- за користування каналізацією (sewerage charge);
- податок на рухоме майно;
- податок на посягання (tax on encroachments);
- податок на забезпечення водопостачання;
- портовий збір (harbor fee).

Дещо пікантне про деякі місцеві податки в Амстердамі.

В Амстердамі – одному з найбільших портових міст Європи з 2011 р. запровадили місцевий *податок на проституцію*. За формою це 19 %-ний непрямий *податок з продажу (sales tax)* за кожен 15-ти хвилинний акт за умовної ціни 50 євро. За статусом повії прирівняні до самозайнятих підприємців (self-employed

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

businesswomen). Крім того, вони платять також звичайний податок на задекларований дохід.

За розглядання вітрин з пов'язками (так зване window shopping) у знаменитому районі Червоних ліхтарів з туристів беруть спеціальний збір.

Окремої згадки заслуговує податок з дивною назвою «на посягання». Власники площадок, терас кафе і суден, причалених на громадських водних шляхах, вносять збір за користування цим місцем, за запобігання посягань на це місце зі сторони. У перерізаному каналами Амстердамі різновидом такого податку є *плата за причал (mooring fee)*, яку вносять місту власники, користувачі та орендарі прогулянкових і вантажних човнів та суден.

Податок на збір відходів 2020 р., що сплачують власники й орендарі квартир:

9 276 євро з одноосібних домогосподарств (households);

10 368 євро з домогосподарств (двох і більше людей, включаючи дітей). Місто Амстердам вживає також заходів щодо підтримки місцевого бізнесу.

Бізнес нарівні з фізичними особами платить усі вищеназвані податки і, крім того, вносить у місцевий бюджет:

Податок на власність. Власники, орендарі, а також користувачі ділових приміщень сплачують податок на нерухомість на основі сумісно визнаної вартісної оцінки об'єкта.

Податок на рекламу – оподатковується вулична реклама: на фасадах, вікнах, на транспортних засобах, вивіски тощо.

Туристичний податок (tourist tax) – за надання платного житла для туристів. Компанії, що експлуатують морські та річкові круїзи, сплачують туристичний податок за кількістю пасажирів.

Податок на розваги (entertainment tax) – розваги та екскурсії по місту катером або автобусом.

Бізнесовий внесок (BIZ contribution) – збір на розвиток індустрії розваг.

Отже, оподаткування в Нідерландах, взяте в сукупності своїх фіскальних форм і функціональних методів, охоплює всю систему економічних, соціальних і побутових явищ, відповідає

потребам і можливостям країни. У цілому податкова система Нідерландів відповідає критеріям соціально-орієнтованої ринкової економіки.

4.5. Податкова адміністрація та консультування

Податково-митне відомство Нідерландів у його нинішній формі створене 1805 р. у складі Міністерства фінансів. Крім суто фіскального призначення, у сферу діяльності входить:

– виплата залежних від величини доходу допомог на догляд за дітьми, оренду житла та охорону здоров'я;

– митна служба – контроль за ввезенням, експортом та транзитом товарів через митну територію Нідерландів;

– служба фіскальної інформації та розслідувань.

Організаційно-структурно вищий фіскально-адміністративний орган Нідерландів складається з таких 9 підрозділів (управлінь):

- 1) оподаткування фізичних осіб;
- 2) оподаткування малих і середніх підприємств;
- 3) оподаткування великих платників податків;
- 4) центральна адміністрація;
- 5) взаємодія з клієнтами (платниками податків) та надання послуг;
- 6) інформаційний центр;
- 7) митна служба;
- 8) служба фіскальної розвідки та розслідувань;
- 9) Управління соціального забезпечення.

Податкова адміністрація Нідерландів проголосила морально-етичні цінності та професійні орієнтири своєї діяльності. На меті²³:

– *самовідданість у роботі (dedicated)*: відповідність дій критеріям демократії, правилам і вимогам її інститутів. Добросовісна та ефективна праця на користь загального блага.

²³ Ministry of Finance. URL: <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-finance>

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

– *професіоналізм (expert and professional)*: досить старанні та обізнані у своїй справі на рівні експертів. Наша командна праця позбавлена бюрократизму, вона основана на здібностях колег;

– *доступність (accessible)*: розуміємо і беремо до уваги, що наша діяльність впливає на інтереси громадян і бізнесу. Тому прислухаємося до суспільної думки, уважні до всіх, а робота наша прозора.

– *взаємодопомога і заохочення (encouraging)*: цілеспрямовано розвиваємося, у роботі допомагаємо один одному та обмінюємося обов'язками, відкриті до сприйняття нових ідей і завжди готові вчитися.

У сфері податкового консультування фірма Dutchtaxadvice зосереджується на допомозі приватним особам та підприємцям, які не розмовляють голландською мовою, розібратися в нідерландських податках. Найпершими клієнтами є ті, хто тимчасово приїжджає на роботу, а також тоді, коли вони виїжджають, але залишають у Нідерландах оподатковувану власність. Допомога роботодавцям полягає у вирішенні міжнародних податкових питань. Податкові консультації особливо необхідні іноземним підприємцям, які мають бізнес у Нідерландах, а також самозайнятим людям та акціонерним товариствам з обмеженою відповідальністю. Консультації надаються голландською і/або англійською мовами за принципом білінгвізму.

Послуги Langendorff Tax Consultancy передбачають:

– підготовку декларації з податку на прибуток підприємств для нідерландських і зарубіжних компаній та філій;

– підготовку спільних декларацій подружжя (fiscal unity tax returns);

– поради та декларації для холдингових, роялті та фінансових компаній;

– консультування та декларування транскордонних операцій з ПДВ;

– надання порад щодо складання податкових договорів.

Ще більший перелік послуг для приватних осіб, зокрема, щодо юридично складного податку на спадщину та дарування.

Загалом у Нідерландах – найстарішій буржуазній нації та капіталістичній державі – консультативні фірми з питань оподаткування мають унікальний досвід.

Висновки

Нідерланди мають економічні та фіскальні вигоди від свого географічного положення, де великі порти Амстердаму і Роттердаму пов'язують країну, фактично всю Західну Європу з усіма континентами.

Водночас важливим фактором устрою податкової системи та структури податків є природні умови країни, значна територія якої нижче рівня моря і постійно перебуває під загрозою підтоплення. Звідси значення цільових податків і зборів на утримання дамб і каналів, на захист від повеней та забезпечення чистою прісною водою.

Нідерландське податкове законодавство налаштоване на стимулювання залучення в країну іноземних капіталів. Діє сприятливий податковий режим для іноземних підприємців. Для бізнесу створено пільгові умови оподаткування прибутку, дивідендів та роялті. Для інновацій встановлено спеціальний податковий режим: прибуток від нематеріальних активів оподатковується за ставкою 5 %.

У Нідерландах трудовий податковий кредит виконує функцію негативного податку на дохід, тобто якщо зароблений дохід опускається нижче встановленого рівня, з бюджету йде відповідна доплата.

Згідно з типовими правилами ОЕСР трансфертне внутрішньофірмове ціноутворення базується на принципі витягнутої руки.

Принцип витягнутої руки (arm's length principle) – ділова угода за умови, що сторони є незалежними і рівноправними.

Для деяких конкретних видів діяльності та проєктів у Нідерландах передбачено фіскальні стимули: *tonnage regime* (збір, що справляється у порту із судна з огляду на його тоннаж), пільги

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

для інновацій, досліджень та розробок, енергетичні та екологічні гранти, списання вартості амортизації активів за розсудом компанії (так звана «вільна» амортизація).

Контрольні запитання

1. У чому сенс поділу платників податку на дохід на окремі категорії в Нідерландах на бокси (box)?
2. Який фіскальний статус має сім'я в Нідерландах?
3. Які призначення «правила 30 %» у сучасній податковій політиці Нідерландів?
4. Чому збір на захист від повеней і очистку питної води особливо актуальний у Нідерландах?
5. Як пояснити, що податок на проституцію в Нідерландах відносять до категорії непрямих податків (sales tax)?

Тестові завдання

1. *За формою державного устрою Нідерланди:*
 - а) парламентська республіка;
 - б) королівство;
 - в) абсолютна (самодержавна) монархія;
 - г) конституційна монархія;
 - д) герцогство.
2. *Мінімальна (крім нульової) ставка податку на дохід від зайнятості та самозайнятості 2020 р. у Нідерландах становить:*
 - а) 5 %; б) 9,7 %; в) 10 %; г) 12 %; д) 15 %.
3. *Максимальна ставка податку на дохід від зайнятості та самозайнятості 2020 р. у Нідерландах становить:*
 - а) 30 %; б) 35 %; в) 40 %; г) 45 %; д) 49,5 %.
4. *Акцизи як форма оподаткування розповсюдилися з Нідерландів по Європі під промовистою назвою:*
 - а) голландський люцифер;

- б) голландський диявол;
- в) голландський сатана;
- г) голландський чорт.

5. *Стандартна ставка ПДВ на 2020 р. у Нідерландах:*

- а) 18 %; б) 19 %; в) 20 %; г) 21 %; д) 25 %.

6. *Для Нідерландів особливо необхідний у консультативній роботі з питань оподаткування білінгвізм означає:*

- а) володіння двома мовами;
- б) володіння трьома мовами;
- в) володіння чотирма мовами;
- г) треба знати п'ять мов.

7. *«Принцип витягнутої руки» (arm's length principle) під час укладення ділових угод передбачає:*

- а) незалежність і рівноправність сторін;
- б) залежність і нерівноправність сторін;
- в) підпорядкування договірним умовам між сторонами;
- г) статус сторін не має значення.

8. *З метою стимулювання припливу висококваліфікованих спеціалістів із-за кордону в країні діє «правило 30 %», що передбачає для цієї категорії працівників:*

- а) 30 %-ву надбавку до заробітної плати;
- б) 30 %-ве скорочення податку на заробітну плату;
- в) 30 %-ве відшкодування вартості переїзду до Нідерландів;
- г) 30 %-ву щомісячну премію.

ТЕМА 5

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ (UK TAX SYSTEM)

*15-те місце за світовим індексом щастя.
15-те місце за індексом людського розвитку.*

- 5.1. Батьківщина податкового права.
- 5.2. Державні податки.
- 5.3. Місцеві податки.
- 5.4. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни і поняття: Велика хартія вольностей, прецедентне право, No taxation without representation, універсальний податковий кредит, податок на приріст капіталу, роялті, landfill tax, служба державних доходів і мита (HMRC), податковий трибунал (суд), офіс з питань бюджетної відповідальності, діджиталізація процесу оподаткування (making tax digital).

Офіційна назва Великої Британії (Great Britain) – Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) або скорочено Сполучене Королівство (United Kingdom, UK). Завдяки щасливій історичній долі, багатовіковому демократичному укладу, розвитку промисловості та соціальної сфери Британія – велика держава, одна з найбільш економічно розвинених і впливових у світі.

Устрій і функціонування системи оподаткування, формування податкової політики, способи адміністрування податків – результат традиційних національних цінностей британського народу, до яких належить і тисячолітній інститут монархії. Податкова служба діє від імені монарха.

Видатний державний діяч кінця ХХ ст., реформатор британської економіки і системи державних фінансів – прем'єр-міністр

у 1979–1990 рр. баронеса Маргарет Тетчер (1925–2013). Зокрема, їй належить афоризм: «Держава не має своїх грошей, у неї є лише гроші платників податків».

5.1. Батьківщина податкового права

Три події задають стартові передумови для еволюції правої опори податкової системи Великої Британії, вплив яких відчувається і через віки: Велика хартія вільностей, протест Джона Гемпдена, Білль про права. Ці історичні віхи мають неминуще значення не тільки на Британських островах і не лише у сфері оподаткування. Вони справили незгладимий вплив на становлення демократично-правових основ представницької форми правління, на організацію бюджетно-податкового процесу сучасного типу.

Важливим моментом в історії фінансового права стала *Велика хартія вільностей* – договір про громадянські права і політичні свободи, укладений між королем і парламентом 1215 р. (В епоху Хартії вільностей у Британії Київська Русь зазнала татаро-монгольської навали). Згідно зі ст. 12 Хартії право вводити податки виникає лише *nisi per commune consilium regni nostri* (лат. – за загальною згодою). Закони, пізніше прийняті в усіх англomовних країнах, по суті, підтверджують, захищають і розвивають правові норми, закладені у Хартії.

Унаслідок прийнятого у Британії *прецедентного права* положення Великої хартії донині входять у неписану конституцію Великої Британії. «Вперше сам король був пов'язаний законом. Основоположна ідея верховенства закону... була звеличена цим документом і перетворена в національну доктрину»²⁴, – відмічав великий британець Уїнстон Черчіль (1874–1965).

Горе королям, хто наважувався порушити Хартію. Так, 1637 р. Карл I на порушення Хартії незаконно запровадив податок на морські перевезення – так звані *корабельні гроші* (*ship money*).

²⁴ Черчилль У. С. Рождение Британии; пер. с англ. Смоленск: Русич, 2005. С. 265.

Депутат парламенту Джон Гемпден (Hampden, 1595–1643) демонстративно відмовився заплатити цей податок і очолив опозицію проти короля. Гострота конфлікту наростала, вилившись у громадянську війну і революцію. Карл I поплатився головою, а Гемпдену стоїть пам'ятник у стінах парламенту.

Через 400 років ідеї Великої хартії вольностей знайшли продовження в демократично-правових перетвореннях Англійської буржуазної революції XVII ст. Вона завершилася прийняттям «Білля про права» (1689 р.), а також Угоди між парламентом, короною і церквою, що державна влада базується на договірних засадах, а не існує Божою милістю. Білль свідчить, що без згоди парламенту ніхто «не має права вимагати ні надмірних податків, ні накладати непомірні штрафи»²⁵. Білль проголосив знаменитий примат представницької влади в оподаткуванні: «No taxation without representation».

Після ряду спроб Британія стає першою в Європі державою, яка 1842 р. запровадила постійний податок на дохід за прогресивною шкалою ставок від 0,8 до 5 %. Це дає повчальний привід порівняти із сучасним рівнем оподаткування доходів.

Отже, Британія значною мірою дала укорінені у віках і поширені на весь світ основи конституційно-державного ладу, гегемонії законності, норми бюджетного та податкового права.

5.2. Державні податки

1842 р. Велика Британія першою з європейських держав запровадила *майново-прибутковий податок (property and income tax)*. Хоча комбінована схема обкладання майна й доходу одним податком і не витримала випробування часом, проте оподаткування доходів наслідували інші країни.

Сучасна британська податкова система хоча і зберігає деякі риси, обумовлені історичною традицією, у цілому мало відрізняється від тенденцій оподаткування в економічно розвинених і соціально успішних країнах. Першим за фіскальним і соціально-

²⁵ Bill of Rights. URL: http://avalon.law.yale.edu/17th_century/england.asp

економічним значенням є *податок на доходи фізичних осіб (individual income tax)*.

Таблиця 5.1

Податок на доходи фізичних осіб, 2020/2021 ф. р.

Оподатковуваний дохід, ф. ст.	Ставки податку
Індивідуальна знижка – до 12 500	0 %
12 501–50 000	20 %
50 001–150 000	40 %
Більше 150 001	45 %

Джерело: *UK tax brackets and tax allowances 2020/21*. URL: <https://www.microsoft.com/en-gb/microsoft-365/business-insights-ideas/resources/uk-tax-brackets-and-tax-allowances-2020-21>

(Фінансовий рік триває 12 місяців – з 1 квітня до 31 березня).

Колишній архаїчний поділ доходів фізичних осіб на п'ять видів (шедул) залежно від економічного джерела доходу, скасований. Шедули залишені тільки для податку на прибуток корпорацій.

Британська індивідуальна стандартна знижка (*personal allowance*) виконує роль неоподаткованого мінімуму, подібну на роль податкової соціальної пільги в Україні. Отже, британська система соціального захисту через податкові пільги відрізняється від прийнятої в Україні, де віддано перевагу адресним виплатам з бюджету і субсидіям за ознакою малозабезпеченості.

Правилом справляння податку на дохід є система *withholding tax*, тобто збирання податку в момент і за місцем одержання доходу («біля джерела») за процедурою *pay-as-you-earn* – «платіть там і тоді, де і коли заробляєте». До цієї групи платників належать особи найманої праці. Їхні роботодавці в ролі агентів фіску зобов'язані стягувати податки із заробітків з наступним перерахуванням у бюджет.

Податкові пільги з податку на доходи фізичних осіб:

– *універсальний податковий кредит (universal credit)* – допомога на покриття витрат на проживання у випадках низького доходу, безробіття, непрацевдатності. Аналог *гарантованого доходу*;

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

- податкові кредити для платників податків у віці 65–74 років, підвищені для тих, хто старше 75 років;
- стандартна знижка (deduction) на кожного утриманця (dependent);
- пільга на виплати працівників у пенсійні фонди;
- неоподатковувані до певного ліміту внески і дари благодійним організаціям.

Отримувач універсального кредиту – по суті, гарантованого доходу – втрачає право на деякі інші податкові кредити, зокрема податкового кредиту працівнику та податкового кредиту працівнику з дітьми.

Податковий кредит працівнику (working tax credit) – державна допомога працюючому або самозайнятій особі з низьким доходом у формі вирахування із суми податкового зобов'язання; розмір виплат залежить від наявних умов (інвалідність, догляд за дитиною та ін.).

Податковий кредит працівнику з дітьми (child tax credit) – державна допомога сім'ям з дітьми до 16 або до 18 років, які навчаються на денному відділенні навчальних закладів, у формі вирахування з суми зобов'язань з податку на дохід; розмір відрахування залежить від сукупного доходу сім'ї.

За державним устроєм Британія – це унітарна держава, але її історичні регіони – Шотландія, Уельс і Північна Ірландія – мають власні органи законодавчої та виконавчої влади з правом вводити власні ставки податків.

Таблиця 5.2

Шкала податку на дохід у Шотландії, 2020/2021 ф. р.

Оподатковуваний дохід, ф. ст.	Ставка податку
Стандартна знижка до 12 500 ф. ст.	0 %
Стартова ставка	19 %
Базова ставка	20 %
Проміжна (intermediate) ставка	21 %
Підвищена (higher) ставка	41 %
Максимальна ставка (top rate) на дохід вище 150 000	46 %

Отже, в Шотландії із загальнодержавною шкалою збігаються нульова ставка на суму стандартної знижки та ліміт доходу, зверх якого діє максимальна ставка. Решта параметрів всередині шкали визначає регіональна влада. Подібні особливості має оподаткування доходів в інших фіскально автономних регіонах.

Нагадаємо, що податкові знижки (tax allowance) зменшують оподатковуваний дохід, а на суму податкового кредиту безпосередньо знижується податкове зобов'язання (навантаження, tax burden). Податкові пільги, а здебільшого кредити виконують важливу місію стимулювання («підштовхування», nudging) до дій у певному бажаному напрямі.

У Великій Британії діє розгалужена і щедра система податкових пільг і кредитів на різні випадки життя. Лімітована допомога у формі податкового кредиту передбачена у випадках:

- оплати рецептів та інших витрат, пов'язаних зі станом здоров'я (health-related costs credit);
- компенсація вартості вітамінів, молока та їжі при вагітності та материнстві з дитиною віком до 4 років – так званий материнський грант (Maternity Grant) у сумі 500 ф. ст.;
- відшкодування вартості шкільних витрат: харчування, форми, транспорт та екскурсії;
- повне або часткове до певної межі вартості похоронних витрат (funeral costs credit);
- у певних випадках компенсація судових зборів, витрат і відвідувань в'язниці;
- відшкодування витрат на ремонт власного будинку;
- покриття коштом податкового кредиту витрат на опалення та заходів щодо енергозбереження (energy costs credit).

Своєрідною формою заохочення, «підштовхування» (nudging) до одруження є *допомога подружжю (married couple's allowance)* в сумі від 351 до 907,5 ф. ст. на рік.

По суті, продовженням системи соціальних пільг для платників податку на доходи є *податкові знижки залежно від відстані пробігу (mileage rates allowances)*, пов'язані з використанням приватних транспортних засобів у службових цілях, щонайперше для поїздок на роботу. Так, у межах до 10 тис. миль (16 тис. км),

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

наїжджених протягом року, за кожну милю відшкодовується за рахунок податку 40 пенсів при поїздках на автомобілі, 24 пенси – на мотоциклі, 20 пенсів – на велосипеді, 24 пенси – на громадському транспорті. Хто підвозить пасажера, який також їде на роботу, власнику авто відшкодовують ще 5 пенсів за кожну милю.

Подібні приклади свідчать, до яких подробиць входять британські законодавці у процесі формування соціальних аспектів податкової політики.

Британська система *соціального забезпечення (social security)* – досить складна через численні умови, ліміти і норми. Платники внесків диференційовані на чотири класи: працівників за наймом, дві категорії самозайнятих осіб, незайнятих осіб. У системі цільових соціальних податків – *внесків на соціальне страхування (national insurance contributions)* – встановлено норму внесків:

- для роботодавців – 13,8 % від фонду заробітної плати на підприємстві;
- для працівників – 12 % щомісяця за заробітної плати від 680 до 3750 ф. ст. плюс 2 % у разі зарплати вище 3 750 ф. ст.;
- для самозайнятих – 9 % від щорічного доходу в межах від 8 164 до 45 000 ф. ст. плюс 2 % у разі перевищення 45 тис. ф. ст.;
- для непрацюючих передбачено право на добровільні внески в пенсійний фонд 12,05 ф. ст. на тиждень.

Внески у фонд національного страхування дають право на певні пільги та державну пенсію. Внески сплачують особи, яким виповнилося 16 років за умови заробітку понад 162 ф. ст. на тиждень; для самозайнятих – 6 205 ф. ст. прибутку або більше на рік.

Категорія низькооплачуваних працівників не сплачує внесків у пенсійні фонди, а тому одержують мінімальну пенсію за рахунок державного бюджету. Для решти державна пенсія коштом податків доповнюється коштом пенсійних фондів, що формуються з відрахувань від заробітків і внесків роботодавців.

З 01.04.2020 так звана *нова державна пенсія (new state pension)* становить 175 ф. ст. на тиждень, а *базова державна пенсія (basic state pension)* – 134 ф. ст. І та, й інша фінансуються коштом страхових внесків, тобто, по суті, цільових соціальних податків.

Різниця між двома видами пенсій залежить від особливостей сплати страхових внесків у пенсійний фонд і віку пенсіонера.

Ставка податку на прибуток корпорації (*corporation income tax*) на 2020/2021 ф. р. установлена на рівні 19 %. Корпоративний прибуток за ознаками його економічного походження розділено на три види (шедули):

шедула А – оподатковуваний прибуток від земельних володінь;

шедула D – прибуток, який не підпадає під жодну з інших шедул;

шедула F – оподатковуваний прибуток від дивідендів.

1997 р. запроваджено одноразовий *windfall tax* – податок на непередбачуваний надприбуток (буквально: принесений вітром). Це податок на приватизовані підприємства здебільшого енергетично-паливної та комунальної галузей, що дісталися їх власникам за заниженими цінами.

Роялті (royalties) – дохід підприємств, які добувають мінеральні ресурси. За економічною сутністю роялті – форма ренти від експлуатації природних ресурсів. Податок з роялті також має назву роялті. У Великій Британії права на природні ресурси належать Короні (державі).

Британія – велика морська держава. З метою підтримки мореплавства як важливої галузі національної економіки для суднохідних компаній передбачено привілейований податковий режим у формі податку на тоннаж (*tonnage tax*). По суті, це корабельний збір, для визначення суми якого непотрібні показники прибутку чи збитку. Розрахунок набагато простіший: це здобуток фіксованої ставки на тонну вантажомісткості судна на кількість днів плавання.

Податок на приріст капіталу (*capital gains tax*) справляють з прибутку, одержаного від продажу активів (майна, будівель, обладнання, цінних паперів), на які зросли ціни. Наприклад, прибуток, одержаний у результаті перепродажу квартири, купленої дешевше і проданої дорожче з метою наживи, підлягає *capital gains tax*. Тобто оподаткуванню підлягає *gain* – незалежний від продавця приріст вартості, незаслужена ним вигода, його бариш.

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

Не випадково цей податок справедливо називають *спекулятивним податком*. Ставки його для фізичних і юридичних осіб: 28 % – на житлову нерухомість, 20 % – на інші активи. Установлено неоподатковуваний мінімум.

Стандартна ставка *податок на додану вартість (value added tax, VAT, ПДВ)* 20 %. Реєстрація платників ПДВ починається з вартості річного товарообороту, що перевищує 83 тис. ф. ст. Понижену 5 %-ву ставку встановлено на паливо (вугілля, газ) та електроенергію побутового призначення, енергозберігаючі та ремонтні матеріали для житла й ін.; нульову – на харчові продукти для людей і домашніх тварин, питну воду, книги, журнали і газети, послуги міського транспорту та багато інших товарів і послуг. Загалом перелік 5 і 0 % категорій товарів і послуг виразно відображає соціально-гуманітарну направленість британської ПДВ-політики.

Подібно до США і на відміну від більшості країн, де справляють податок з майна і грошей, одержаних у спадщину, у Великій Британії *податок на спадщину* має форму «посмертного податку» (death tax). За плоскою ставкою 40 % оподатковується майно, залишене у спадщину, вартість якого перевищує 325 тис. ф. ст.

Великого фіскального значення оподаткування спадщини і дарувань не має, але викликає професійний інтерес своєю фіскально-орієнтованою винахідливістю. Унаслідок високої ставки податку природне бажання спадкодавця за життя роздарувати майно родичам. На цей випадок передбачено так зване *правило семи років*: чим ближче до смерті роздаровується майно, тим вигідніше для платника. На останньому році життя в межах семирічного періоду знижка сягає 80 %, але як знати, коли настане той рік?

Не оподатковуються подарунки вартістю до 250 ф. ст., а також подарунки, сумарна вартість яких упродовж року не перевищує 3 тис. ф. ст. У разі вартості вище 5 тис. ф. ст. весільні подарунки дітям від батьків підлягають оподаткуванню на загальних підставах, тоді як в Україні на дарування квартири навіть ціною 1 млн дол. нульова ставка.

Гербові збори (stamp duties). Об'єкт оподаткування – трансфери рухомого і нерухомого майна. Ставки: 0,5 % від вартості –

для акцій, до 5 % – для земельних ділянок та житлової нерухомості (до 125 тис. ф. ст. – нульова ставка), 4 % – для нежитлової нерухомості (до 150 тис. ф. ст. – нульова ставка). Для тих, хто придбав будинок вартістю до 500 тис. ф. ст., опалення й енергопостачання якого не супроводжується викидами вуглекислого газу, – нульова ставка. У цих випадках вочевидь регулятивні функції податку: соціальна та екологічна.

Інші загальнодержавні податки. Оподаткування автотранспорту (motoring taxation) дає вагомі 10 % податкових надходжень. Автомобільна група податків складається насамперед з *акцизного збору на транспортні засоби (vehicle excise duty, VED)*, який фігурує також під іншими назвами: податок на транспортні засоби (vehicle tax), податок на автомобілі (car tax), дорожній податок (road tax). Цей податок стягується під час реєстрації, а в процесі експлуатації авто доповнюється *акцизом на моторне паливо (fuel duty)*. Третій вид податку на автотранспорт – ПДВ на паливо.

Акцизи на автомобілі та моторне паливо пристосовані до вирішення завдань енергозберігаючої та екологічної політики. Так, при максимумі викидів CO₂ (255 г/км) податок становить 2 165 ф. ст. на рік. Звісно, подібні податки стимулюють виробництво і використання електроавтомобілів. Мінімальні ставки передбачено для найбільш екологічно чистих видів моторного палива.

Інші пов'язані з автотранспортом збори включають *плату за «пробки» у Лондоні (congestion tax)*, плату за обов'язкове випробування транспортного засобу (compulsory vehicle test), реєстрацію транспортних засобів (fees for the compulsory vehicle test), а також збір за паркування (fees on-street parking). *Збір на кліматичні зміни (climate change levy)* сплачуються за промислове та комерційне використання електроенергії, вугілля, природного і скрапленого газу. Мета – зменшення викидів вуглекислого газу на 20 %.

За вина і міцні алкогольні напої споживачі 2019 р. сплатили понад 8 млрд ф. ст. непрямих податків. Наприклад, з кожних 4 ф. ст., витрачених на споживання знаменитого

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

шотландського віскі, 3 ф. ст., або 72 %, надходять до казначейства у формі акцизу і ПДВ²⁶.

З огляду на поширення серед населення ожиріння та діабету в 2018 р. запроваджено *податок на цукристі безалкогольні напої (tax on sugary soft drinks)*. Частина одержаних коштів призначена на фінансування спорту в школах. Вочевидь соціально-людинолюбний характер подібного податку.

Екологічний збір у формі *плати за складування сміття на звалищі (landfill tax)* щороку зростає відповідно до індексу цін. 2020 р. він досяг 94 ф. ст. за тонну, або майже в два рази вище порівняно з 2010 р.

Збір з авіапасажирів (air passenger duty) встановлено на польоти за межі Великої Британії за двома рівнями ставок залежно від відстані та трьома – залежно від класу салону.

Відстань	Знижена ставка	Стандартна ставка	Підвищена ставка
1-й рівень	13 ф. ст.	26 ф. ст.	28 ф. ст.
2-й рівень	80 ф. ст.	176 ф. ст.	528 ф. ст.

За політ до Києва – збір за перший рівень відстані за зниженою ставкою.

До державних непрямих податків належать також мито на імпорт, податок на гральний бізнес, деякі інші податки. Оподатковується національний спорт англійців – скачки та собачі перегони (*horse and dog racing*).

5.3. Місцеві податки

Місцеві бюджети наповнюють три основні податки: муніципальний податок, рентний збір з житлових приміщень, рентний збір з приміщень ділового призначення.

Муніципальний податок (council tax) накладають на майно, призначене для житла, а саме: будинки, квартири, дачі (бунгало),

²⁶ UK Excise Duty. URL: <https://www.scotch-whisky.org.uk/insights/uk-excise-duty/>

житлові фургони та яхти, незалежно від того, перебувають вони у власності чи орендуються. Податок справляють на основі диференційованої за регіонами країни вартісної оцінки житла за вісьма рівнями (А–Н) та залежно від кількості проживаючих. Наприклад, у Лондоні для власника чи орендаря помешкання середньої оціночної категорії D (вартістю від 68 до 88 тис. ф. ст.), в якому проживають дві особи, ставка муніципального податку становить 1 605 ф. ст. на рік. У цілому по країні ставки council tax не вище 4 % від оціночної вартості оселі.

Council tax мав драматичну передісторію. 1990 р. уряд М. Тетчер замість податку, пропорційного вартості житла, запровадив у місцеві бюджети комунальний збір (community charge) в однаковій сумі з усіх з розрахунку того, скільки повнолітніх проживає за одною адресою. Тобто самотній мільонер, який проживав у розкішній багатокімнатній квартирі, мав платити менше, ніж багатодітна сім'я в однокімнатній квартирі. Цей відверто несправедливий податок архаїчного подушного типу викликав масові протести і 1993 р. був скасований.

Рентний збір з житлових приміщень (rental income tax) – податок на доходи від здачі в найми житлових приміщень. Відрізняється від звичайного податку на доходи фізичних осіб лише походженням доходу та тим, що надходить до місцевих бюджетів. Справляється на основі декларації за ставками, установленими для individual income tax.

Рентний збір з приміщень ділового призначення (business rates) – аналог rental income tax з тією різницею, що стосується приміщень, які використовуються з комерційною метою. Справляється на основі *оціночної вартості (ratable value)* приміщень, яку один раз у п'ять років визначає Valuation Office Agency, опираючись на динаміку ринкових цін на оренду. Податкове зобов'язання розраховують таким способом: оціночна вартість множиться на установлений урядом коефіцієнт для кожного з регіонів країни. На 2020/2021 ф. р. надходження council taxes передбачено в сумі 33 млрд ф. ст. Велика Британія – єдина з країн Заходу, де податки на нерухоме майно забезпечують 100 % доходів місцевих бюджетів. На відміну від вітчизняної практики

справляння плати за землю на основі площі земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено (стаття 271 Податкового кодексу України), у Великій Британії оподаткування землі та іншої нерухомості здійснюється виключно на базі вартісної оцінки.

5.4. Адміністрування та консультування податків

Фіскальне відомство Великої Британії – *Королівська служба державних доходів і митниці (Her Majesty's Revenue & Customs, HMRC)* має статус півавтономного органу з колегією у складі *Казначейства* (Міністерства фінансів, *The Treasury*). Очолює HMRC виконавчий голова (executive chairman). Фіскальні відомства типу HMRC властиві більшості країн ОЕСР. Автономна фіскальна адміністрація існує лише в Україні та Китаї.

Повчальним є британське *бачення (vision)* правил податкової служби:

- ми усвідомлюємо, що маємо пільговий доступ до конфіденційної інформації, і готові її захищати;
- ми надто старанні та пишаємось командною роботою;
- ми розвиваємо навички та вміння, необхідні для якісного виконання своїх обов'язків;
- ми постійно вдосконалюємося у всьому, що робимо.

Унаслідок прецедентного характеру британського права та відсутності писаної конституції у Великій Британії немає єдиного податкового кодексу. Система оподаткування регламентується прийнятими у різний час законами, а також щорічними бюджетними законами (financial acts). Адміністрування податків регламентовано окремим Taxes Management Act.

Структурно HMRC складається зі спеціалізованих департаментів і відділів, а на місцях має свої *регіональні управління*. Території, підзвітні останнім зі свого боку поділені на *податкові дільниці (districts)*, очолювані дільничним інспектором, якому підпорядковуються безпосередні виконавці – *податкові інспектори Її Величності (Her Majesty's inspectors of taxes)* зі штатом

допоміжного персоналу (клерків). Податкові дільниці несуть відповідальність за визначення податкової бази та нарахування податків.

Безпосереднє справляння податків забезпечують *збирачі податків (collectors of taxes)*. До їхніх функціональних обов'язків належить збір податків, визначених і нарахованих податковими інспекторами. У разі виникнення податкового боргу збирачі мають право через суд оформлювати адміністративний арешт активів несправних платників податків.

Натомість раніше існуючого інституту так званих загальних і спеціальних уповноважених (*general and special commissioners*), скасованого 2009 р.²⁷, апеляції платників податків передусім розглядає Податкова палата трибуналу нижчого рівня (Tax Chamber of the First-tier Tribunal). Трибунал другого рівня (Finance and Tax Chamber of the Upper Tribunal) в касаційному порядку заслуховує оскарження рішень Трибуналу першого рівня, а також справи з надто складними юридичними моментами.

Для індивідуального користування платників через інтернет доступні так звані *діалогові калькулятори (interactive calculators)*, які в автоматичному режимі визначають податкове зобов'язання за введеними у них даними.

Повноваження і заходи HMRC щодо перевірки податкоспроможності платників, мінімізації податкового боргу, електронному декларуванню, взагалі податковому аудиту багато в чому подібні американським (тема б).

Платників податків прийнято іменувати *customers (клієнти)*. Відповідно, серед правил для функціонерів HMRC є і такі: доброзичливе ставлення до клієнтів; напориста, але тактовна поведінка; розуміння складної інформації та вміння чітко пояснити її людям. Заробітна плата англійського податківця на нижчій посадовій ланці становить 15 тис. ф. ст. на рік, що у перерахунку еквівалентно 15 тис. грн на місяць.

²⁷ Tribunal reform: general and special commissioners – RIP. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=7e9715d5-8484-4e9b-aae4-4aba903f0c3e>

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

Упродовж 2014–2019 рр. в Україні у Верховну Раду України було подано близько 900 законопроектів щодо змін до Податкового кодексу України. Для порівняння: у Великобританії одночасно з пропозицією нової норми ініціатор зобов'язаний запропонувати скасування двох старих. Він повинен довести, що новий регламент не стане більш обтяжливим для громадян, ніж два попередні.

Важливий новий орган управління державними фінансами – *Офіс з питань бюджетної відповідальності (Office for Budget Responsibility, OBR)*. OBR контролює ефективність та узгодженість бюджетно-податкової політики уряду, стан державного боргу, готує фіскальні прогнози. Так, згідно з аналізом OBR, у зв'язку з коронавірусом різко зріс дефіцит бюджету. За два місяці весни 2020/2021 ф. р. податкові платежі зменшилися на 43 % порівняно з аналогічним періодом минулого року, а витрати центрального уряду зросли на 48 %, державний борг перевищив 100 % ВВП.

У Британії консалтингові фірми запевняють своїх клієнтів, що вони сповідають чесний податковий консалтинг, намагаються навчити, як не переплачувати податки, уроки, як недоплачувати податки, виключаються. (При цьому слово «Клієнт» пишеться з великої букви).

Цілі і методи консультування:

- 1) оптимізація оподаткування та збереження прибутку;
- 2) структуризація бізнесу так, щоб вийти на ринки капіталу;
- 3) попередження клієнтів про ризики, пов'язані з оподаткуванням;
- 4) гарантування легітимності наданої інформації.

При Бірмінгемському університеті створено науково-дослідний центр (University of Birmingham Tax Centre), який вивчає актуальні питання оподаткування, просуває процес діджиталізації оподаткування (Making Tax Digital), розробляє академічні підходи до оподаткування.

Отже, податкові проблеми в Британії зустрічають у всеозброєнні нових фіскально-адміністративних інструментів та організаційних заходів, активних наукових досліджень, модернізованих академічних підходів до підготовки персоналу.

Висновки

Приклад і досвід Британії – «матері парламентів» – у податковій правотворчості набув світового визнання, поширився на всі континенти.

У Великій Британії співіснують дві протилежні тенденції в еволюції національної податкової системи: з одного боку, додержується непорушність деяких фіскальних інститутів з часів Середньовіччя, з іншого – провадиться їх модернізація відповідно до вимог часу – то у зв'язку з членством в Євросоюзі, то з причин виходу з ЄС (Brexit).

Оподаткування доходів фізичних осіб є типово високим для групи індустріально розвинених держав, прибутку корпорацій – відносно помірним.

Британська система наповнення пенсійних та інших соціальних фондів досить складна, диференційована за нормами платежів і видом занять платників та іншими обставинами. Пенсії виплачують з трьох джерел: за рахунок податків, відрахувань від зарплат, внесків роботодавців.

Іntenсивно використовується екологічна функція податків, особливо залежно від ступеня шкідливості викидів автомобільного транспорту.

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок трьох основних джерел: муніципального податку, рентного збору з житлових приміщень, рентного збору з приміщень ділового призначення.

З метою стимулювання економіки після COVID-19 для «сектору гостинності» (харчування, їжа та безалкогольні напої на винос, готельне обслуговування, вхід до парків, зоопарків і кінотеатрів) ставка ПДВ тимчасово знижується з 20 до 5 % на період від 15 липня 2020 року до 12 січня 2021 року. Щоб підтримати ціни на нерухомість, тимчасово скасується гербовий збір.

Корекція податкової системи в 2021/2022 бюджетному році передбачає:

- підвищення ставки корпоративного податку з 19 до 24 %;

Розділ I. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

- перехід податку на приріст капіталу (capital gains tax) на стандартні ставки податку на дохід;
- урізання пільг з пенсійних відрахувань (pension tax relief);
- підвищення акцизів на паливо і деяких мит;
- модернізація системи оподаткування спадщини;
- запровадження цифрового податку та податку з продажу в інтернеті (online sales tax) за ставкою 2 %, який заплановано стягувати нарівні з ПДВ.

Контрольні запитання

1. В Україні соціальний захист за віковою ознакою передбачено лише для «дітей війни» у формі доплати до пенсії та пільгової оплати комунальних послуг. Якому з підходів – британським податковим пільгам чи вітчизняним бюджетним субсидіям – ви віддаєте перевагу?

2. На основі даних таблиці 5.5 порівняйте акцизи на моторне паливо у Великій Британії й Україні. Охарактеризуйте їх подібність і відмінність.

3. На основі даних таблиці 5.6 порівняйте акцизи на алкогольні напої у Великій Британії та Україні. Охарактеризуйте їх подібність і відмінність.

4. Чим статус Державної податкової адміністрації України подібний і чим відрізняється від статусу фіскального відомства Великої Британії – Королівської служби державних доходів і митниці?

5. Який сенс існування інституту загальних і спеціальних уповноважених? Чи є подібні посади в Україні? Які структури громадянського суспільства в змозі виконувати подібні функції в Україні?

Тестові завдання

1. Велика хартія вільностей проголосила:

а) принцип бездефіцитності бюджету;

- б) запровадження універсального акцизу;
- в) право короля вводити податки;
- г) виключне право парламенту установлювати податки.

2. Велика хартія вольностей (лат. *Magna Charta Libertatum*) була прийнята:

- а) 1115 р.;
- б) 1215 р.;
- в) 1315 р.;
- г) 1415 р.;
- д) 1715 р.

3. Максимальна ставка податку на доходи (*individual income tax*) в 2020/2021 фінансовому році становить:

- а) 30 %; б) 35 %; в) 40 %; г) 45 %; д) 50 %.

4. Мінімальна ставка податку на прибуток корпорацій (*corporate income tax*), крім нульової ставки, в 2020/2021 ф. р. становить:

- а) 15 %; б) 19 %; в) 20 %; г) 25 %; д) 30 %.

5. В 2020/2021 ф. р. стандартна ставка ПДВ у Британії становить:

- а) 15 %; б) 17 %; в) 19 %; г) 20 %; д) 21 %.

6. Податок на дохід (*income tax*) у Британії було запроваджено:

- а) 1642 р.; б) 1742 р.; в) 1842 р.;
- г) 1852 р.; д) 1942 р.

7. Приватні консультативні фірми дають клієнтам поради (*advices*) щодо способів як:

- а) не переплачувати податки;
- б) не доплачувати податки;
- в) оптимізувати податки;
- г) легітимізувати податки.

Розділ І. Податкові системи країн Євросоюзу та Великої Британії

8. Один з названих нижче вчених – видатний британський економіст-теоретик, автор класичних принципів оподаткування:

- а) Адам Сміт (Smith); б) Енріко Бароне (Barone);
- в) Генріх Дітцель (Dietzel); г) Фріц Ноймарк (Newumark).

9. Британія вийшла (*brexit = Britain + exit*) з Євросоюзу:

- а) 2021 р.; б) 2020 р.; в) 2019 р.; г) 2018 р.

10. Скасований 1993 р. муніципальний податок (*council tax*) подушного типу було запроваджено урядом Маргарет Тетчер:

- а) 1989 р.; б) 1990 р.; в) 1991 р.; г) 1992 р.

РОЗДІЛ II ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ США ТА КРАЇН БЛИЗЬКОГО І ДАЛЕКОГО СХОДУ

ТЕМА 6 ПОДАТКОВА СИСТЕМА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ (UNITED STATES TAX SYSTEM)

*19-те місце за світовим індексом щастя.
15-те місце за індексом людського розвитку.*

- 6.1. Американські теоретики оподаткування.
- 6.2. Федеральні податки.
- 6.3. Штатні податки.
- 6.4. Місцеві податки.
- 6.5. Оподаткування індіанських племен у резерваціях.
- 6.6. Адміністрування та консультування податків.
- 6.7. Податкова реформа і рух «патріотичних мультимільйонерів».

Ключові терміни і поняття: *фіскальний обмін «податкові ціни» – суспільні блага, метод Хейга-Сімонса, податкова держава, корпорація, фінансова автономія, податковий омбудсмен, податкові видатки, податкове свято, резервація, потlach (potlach), податковий кредит, Tax Cuts and Jobs Act of 2017.*

США – супердержава, найбагатша й наймогутніша країна сучасного світу, яка має грандіозну економіку. ВВП США на початок 2020 р. становить 20,5 трлн дол., або 22 % глобального ВВП. Вражають порівняння. За обсягом ВВП США майже вдвічі

перевищує найближчого конкурента – Китай, у чотири рази – Японію, в шість – Німеччину, в 14 разів – Росію та в 160 – Україну. У 2019 р. фіскальні органи зібрали більше 5 трлн дол. доходів (табл. 6.1), з них лише 0,5 трлн мають неподатковий характер. Не менш вражають і проблемні показники американської економіки і державних фінансів: обсяг бюджетного дефіциту в 2019/2020 ф. р. 984 млрд дол., державного боргу 26 трлн дол. – більше річного ВВП!

6.1. Американські теоретики оподаткування

Не одні вражаючі цифри збуджують інтерес. У США потужний інтелектуальний потенціал. Тут знаходиться один з центрів світової фінансової науки, в якому домінують три імені: Едвін Селігман (1861–1939), Джеймс Б'юкенен (1919–2013), Артур Лаффер.

Вчення Селігмана з теорії та практики оподаткування вважається класикою. Основний його внесок у податкову теорію – робота «Перекладання та сфера дії оподаткування» (1892 р.), де він відповідає на основоположні питання: як при введенні податку підвищується ціна на капітал, працю і предмети споживання, як тягар податку розподіляється між виробником і споживачем. А робота «Прогресивне оподаткування в теорії та практиці» (1894 р.) стала для американського уряду справжнім дороговказом щодо запровадження податку на доходи і прибутки. Селігмана вважають ідейним «батьком» прогресивного прибуткового податку сучасного типу.

Джеймс Б'юкенен – Нобелівський лауреат (1986 р.), нагороджений «за розвиток договірних і конституційних основ приймання рішень в економіці та політиці». За Б'юкененом, справедливість оподаткування полягає в тому, щоб оплачені коштом державного бюджету суспільні блага діставалися тим, хто платить податки. Так функціонує механізм *фіскального обміну* (*fiscal exchange*) – квазіринковий обмін благ і послуг, які ринок забезпечити неспроможі (*market failure*), за «податкові ціни». Б'юкенен розділяє ідеї класичної роботи шведського економіста

Кнута Вікселля (1851–1926) «Новий принцип справедливого оподаткування»²⁸. Теорія Вікселля-Б'юкенена увійшла в систему сучасного вчення про природу оподаткування.

У 2020 р. Артура Лаффера нагородили президентською медаллю «Свободи» за розробку «кращого способу розвитку економіки і збільшення доходів держави». По суті, знаменита «крива Лаффера» розкриває закон підприємницької діяльності як закономірний взаємозв'язок між економічною активністю та висотою ставки податку: за певних умов існує емпірично розрахована оптимальна ставка, яка максимізує і ділову активність, і податковий дохід, а її підвищення зменшує і те, і інше. Лаффера вважають найвидатнішим з нині живих економістів.

Останнім часом декілька вчених-фінансистів розробляють ідейно-теоретичну та адміністративно-правову концепцію *податкової держави американського типу*, яка сформувалася в перші десятиліття ХХ ст. Перехід до режиму прямого прогресивного оподаткування ознаменував появу нової форми фіскальної політики, яка направлена не просто на достатнє задоволення функціональної потреби, а керується більш широкими соціальними ідеями щодо соціальної справедливості, громадянської свідомості, фіскально-адміністративної ефективності публічних податкових установ.

6.2. Федеральні податки

У США три рівні податкової системи: федеральна, штатна і місцева. Загальна сума податкових надходжень у всі ланки бюджетної системи США порівно поділена між федеральним бюджетом (50 %) та штатними і місцевими бюджетами (50 %), взятими разом (табл. 6.1). Це свідчить про відносну децентралізацію, що відповідає сучасним тенденціям розвитку державних фінансів.

²⁸ Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London etc.: Macmillan; New York: St Martin's Press, 1967. P. 72–118.

**Податкові надходження до бюджетів усіх рівнів
(2019 фінансовий рік)**

Усі податки	Усього (трлн дол.)		У тому числі податки					
			Федеральні		Штатні		Місцеві	
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	Сума	%
	5,2	100	3,4	65	1,0	20	0,8	15

Джерело: розраховано за Tax Freedom Day 2019 is April 16th. URL: <https://taxfoundation.org/tax-freedom-day-2019/>

2019 року американці сплатили 5,2 трлн дол. податків усіх видів, у тому числі 3,4 трлн дол. федеральних податків, 1,8 трлн дол. штатних і місцевих США, що становить 29 % ВВП. На податкові платежі витрачено більше, ніж на харчування, одяг і житло взяті разом.

Підраховано, якщо включити щорічні федеральні запозичення, які мають бути повернені коштом майбутніх надходжень податків, то День податкової свободи настане ще на 22 дні пізніше, тобто 8 травня.

День податкової свободи у 2019 році настав на п'ять днів раніше, ніж у 2017 році. Податковий тягар зменшився завдяки заходам, проведеним президентом Д. Трампом (Tax Cuts and Jobs Act).

Індивідуальний податок на доходи фізичних осіб (individual income tax). Платники цього податку однаково на федеральному, штатному і місцевому рівнях за ознаками сімейного статусу поділені на чотири категорії (шедули – schedules): самітних; подружні пари зі спільною сплатою податку; подружні пари із самотійною сплатою; глави домогосподарств. Таблиця 6.2 дозволяє з історичної дистанції порівняти сучасні умови оподаткування доходів найбільш типової категорії платників (подружжя із спільною подачею декларації) з 1913 р. – роком запровадження податку.

У порівняннях треба брати до уваги різну соціальну структуру населення тоді і тепер, а також зміну купівельної спроможності долара. Радикально змінювалася і шкала податкових ставок, їх кількість і висота. Так, у період 1918–1924 рр. кількість ставок

Тема 6. Податкова система Сполучених Штатів Америки

сягала 50 %, 1971–1978 рр. – 25 %. Були часи, коли максимальна ставка перевищувала 90 %: 1954–1963 рр. – 91 %; 1952–1953 рр. – 92 %; 1944–1945 рр. – 94 %. У грудні 2017 р. з ініціативи президента Д. Трампа прийнята податкова реформа (Tax Cuts and Jobs Act), яка, зокрема, передбачає зменшення максимальної ставки з 39,6 до 37 %.

Таблиця 6.2

Параметри оподаткування фізичних осіб (при подачі подружжям спільної декларації)

1913 фінансовий рік (рік запровадження податку)			2020 фінансовий рік		
Дохід, дол.		Податкові ставки	Дохід, дол.		Податкові ставки
Понад	Не вище		Понад	Не вище	
0	20 000	1 %	0	19 750	10 %
20 000	50 000	2 %	19 751	80 250	12 %
50 000	75 000	3 %	80 251	171 050	22 %
75 000	100 000	4 %	171 051	326 600	24 %
100 000	250 000	5 %	326 601	414 700	32 %
250 000	500 000	6 %	414 701	622 050	35 %
500 000	і вище	7 %	622 051	і вище	37 %

Джерело: 2020 Federal income tax brackets. URL: <https://www.bankrate.com/finance/taxes/tax-brackets.aspx>

У літературі податок на доходи іменується синонімічними термінами: то податком особистим, персональним (personal), то індивідуальним (individual). Правильно згідно з декларацією Form 1040 Служби внутрішніх доходів США – «Individual income tax».

У США платники податку на дохід диференційовані на чотири категорії (schedules) залежно від сімейного стану: одинаки, подружжя з роздільною подачею декларації, подружжя із спільною подачею декларації, домогосподарства (усі інші варіанти).

Оподатковуваний дохід і податкове зобов'язання розраховуються за методом Хейга-Сімонса у такому порядку: валовий дохід із різних джерел (gross income) – знижки і вилучення з валового доходу = скорегований валовий дохід (adjusted gross income) – знижки і пільги = оподаткований дохід (taxable income) ×

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекého Сходу

нарахування податку за шкалою ставок = сума податку (gross tax) – податкові кредити і аванси = податкове зобов'язання або повернення сплаченого податку (tax due / tax refund).

Метод Хейга-Сімонса – розроблений американськими економістами Robert Haig (1887–1953) і Henry Simons (1899–1946) спосіб визначення доходу як чистого приросту реальної вартості індивідуального споживання протягом певного періоду. Тобто оподаткуванню підлягає лише дохід, фактично доступний для розпорядження ним з боку платника.

2020 р. стандартні податкові знижки (standard tax deductions) – аналог неоподатковуваного мінімуму – установлені в сумі:

- для одинаків – 12 400 дол.
- для подружжя із спільною декларацією – 24 800 дол.
- для домогосподарств – 8 650 дол.

У США прийнята досить щедра система соціальних пільг з податку на доходи. Серед них є і такі їх види, яких немає в Україні.

Відрахування на благодійні внески (charity tax deduction). Грошові кошти та майнові пожертви благодійним організаціям можуть знизити федеральний податок на доходи до 60 % від скоригованого валового доходу за 2020 рік.

Податкова пільга на дітей (child tax credit). Сума кредиту залежить від величини валового доходу та податкової ставки.

Податковий кредит у зв'язку з інвалідністю (disability tax credit). Кредит для людей похилого віку (старших 65 років) або для інвалідів становить від 3 750 до 7 500 доларів США залежно від величини доходу.

Податкові кредити на освіту (education tax credits) частково відшкодовують витрати на вищу освіту в США. Існують у двох формах.

Американський освітній податковий кредит (American opportunity tax credit, АОТС) – у перші чотири року здобуття вищої освіти в кожного студента є право на отримання максимального щорічного кредиту в сумі 2 500 дол.

Довічний освітній податковий кредит (lifetime learning tax credit) – податковий кредит, що надається в розмірі 20 % від сукупних витрат платника податку на здобуття вищої освіти ним

самим або залежними від нього членами сім'ї. Максимальна сума кредиту лімітована на рівні 10 000 дол. на рік).

Відшкодування відсотків на студентські позики (student loan interest deduction). На 2020 рік максимальна сума, яку можна відшкодувати з відсотків на студентські позики, залишається 2 500 доларів.

Податковий кредит на електромобілі (electric car tax credit). На придбаний у 2019 р. електромобіль покупець має право на отримання 7 500 дол. податкового кредиту згідно з податковою декларацією на 2020 рік.

Федеральний податковий кредит на сонячну енергію (federal solar tax credit). За встановлені сонячні батареї на власному будинку відшкодовується до 26 % понесених затрат за рахунок федерального податку на дохід.

Податковий кредит для покупців будинку, придбаного вперше (first-time homebuyer tax credit). На федеральному рівні скасований, але залишається на рівні штатів для стимулювання об'єктів для податку на нерухомість.

Податковий кредит для власників житла з низьким рівнем доходу (low-income housing tax credit). Кредит цього типу не має індивідуального характеру. Він надається будівельним фірмам для заохочення інвестицій у розвиток житлового будівництва для людей з низьким рівнем доходу.

Пільга з податку на нерухомість (property tax deduction). При повній сплаті штатних і місцевих податків на нерухомість за певних умов відшкодовується до 10 тис. дол. за рахунок федерального податку на майно.

Податковий кредит для орендарів (renter tax credit) на федеральному рівні скасований, але його продовжують надавати на рівні штатів і місцевих органів самоврядування.

Податковий кредит за надання шансів на роботу (work opportunity tax credit). Власники малого бізнесу мають право на податковий кредит за умови створення робочих місць для незаможного і соціально-проблемного населення.

Отже, з огляду на систему прийнятих у США соціальних пільг, вочевидь, що під особливою увагою перебувають ті категорії

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

населення, яким надають пільги за ознаками незаможності, віку і стану здоров'я, а також заохочення освіти та захисту екології.

Може статися так, що сукупний ефект усіх пільг і знижок, узятих разом, у змозі скоротити величину доходу до неоподатковуваної суми. На такий випадок передбачено *альтернативний мінімальний податок (АМП, alternative minimum tax)*. Цей податок запроваджено, щоб не допустити зведення податкового зобов'язання нанівець.

Навіть при використанні всіх законних методів ухилення від податків, пільг і знижок платник не врятується від мінімального податку. Однак цей податок досить складний в адмініструванні й у край непопулярний серед платників, оскільки в результаті інфляційного знецінення доходів під дію податку попадає все більша кількість платників.

Своєрідна риса сприймання американцями податків з індивідуальних доходів – щорічне визначення *Дня свободи від податків (Tax Freedom Day)*. Так, 2019 р. Tax Freedom Day припав на 16 квітня. Це означає, що протягом 105 днів платники (фізичні особи) мали працювати «на державу», решту днів протягом року – на себе. Були й такі роки, коли свято звільнення від податків наставало 20 червня – ледве не через півроку. Тому не безпідставно США (та й інші західні держави) називають *податковим пеклом*.

День податкової свободи – важливий знак і для платників податків, і для законодавців, оскільки ця дата розкриває, як довго треба працювати, щоб покрити потреби держави та оплатити ціною податків (tax prices) суспільні блага з її боку. В Україні подібні промовисті підрахунки податкового тягаря або не роблять, або принаймні їх не оголошують.

На другому за фіскальним значенням місці у доходах федерального бюджету (39,5 % у 2010 р.) перебуває група *цільових соціальних податків*, призначених для фінансування соціальних програм. Базою розрахунку таких податків є фонд заробітної плати (payroll taxes).

Податок для соціального страхування та соціального забезпечення (social security tax). Податкові надходження в цільовому

порядку витрачають на пенсії за віком, у зв'язку з інвалідністю, на випадок втрати годувальника. Ставка податку – 12,4 % від фонду оплати праці, поділена порівну (по 6,2 %) між роботодавцем і працюючими за наймом. У 2010 р. сума внеску лімітована 106,8 тис. дол. Для самозайнятих осіб (індивідуальні підприємці, фермери, лікарі, професійні спортсмени та ін.) поділ податку на дві частини не має сенсу, вони платять за повною ставкою 12,4 % при тому ж річному ліміті.

Податок для медичного обслуговування у зв'язку зі старістю (Medicare tax) призначений для фінансування федеральної програми Medicare зі страхування здоров'я та лікування людей, старших 65 років. Ставка податку – по 1,45 % від фонду оплати праці для роботодавця і працюючого без обмеження суми внеску; для самозайнятих – 2,9 % від заробітку.

Фонд допомоги безробітним фінансується спільно федеральним і штатними податками (*unemployment insurance taxes*) з роботодавців. Ставку федерального податку встановлено на рівні 6,2 % з перших 7 тис. дол. заробітної плати кожного з працюючих за календарний рік. При цьому роботодавці-платники штатного податку у фонд допомоги безробітним у рахунок зобов'язання щодо федерального податку одержують компенсаційний податковий кредит (5,4 %) незалежно від величини штатного податку.

Порівняно з оподаткуванням доходів соціальні податки з фонду оплати праці мають три відмінності: 1) справляються за пропорційними (плоскими) ставками, а тому сума податкового зобов'язання відносно більша при низькій зарплаті, ніж при високій; 2) мають властивості регресивного оподаткування, оскільки не поширюються на дохід, одержаний від власності на майно; 3) прогресивний податок на доходи відображає *принцип платоспроможності*, цільові соціальні податки більше відповідають *принципу вигоди* (глосарій).

У федеральному бюджеті соціальні податки – найбільш швидко зростаюче джерело доходів: 1929 р. – 0 % (ці податки ще не були введені), 1960 р. – 18 %, 1996 р. – 37 %, 2010 р. – 40 %.

З огляду на систему соціальних податків і соціальних пільг для платників податку на доходи фізичних осіб, вочевидь, що справа соціального захисту в США перебуває на високому рівні.

Податок на прибуток корпорацій (corporate income tax). На 2019–2020 рр. ставку податку на корпорації встановлено на рівні 21,0 %. Цей податок було запроваджено з 1909 р. за плоскою ставкою 1 % із суми прибутку, що перевищувала 5 тис. дол. у рік. Таким чином можна переконатися в пільгових стартових умовах для розвитку бізнесу, наприклад, для автомобілебудівної фірми «Форд мотор», заснованої в 1903 р. Максимального значення (52,8 %) ставка корпоративного податку досягла в 1952–1963 рр. Ще в 2010 р. податок мав семичленну шкалу ставок. Звісно, нинішня пропорційна (плоска) одночленна ставка значно спрощує адміністрування податку.

Федеральний податок на спадщину (estate tax) справляється не з майна, одержаного спадкоємцем, як в Україні (*inheritance tax*), а з активів, залишених і переданих у спадщину після смерті спадкодавця. Це пояснює метафоричну назву «посмертний податок» (*death tax*). У 2020 р. федеральний податок на спадщину справляється при перевищенні на момент смерті вартості активів покійника 11 млн 580 тис. дол. Діє диференційована дванадцятичленна шкала ставок від 10 до 40 %. Активи, залишені подружжю, яке пережило другого, не оподатковуються.

У фіскальному вимірі значення податку на спадщину (разом з податком на дарування) невелике, проте набагато більша його роль як інструменту соціальної справедливості. Це один із тих податків (і не лише у США), який через свою юридичну та адміністративну складність та дорожнечу збирання перебуває на грані фіскальної доцільності його справляння. Тому в деяких країнах він скасований, тимчасово був скасований і в США.

Податок з дарувань (federal gift tax) справляється за багатоступеневою шкалою ставок від 18 до 40 % з усіх дарів, дорожчих 15 тис. дол. Впродовж життя дарувальник має право роздарувати активи на суму не вище 11 млн 580 тис. дол. Цим лімітом податок на дарування фіскально-технологічно пов'язаний з податком на спадщину.

Акцизний податок (*federal excise tax*) – різновид податків на споживання, що справляється з певних товарів, послуг і операцій. Запровадження акцизів відповідає фіскальному принципу: «If you cannot ban them, tax them»: якщо не можете заборонити, то принаймні оподаткуйте. У 2019 р. надходження акцизу становили близько 100 млрд дол., або 2,9 % загального доходу від федеральних податків. Акцизом оподатковуються моторне паливо, авіаквитки, тютюнові та алкогольні вироби і деякі інші товари і послуги. У США, як і деінде, акциз установлюють на одиницю товару (наприклад галон бензину) або у формі відсотка від ціни (авіаквитки).

Власники великих вантажних автомобілів і трейлерів вагою вище 20 т сплачують за деякими винятками *податок на великовагові авто (heavy vehicle use tax)* в сумі від 100 до 500 дол. щорічно.

6.3. Штатні податки

У ретроспективі американська податкова система розвивалася від штатів до федерації, а не навпаки. Так, прибуткові податки з фізичних осіб і корпорацій на федеральному рівні запроваджено пізніше від штатів. Штати демонструють велике розмаїття умов і норм оподаткування.

Податок на доходи фізичних осіб (state personal income tax) у семи штатах (Аляска, Флорида, Невада, Південна Дакота, Техас, Вашингтон, Вайоминг) не справляється. 7 штатів використовують плоскі ставки (3,0–5,3 %), а більшість – від 1 (Колорадо та ін.) до 12 (Гаваї) ставок, зведених у прогресію відповідно до окремих рубрик за величиною доходів. У 2020 р. прогресивні ставки на доходи сім'ї із спільною подачею декларації коливаються у межах від 0,33 % на мінімальному рівні (штат Айова), 1 % (Гавайї) до 13,3 % – на максимальному (штат Каліфорнія)²⁹. У різних штатах варіює величина мінімального і максимального оподаткованого доходу.

²⁹ State corporate income tax rates and brackets for 2020. URL: <https://taxfoundation.org/state-individual-income-tax-rates-and-brackets-for-2020/>

Загалом система податків на дохід у штатах США яскраво демонструє особливість американського федералізму – фінансову автономію штатів при великому розмаїтті норм і порядків, власних кожному із штатів.

Фінансова автономія – самостійність й відносна ізольованість штатів один від одного в питаннях фінансів. Одна із форм децентралізації державних фінансів і самоврядування, що склалася в США історично.

Цю ж особливість повторює податок на *прибуток корпорації* (*state corporate income tax*), який справляється в 44 штатах з 50. У шести штатах (Невада, Огайо, Північна Дакота, Вашингтон, Вайоминг) оподаткування прибутку корпорацій не передбачено. 2020 р. податки на прибуток підприємств становлять у середньому 4,7 % податкових доходів і 2,3 % загальних доходів штатів³⁰. Ставки коливаються від 2,5 % у Північній Кароліні до 12 % у штаті Айова. Величина оподаткованого прибутку на нижчому рівні становить 3 тис. дол. (Арканзас), на вищому – 1 млн дол. (Нью Мексико).

На рівні штатів спадщину оподатковують 13 штатів і округ Колумбія. Estate tax має різний неоподатковуваний мінімум від 1 млн дол. (штат Орегон) до 5,7 млн дол. (штат Нью-Йорк). Ще 6 штатів збирають inheritance tax, а штат Меріленд запровадив і estate tax, і inheritance tax, тобто спочатку оподатковується спадщина, залишена у спадок, а потім – одержана у спадок.

Близько половини доходів бюджетів штатів формують специфічні акцизи та універсальний акциз – *податок з продаж* (*sales tax*). Податок справляють 45 із 50 штатів (крім Аляски, Делавара, Монтани, Нью Гемпшира, Орегона). На початок 2020 р. п'ять штатів мали найвищі ставки податку з продажу: Теннессі (9,53 %), Луїзіана (9,52 %), Арканзас (9,47 %), Алабама (9,22 %), Вашингтон (9,21 %). Мінімальну ставку установив штат Аляска

³⁰ State corporate income tax rates and brackets for 2020. URL: <https://taxfoundation.org/state-individual-income-tax-rates-and-brackets-for-2020/>

(1,76 %) ³¹. Подібний різнобій ставок підкреслює фінансову автономію штатів.

Різниця податкових ставок спричиняє податкову конкуренцію між штатами і створює помітний економічний ефект у результаті здійснення покупок там, де дешевше. З метою урівняти умови конкуренції стягується так званий *use tax*.

Use tax – податок на товари, придбані в іншому штаті, але який стягується в штаті їх фактичного використання (споживання). Установлений, щоб відбивати бажання їздити за покупками в інші штати, в яких нижчий рівень sales tax.

45 із 50 штатів практикують *податкові свята (tax holidays)*, пропонуючи один раз на рік у певні дні, як правило, з п'ятниці по неділю перед початком навчального року, знижки з податку з продаж по окремих товарних групах. Знижки стосуються одяжі, взуття, шкільного і спортивного асортименту, комп'ютерів. Деякі штати надають знижки на енергозберігаюче обладнання, а також на товари, які потрібні в разі стихійних лих: ураганів, лісних пожеж, повенів. У такі моменти аби протидіяти мародерам навіть знижують sales tax на вогнепальну зброю.

Під час пандемії COVID-19 штати лібералізували умови щодо декларування, нарахування штрафів і відсотків за прострочення платежів податку та ін. Наприклад, штат Алабама допустив відстрочку сплати sales tax для малих підприємств роздрібною торгівлі.

Паралельно з податком із продаж штати стягують *акцизні податки (excises, excise duties)*. У деяких штатах їх кількість навіть більша, ніж федеральних акцизів. Як правило, в штатах установлено акцизи на алкогольні напої та тютюнові вироби, цукор готельні та туристичні послуги тощо.

Отже, на одну і ту саму продукцію ставки в різних штатах можуть відрізнятися в рази.

Новий підакцизний товар у штатах – марихуана. Хоч заборонена федеральним законодавством, її продаж легалізовано в

³¹ State and local sales tax rates 2020. URL: <https://taxfoundation.org/2020-sales-taxes/>

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекého Сходу

дев'яти штатах: Аляска, Каліфорнія, Колорадо, Іллінойс, Массачусетс, Мічиган, Невада, Орегон і Вашингтон. У різних штатах акциз на марихуану установлюється в трьох видах: у відсотках від ціни залежно від ваги (в унціях, у грамах), залежно від сили дії на організм (*potency use*). Наприклад, у Каліфорнії 2018 року акциз на марихуану становив 9,65 дол. за унцію (28,3 г).

Таблиця 6.3

Ставки акцизного податку, 2020

(у доларах за галон – 3,8 л)

Вибрані штати	Спирт	Пиво	Вино
Аляска	12,80	1,07	2,50
Каліфорнія	3,30	0,20	0,20
Флорида	6,50	0,48	2,25
Гаваї	5,98	0,93	1,38
Нью-Йорк	6,44	0,14	0,30
Техас	2,40	0,19	0,20

Штатним акцизом оподатковуються бензин, дизельне паливо і бензоспирт. Акцизи на спирт, вино і пиво співіснують з податком з продаж.

Акциз на сигари та інші тютюнові вироби у більшості штатів установлено в процентах від гуртової ціни або ціни виробника.

Значним і зростаючим джерелом доходів штатних і місцевих бюджетів, а також в індіанських резерваціях є *податок на казино (casino tax)*. У знаменитому казино в місті Лас-Вегас штат Невада податок становить 25 % від суми виграшу з американця і 30 % – з іноземця. У масштабах США азартні ігри це 50-мільярдний бізнес. Третина податкових доходів штату Невада надходить від оподаткування казино та азартних ігор³².

Податок з продажу нерухомого майна (real estate transfer tax) справляють у 36 штатах і федеральному окрузі Колумбія. Ставки коливаються у межах від 0,01 до 2,2 % ринкової вартості майна, у більшості штатів – 0,5 %.

³² Nevada gambling. URL: <https://www.lasvegas4newbies.com/chap10-1.html>

З огляду на всю сукупність штатних податків постає картина цілковитого розмаїття. Порівняна висота податкових ставок може відрізнятись у десятки разів. Штат Вашингтон – єдиний, де існує податок на валову виручку від занять бізнесом і професійною діяльністю (*business & occupation tax*). Важлива особливість системи державних фінансів США: реальна фінансова і фіскально-адміністративна автономія штатів, що спричиняє можливість *податкової конкуренції* між штатами.

6.4. Місцеві податки

У США налічується близько 80 тис. різних органів місцевого самоврядування (міста, графства, шкільні округи та ін.), кожний з яких має свою специфіку оподаткування. Наприклад, крім федерального і штатного податку на дохід штату Нью-Йорк м. Нью-Йорк справляє місцевий податок на дохід, параметри якого подані у табл. 6.4.

Таблиця 6.4

Податок на дохід резидентів м. Нью-Йорк³³, 2019 р.

Оподатковуваний дохід (тис. дол.)	Повна податкова ставка, %
0–12 000	3,078
12 001–25 000	3,762
25 001–50 000	3,819
Понад 50 001	3,876

Крім податку на дохід, м. Нью-Йорк збирає місцеві (міські) податки: на промислові і банківські корпорації, податок на нерухомість, а також інші податки (на моторне паливо, сигарети і тютюнові вироби, платежі (податки) за комунальні послуги (*public utilities taxes*) та ін.

³³ Джерело: New York income tax calculator. URL: <https://smartasset.com/taxes/new-york-tax-calculator>

Місцевий податок на прибуток корпорацій приносить органам самоуправління менше 1 % доходів. Справляють його лише в шести штатах. Помітне фіскальне значення цей податок зберігає тільки у м. Нью-Йорк і в федеральному окрузі Колумбія, тому американські економісти заговорили про відмирання податку на прибуток корпорацій на місцевому рівні.

Місцеві податки з продажу збираються у 38 штатах. У деяких випадках вони навіть перевищують ставки штатних податків. У місті Нью-Йорк, крім штатного податку з продажу, податок на продаж становить 4,5 %. Загальний податок з продажу (штат плюс місто) – 8,875 %³⁴. Це найвищий показник sales tax у штаті. Тому вартість життя в Нью-Йорку досить висока.

Велике фіскальне значення в доходах місцевих органів має *майновий податок (property tax)*. Оподатковується нерухоме майно (земельні ділянки, будинки, квартири, інші приміщення побутового й комерційного призначення). Щоправда, місто Нью-Йорк має найнижчу ефективну ставку податку на нерухомість – 0,90 % від вартості майна. Причина цієї порівняно низької ставки в тому, що оподатковувана вартість більшості житлових об'єктів у Нью-Йорку дорівнює лише 6 % їх ринкової вартості. Тобто, якщо будинок коштує 500 тис. дол., то податок становитиме 30 тис. дол. Загалом у 2019 р. надходження від податку на нерухомість становили 45 % доходів нью-йоркського міського бюджету.

Будівельно-житловий сектор – один з локомотивів американської економіки. Усе, що стосується цієї галузі, перебуває в центрі уваги місцевих органів, зокрема, і тому, що умови оподаткування домівок впливають на вибір місця проживання та виходу на пенсію. Ставки місцевих податків на житлові приміщення регламентують власті штатів, лімітуючи висоту ставок залежно від регіональних умов і цін на нерухомість. Так, на кожні 1 000 дол. ринкової вартості будинку податкова ставка в штаті Луїзіана 1,72 дол., а в штатах Вісконсин і Техас – 18 дол., у десять разів вище.

³⁴ New York income tax calculator. URL: <https://smartasset.com/taxes/new-york-tax-calculator>

Тема 6. Податкова система Сполучених Штатів Америки

На відміну від податку на нерухомість в Україні в розрахунку на площу оселі американський податок установлено на її вартість.

Податку на землю (land tax) – різновид податку на майно – підлягають земельні ділянки, в тому числі під житловими, комерційними й виробничими приміщеннями, крім сільськогосподарських земель. Загалом частка податків на нерухомість у доходах місцевих бюджетів може сягати 70 %.

Таблиця 6.5

Сумарний рівень податків на дохід резидента м. Нью-Йорк середнього достатку (до 170 тис. дол.)

Тип податку	Гранична (маргінальна) ставка	Ефективна (фактична) ставка
Федеральний податок на дохід	22,0 %	12,96 %
Федеральні внески на соціальне страхування	7,65 %	7,65 %
Штатний податок на дохід	6,21 %	5,17 %
Міський податок на дохід	3,88 %	3,30 %
Усього податків на дохід		29,08 %

Нагадаємо, що між маргінальною та ефективною ставками суттєва різниця. *Маргінальна ставка* – ставка на приріст доходу при переході доходу платника у вищий розряд; *ефективна ставка* – реальна ставка податку, розрахована як відношення фактично сплаченої суми податків до величини бази оподаткування (до оподатковуваного доходу або вартості майна).

У типовому місцевому бюджеті податкові доходи, як правило, незначно переважають неподаткові. До неподаткових надходжень відносять збори за платні послуги з боку властей: тарифи за комунальні послуги (public utility revenue); різних ліцензій: на право торгувати харчовими продуктами, спиртним, тютюновими виробами, а також за дозвіл тримати домашніх тварин.

Місцеві бюджети, зокрема Нью-Йорк та інші великі міста, отримують допомогу (гранти) за рахунок федерального бюджету. Так, восени 2020 р. президент Д. Трамп пригрозив про припинення

федерального фінансування тим містам, які в зв'язку з безпорядками «деградують в зони беззаконня».

У кінцевому підсумку, щоб заробити дохід, достатній для сплати в 2019 р. 5,2 трлн дол. податків усіх рівнів – федеральних, штатних і місцевих, – американці витратили 105 днів, майже третину року.

6.5. Оподаткування індіанських племен у резерваціях

Особлива риса податкової системи США – оподаткування корінного населення Америки (індіанців), яке ще зберегло племінну організацію. Йдеться про унікальний податковий режим стосовно окремої етнічної групи, чисельність якої становить близько 3 млн (1 % населення США).

У США налічується 326 індіанських племен, які за договорами з федеральним урядом мають статус суверенних держав-націй (nations) у межах виділених їм територій – резервацій (Indian countries). У резидентів резервацій подвійне громадянство: США та своєї племінної резервації. Вони користуються *податковим імунітетом* щодо федерального і штатного податку на дохід. «Уряд США не оподатковує Англію чи Францію, отже, він не може оподатковувати і корінні американські племена»³⁵, – пише один дослідник.

На території резервацій справляють: акциз на спиртні напої (у резерваціях, де немає «сухого закону»); акциз на товари (при їх купівлі не індіанцями, а також тими індіанцями, які виписалися з реєстру свого племені; на нерухоме майно. Так, плем'я навахо збирає 2 % податок з продажу кондитерських виробів, чіпсів, соди та деяких інших товарів. Від ліцензійних зборів звільнено реєстрацію куплених автомобілів та інших транспортних засобів. За межами резервацій громадяни індіанського походження сплачують усі податки на загальних підставах. У штаті Міннесота не

³⁵ Wood R. W. Native American tribes and taxation. URL: http://www.woodllp.com/Publications/Articles/pdf/Native_American.pdf

Тема 6. Податкова система Сполучених Штатів Америки

оподатковуються доходи, отримані індіанцями, які є зареєстрованими членами племені індіанців.

За загальним правилом дохід індіанця звільняється від штатного податку на дохід, якщо:

- 1) платник є офіційно зареєстрованим членом племені індіанців;
- 2) проживає в тій резервації, де він зареєстрований;
- 3) свій дохід з джерел у резервації за місцем реєстрації.

Надходження від азартних ігор, оподаткування тютюнових виробів, спиртних напоїв і бензину на основі угод резервацій з урядами окремих штатів, що відбувається не завжди без суперечок.

Особливо значні доходи племен від азартних ігор (gaming: casino, lottery, bingo, lotto). Загальна сума доходів племен від оподаткування грального бізнесу в 2016 р. становила більше 30 млрд дол.³⁶

Адміністрування податків у резерваціях здійснюють нечисленні, мінімально забюрократизовані податкові служби, а в деяких штатах (Дакота та ін.) – податкові органи штату на основі договорів з племенами.

Оригінальним явищем у північно-американських індіанців (антиподатком) є так званий *потлач* (*potlatch*) – традиційна церемоніальна роздача дарів членам племені. Уявити тільки, – майна, добра позбуваються, щоб продемонструвати своє багатство і звеличити престиж. Під роздачу з боку вождя племені можуть потрапити прибутки від здачі в оренду земель або діяльності підприємств, якими володіє плем'я. Подібно до податку потлач – інструмент перерозподілу благ і доходів, але протиприродним з комерційної точки зору чином. Ця особливість потлачу пояснює інтерес до цього феномену з боку західних соціологів. Справді, викликає подив принцип потлачу – статус і авторитет ставиться в залежність не від володіння матеріальними цінностями, а від

³⁶ Wood R. W. Native American tax rules are increasingly important. URL: http://www.woodllp.com/Publications/Articles/pdf/Native_American_Tax_Rules.pdf

бажання позбутися їх на вигоду іншим людям. Україні необхідна така соціальна установка для деяких мультимільйонерів!

Фіскальний статус індіанських племен у США – рідкісний у сучасному світі приклад оподаткування за ознакою юрисдикції окремої етнічної групи. Досі цей досвід не висвітлювався у вітчизняній фінансовій літературі.

6.6. Адміністрування та консультування податків

Адміністрування федеральних податків покладено на фіскальне відомство США – *Службу внутрішніх доходів (СВД, Internal Revenue Service, IRS)*, яка входить до складу Міністерства фінансів. Очолює СВД *директор (Commissioner)*, який приймає рішення за участю *головного радника (Chief Counsel)*. Призначення СВД (IRS Mission): «Забезпечити американських платників податків високоякісними послугами, допомагаючи їм усвідомити й виконати податкові зобов'язання, при неухильному дотриманні податкового законодавства та справедливому ставленні до всіх»³⁷.

До *Податкового кодексу США (U.S. Internal Revenue Code)* додано *Біль прав платника податків (Taxpayer Bill of Rights)*. Онлайн обсяг цих документів займає 24 мегабайти або містить 3,4 мільйони слів.

Представники *Служби захисту прав платника (Office of the Taxpayer Advocate)* при СВД виконують функції *омбудсменів* із захисту інтересів платників. Передбачено особливу юридичну процедуру *taxpayer suit* – *позов* платника податків до властей, щоб запобігти нецільовому витрачання бюджетних коштів, фактично належних платникам податків.

Наглядова рада (IRS Oversight Board) – колегіальний орган з 9 членів, який оцінює всю діяльність СВД. Крім членів, призначених президентом, до її складу входить сам директор СВД, а також *генеральний інспектор казначейства для податкової*

³⁷ The Agency, its Mission and Statutory Authority. URL: <http://www.irs.gov/irs/article/0,,id=98141,00.html>

адміністрації (*Treasure inspector-general for tax administration*) як незалежна зовнішня інстанція.

Структурно СВД поділено на дев'ять департаментів, вісім із яких стосуються внутрішньої організації роботи служби. Безпосередньо платників стосується діяльність лише *Департаменту оподаткування (Tax Compliance)* у складі п'яти підрозділів: експертизи та інформації (*Examination*), апеляцій (*Appeals*), збору податків (*Collections*), кримінальних розслідувань (*Criminal Investigations*), міжнародних операцій (*International Operations*).

Основні напрями фіскально-адміністративної діяльності СВД зосереджені в чотирьох функціональних управліннях: оподаткування заробітної плати та інвестицій, оподаткування великого і середнього бізнесу, оподаткування малого бізнесу та самозайнятих, податкових пільг та оподаткування державного сектору.

На центральний апарат СВД покладено завдання організації роботи відомства та реалізації податкової політики. На місцях діють 4 регіональних податкових служби за географічною ознакою: Північна, Південна, Центральна, Західна, до складу яких входять 33 окружних податкових служби (*district tax offices*). Численні місцеві відділи (*local offices*) виконують функції щодо збирання федеральних податків, перевірки декларацій, проведення податкових розслідувань. Податкова інформація від 10 *сервісних центрів (IRS Campuses)* по електронній обробці документації надходить до електронного «мозку» СВД – *Національного комп'ютерного центру*. Центр аналізує інформацію та за комп'ютерною програмою відбирає податкові декларації для контролю.

Органи адміністрування і порядки збору податків у штатах настільки різноманітні, що немає двох штатів з однаковою організаційною структурою фіскальних відомств. Це наслідок колоніальних часів, коли регіони тепер єдиної країни були розірвані, а федерація створювалася «знизу». У половині штатів податкові служби називають *Департамент доходів (Department of revenue)*. У деяких штатах глава податкової служби обирається населенням.

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

Місцеві податки адмініструють фіскальні служби органів самоуправління територіальних громад. Повного аналога вітчизняній податковій інспекції в США не існує. Функціонально найближчою до неї низовою інстанцією податкової адміністрації в США можна вважати *county tax office* – податкову службу графства (тауна, тауншіпа, міста) з тією різницею, що в Україні інспекція адмініструє державні і місцеві податки, а в США – лише місцеві.

Роль і значення своєї діяльності всі податкові органи зверху донизу формулюють у положеннях *mission and vision statements*. Кредо СВД – наша мета (*vision*) – забезпечити баланс обслуговування та виконання, відповідати очікуванням клієнтів, швидко реагувати на технологічні та демографічні зміни. СВД – установа з відповідними вимогами ХХІ століття людським капіталом і технологічним потенціалом, спроможна ефективно збирати податки та бездоганно обслуговувати платників. СВД переслідує цінності (*values*): принциповість (*integrity*), підконтрольність (*accountability*), точність і старанність (*accuracy*), шанобливе ставлення (*respect*), професіоналізм, командна робота (*partnering*).

Подібна місія *Офісу уповноваженого з оподаткування (Office of State Tax Commissioner)* у штатах. Так, податкова служба Північної Дакоти прагне справедливого та ефективного виконання законів штату; її мета (*vision*) – надання платникам якісного сервісу; цінності – ідеї, що ведуть до успіху.

Mission податкової служби графства Travis (штат Техас) визначено досить просто: оцінювати майно і збирати податки. Реєструвати транспортні засоби, вести облік осіб, які мають право голосу. *Vision*: створювати сприятливі умови для зростання зайнятості та рівня життя, надавати послуги вищої якості.

Важливе завдання СВД – скорочення не лише адміністративних затрат зусиль і коштів з боку самої СВД, але й зниження сукупних затрат на оформлення та сплату податків платників, затрати яких на порядок вище витрат власне СВД. У масштабах країни процесуальні витрати громадян зі сплати податків сумарно сягають десятків мільярдів доларів.

З метою спрощення й здешевлення адміністрування для платників податків задіяні всі сучасні методи внесення платежів: чеком по пошті, особисто через банк або безпосередньо в податковій інспекції, через банк по телефону, через банк по інтернету, кредитною карткою та деякі інші. По електронних каналах податкові органи мають доступ до реєстрів платників, до легальних баз даних, різні повідомлення розсилають лише на e-mail.

Викликають інтерес деякі подробиці фіскально-адміністративних технологій, використовуваних в США. Так, під час перевірки податкоспроможності (tax liabilities) платників функціонери СВД мають право доступу до всіх можливих джерел інформації, зокрема до документів третьої сторони (банків, страхових компаній, пенсійних фондів та ін., а також інших державних установ). За наявності ордеру СВД мають право проводити обшуки в неплатників.

Щоб мінімізувати податковий борг, СВД наділена повноваженнями: відстрочити чи розстрочити сплату податку; дозволити сплатити податок третій стороні; здійснити арешт активів боржника і навіть реалізувати їх на покриття боргу; компенсувати дебіторську податкову заборгованість за рахунок кредиторської; припинити державні виплати боржнику; перекласти податковий борг компанії на її директорів; ініціювати банкрутство фірми-боржника.

У США, як і деінде, податкове консультування, податковий консалтинг (tax consulting) призначені для надання корисних порад (advices) з питань обчислення, сплати та оптимізації податків. Відповідно, податковий консультант (tax consultant) – особа, яка дає професійні рекомендації з питань оподаткування, пропонує законні схеми зниження податкового тягаря.

Наприклад, консультативна фірма Parent & Parent LLP у складі висококваліфікованих експертів, бухгалтерів та адвокатів спеціалізується на роз'ясненні правил СВД щодо міжнародних проблем оподаткування фізичних і юридичних осіб, резидентів і нерезидентів.

Коло клієнтів Parent & Parent LLP:

- 1) міжнародні підприємці та інвестори;
- 2) акціонери закритих (closely-held) корпорацій;

3) емігранти з США та іммігранти до США, включаючи тих, хто має вид на проживання Green Card та Visa;

4) іноземці-нерезиденти, які ведуть бізнес у США;

5) консультації на мандаринській мові (діалект китайської мови);

6) розгляд складних податкових перевірок і/або суперечок;

7) філіал американської аналітично-консультативної фірми PwC, що розміщена в Сингапурі, надає послуги з питань просування бізнесу із США в Азію або з Азії в США;

8) PwC допомагає вирішити проблеми, пов'язані з оподаткуванням:

- планування процесу творення доданої вартості;
- податкові аспекти рішень щодо злиттів та поглинань;
- дотримання правил податкового обліку, прийнятих у США;
- підготовка та подання податкових декларацій;
- контроль податкового планування іноземних корпорацій;
- поради з питань подвійного оподаткування;
- планування іноземного податкового кредиту;
- управління інтелектуальною власністю та іншими нематеріальними активами тощо.

Через високі морально-етичні настанови і дисципліни американці гордяться масовою добровільною сплатою податків, що сягає, за деякими оцінками, 90 %. Щоправда, добровільна сплата – результат не однієї громадянської свідомості платників. Значну роль відіграють суворі закони, невідворотність покарань, ефективна діяльність податкової служби.

6.7. Податкова реформа і рух «патріотичних мультимільйонерів»

Податкова реформа 2017 року під назвою «Закон про зменшення податків і створення робочих місць» (Tax Cuts And Jobs Act) стала найбільш важливою реконструкцією податкового кодексу США за останні 30 років. Загальний зміст і мета реформи, що розкриває її назва, – зменшення податків задля зростання обсягу виробництва та збільшення кількості робочих місць.

Внесені зміни полягають у зниженні ставок податку на прибутки підприємств і доходи фізичних осіб, підвищенні величини стандартних відрахувань і сімейних податкових кредитів, обмеженні відрахувань у штатні та місцеві бюджети податків на доходи і на майно, зменшенні так званого альтернативного мінімального податку (АМП) на фізичних осіб і скасуванні АМП для корпорацій, збільшенні суми спадщини, що підлягає оподаткуванню, та деякі інші. У результаті середнє зниження податків на кожного платника становить близько 1 200 дол. на рік.

Припинення дії установлених за процедурою sunset податкових пільг перенесено на 2025 рік. Причина відмови від деяких пільг у тому, що таким чином зменшуються так звані *податкові витрати (tax expenditures)*.

Сансет (sunset) – процедура приймання рішень і законів на певний обмежений період, після чого рішення й закони підлягають перегляду.

Податкові витрати – втрата доходів у результаті надання платникам податкових пільг, знижок, відстрочок та інших послаблень. У США, інших західних країнах до державного бюджету додається *кошторис (tax expenditure budget)*, який розкриває джерела, величину і склад податкових витрат.

Паралельно з податковою реформою «зверху» і ніби всупереч їй «знизу» в США розгорнувся рух фіскальних патріотів-мультимільйонерів, очолений Морісом Перлом (Pearl), колишнім директором інвестиційної фірми BlackRock, автором книги «Як мислить патріотичний мільйонер про податки».

Мультимільйонери в США становлять усього 0,2 % від кількості багатих платників податків загальним числом на початок 2020 р. 330 тис. Сумарний прибуток цієї категорії за десять років оцінюють сумою 600 млрд дол.

У січні 2020 р. група з більш ніж 100 «мільярдерів-патріотів» оприлюднила на Міжнародному економічному форумі в Давосі заклик до всіх «колег по багатству» домогтися запровадження на найзаможніших вищих податків і покласти край ухиленню від податків з їх боку.

«Мене бентежить, – занепокоєний представник американського Об'єднання патріотичних мільйонерів Стефен Принс, – те, що натворило моє покоління та яку спадщину ми залишаємо нашим дітям та онукам»³⁸.

На жаль, в Україні серед вітчизняної бізнесової еліти мало таких патріотичних мільярдерів і мультимільйонерів. У специфічних умовах України щодо оподаткування олігархів питання стоїть не про підвищення ставок на їхні доходи і багатства, навіть достатньо було б повного виконання цією категорією платників податкових зобов'язань з чинного законодавства.

Висновки

Американська податкова система – одна із найчисельніших у світі. Фіскальні платежі (податки, збори, обов'язкові платежі, а також внески у соціальні фонди, які в США так само мають статус taxes – податків) у різних комбінаціях на федеральному, штатному і місцевому рівнях налічують близько 200 найменувань. Багатьох із них не було ще на початку ХХ ст.

Внаслідок взаємодії фіскального федералізму з індивідуалізмом, зумовленим історичними обставинами заселення й освоєння країни і перенесеним з особистого рівня на регіонально-локальний, абсолютно ідентичних податкових систем штатів і органів місцевого самоврядування в США не існує.

Третина загальної суми податків і зборів надходить у штатні та місцеві бюджети. Перевага подібних пропорцій розподілу податкових доходів у тому, що саме на регіональному, а ще більше на локальному рівні повною мірою діють економічні та соціальні стимули справно платити податки. Адже на нижчому рівні більш помітні забезпечувані коштом податків суспільні блага.

³⁸ Prince S. Why I am a patriotic millionaire. URL: <https://patrioticmillionaires.org/2016/04/28/why-i-am-a-patriotic-millionaire-stephen-prince/>

У США віддають перевагу *принципу клієнтурних відносин* над *принципом партнерських відносин*, якого дотримуються в Україні.

Податкова адміністрація США на всіх її рівнях: федеральному, штатному, місцевому – могутня й авторитетна організація, якій мало хто наважується кидати виклик.

Податкове консультування має не тільки високопрофесійний рівень, але й надається на різних мовах, зокрема китайській. Одна з консультативних фірм пропонує звертатися з питаннями будь-якої складності, оскільки «податкова система США не відповідає вимогам чіткої логіки».

США за величиною податкового навантаження, за суворістю законів й невідворотності покарань за правопорушення перед фіском дійсно мають репутацію «податкового пекла». Небезпідставні твердження, що знаменита чесність американських платників податків вихована, крім релігійних і демократично-правових факторів, страхом перед «грозою» фіскальної служби.

Останнім часом уряд США здійснює заходи щодо підтримки бізнесу та приватних осіб з метою пом'якшення економічних наслідків COVID-19. Заходи передбачають відстрочку подання декларацій і сплати податків, нові податкові пільги та стимули ситуативного характеру, різні адміністративні спрощення.

Контрольні запитання

1. З якою метою у США запроваджено мінімальний альтернативний податок? Чи існує подібний податок в Україні?
2. Якщо в США податок на доходи розраховується залежно від сімейного статусу платника (платників), а в Україні – на окрему фізичну особу, то які переваги й недоліки властиві кожному із способів?
3. Заниження прибутку корпорацій у США нижче 10 %, а приховування власниками доходів від фермерства, ренти і роялті перевищує 50 %. Поясніть різницю. Які її причини, що це за доходи?

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

4. У чому різниця, недоліки і переваги оподаткування нерухомості за ознакою площі (Україна) чи вартості об'єкта (США)?

5. Охарактеризуйте спільні риси й відмінності технологій адміністрування податків у США і в Україні. У чому ви вбачаєте проблеми?

6. Що розкриває «день податкової свободи» (tax freedom day)? Яке значення мав би подібний показник в умовах України?

7. Що незвичайного ви вбачаєте в оподаткуванні індіанських резервацій?

Тестові завдання

1. Згідно з концепцією Вікселля-Б'юкенена, чи повинні громадяни, які не мають дітей шкільного віку, платити місцевий цільовий шкільний податок (*school tax*):

- а) повинні;
- б) не повинні;
- в) залежить від одностайного рішення місцевої громади;
- г) залежить від рішення місцевої громади, прийнятого більшістю голосів.

2. Податок на доходи фізичних осіб (*personal income tax*) у США справляють за шкалою податкових ставок:

- а) пропорційних (плоских);
- б) прогресивних;
- в) регресивних;
- г) комбінованих.

3. Податок на прибуток корпорацій (*corporate income tax*) у США справляють за шкалою податкових ставок:

- а) прогресивних;
- б) регресивних;
- в) пропорційних (плоских);
- г) комбінованих.

Тема 6. Податкова система Сполучених Штатів Америки

4. У результаті податкової реформи 2017 року максимальну ставку податку на дохід фізичних осіб (*individual income tax*) знижено до:

- а) 40 %;
- б) 37 %;
- в) 35 %;
- г) 30 %;
- д) 25 %.

5. У результаті податкової реформи 2017 року максимальну ставку податку на прибуток підприємств (*corporate income tax*) знижено до:

- а) 15 %;
- б) 20 %;
- в) 21 %;
- г) 25 %;
- д) 30 %.

6. У США платники податку на дохід залежно від сімейного стану диференційовані на декілька категорії (*schedules*). Скільки їх:

- а) дві шедули;
- б) три;
- в) чотири;
- г) п'ять;
- д) шість.

7. Податкове консультування з боку фахівців приватних консультативних фірм передбачає:

- а) оптимізацію податків в інтересах платника;
- б) оптимізацію податків в інтересах державного фіску;
- в) дотримання законодавства в разі законного сприяння одній із сторін.

ТЕМА 7

ПОДАТКОВА СИСТЕМА КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

中華人民共和國稅制

*93-тє місце за світовим індексом щастя.
85-тє місце за індексом людського розвитку.*

- 7.1. Устрій податкової системи. Адміністрування та консультування податків.
- 7.2. Загальнодержавні (центральні) податки.
- 7.3. Спільні податки на доходи і прибутки.
- 7.4. Спільні провінційні та місцеві податки.
- 7.5. Податкова система Гонконгу.

Ключові терміни і поняття: вчення Конфуція, соціалістична ринкова економіка, поведінкові податки (behavioral taxes), податковий кредитний американський шанс, принцип «одна держава – дві системи», податок на трансакції.

Китай – одна з найдревніших цивілізацій, історія якої налічує близько 5 тис. років. Вражає іміджевий символ Китаю – побудована коштом податків Велика китайська стіна, єдиний на Землі видимий з Марса рукотворний об’єкт довжиною 9 тис. км. Сучасний Китай також дивує світ грандіозними будівельними проєктами і високими технологіями.

Про унікальну давність китайської цивілізації свідчить, зокрема, запровадження натурального поземельного податку (1/10 урожаю зерном, плодами, а також шовком і приплодом) та земельного кадастру за 2,5 тис. років до Різдва Христового. В основі китайського способу життя та мислення лежить філософсько-політичне вчення Конфуція (551–479 рр. до н. е.), основне в якому – високий морально-етичний рівень суспільства та вмiле управління державою. За правилом конфуціанства «ідеальний податок» не повинен перевищувати 10 % доходу.

Китай – Китайська Народна Республіка – одна з найбільш розвинених, модерних держав світу. Могутня економіка при відсутності тіньового сектору, величезний ринок при населенні 1,5 млрд, безпощадна боротьба з корупцією приваблюють інвесторів з усього світу, а китайські товари, у свою чергу, заповнили світові ринки.

7.1. Устрій податкової системи. Адміністрування та консультування податків

Сучасна податкова система Китаю – результат проведених під кінець ХХ ст. реформ на основі ідеї «соціалістичної ринкової економіки з китайською специфікою», розробленою батьком китайського економічного чуда Ден Сяопіном (1904–1997). Відповідно було сформовано систему оподаткування, орієнтовану на сприяння економічному зростанню, внутрішньому попиту та стимулювання експорту.

Структура податкової системи унітарної КНР відображає адміністративно-територіальний поділ країни, поділеної на 22 провінції, 5 автономних регіонів, 4 міста центрального підпорядкування, 2 спеціальні автономні регіони. Відповідно податкова система складається з трьох ланок: центральних (загальнодержавних) податків; спільних податків центру з провінціями, автономіями і регіонами; місцевих податків, які збирають в округах, повітах, міських районах і сільських громадах. Трьом ланкам податкової системи відповідає три групи податків.

За ознакою надходження у відповідні бюджети вся сукупність китайських податків підрозділяється на три категорії:

– центральні податки: на товари та послуги, зокрема ПДВ, акцизний податок, бізнес-податок, податок на придбання транспортних засобів і мито;

– спільні для центру і провінцій: податки на доходи фізичних і прибутки юридичних осіб та деякі інші;

– найбільш численна третя група податків, спільних для провінцій і місцевих органів, – «податки на майно та поведінку»

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

(property and behavior taxes), тобто податки, пов'язані з поведінкою людей у побуті та на виробництві.

Типологія податків з китайською специфікою допускає класифікацію і за функціонально-цільовими та галузевими ознаками окремих груп податків і/або за об'єктами оподаткування. У такому разі виділяють 8 категорій:

- 1) податки на споживання;
- 2) податки на доходи фізичних і прибутки юридичних осіб;
- 3) ресурсні податки;
- 4) податки спеціального призначення (taxes for special purposes);
- 5) податки на нерухоме майно (property taxes);
- 6) поведінкові податки (behavioral taxes);
- 7) сільськогосподарські податки (agricultural taxes);
- 8) митні збори (customs duties).

У Китаї прийнято складну змішану систему: податки, закріплені за певними бюджетами, комбінуються з спільними податками, що розподіляються між різними ланками бюджетної системи. Тому надходження від деяких податків ділять на двоє і навіть на троє відповідно до рівнів. Сукупність податків охоплює усю сферу бізнесу, виробництва і комерції.

Характерна особливість китайської податкової системи – відсутність податку на спадщину і дарування. Зрозуміло, що ця особливість продиктована міркуваннями заохочення економічного розвитку країни та індивідуального добробуту в розрахунку на те, щоб кожен прагнув достатку самостійно, а не сподівався на успадковану дарівщину.

Державна податкова адміністрація (далі – ДПА) Китаю очолює збір та адміністрування податків, контролює податкові бюро в провінціях і регіонах, видає необхідні інструкції. Регіональним державним податковим управлінням підпорядковані місцеві податкові управління, які адмініструють і збирають усі податки. Місцеві органи здійснюють свою фіскально-адміністративну компетенцію в межах своєї юрисдикції.

Завдяки ідейним настановам конфуціанства в Китаї податкова адміністрація діє за принципом: «правила і звичаї мають силу

навіть при відсутності закону» (*rule without law*). Тому гармонійні відносини між платниками податків та податковими органами є результатом поєднання стимулів, покарань та шанобливого поводження з платниками податків. Законність і справедливість фіскально-адміністративної роботи перебувають у центрі уваги китайського уряду. Верховенство закону, підкріплене високими етичними ідеалами суспільства, – вирішальна принада для інвесторів.

У Китаї податковому консультуванню надають велике значення. Типова консультативна компанія виконує функції:

- консультації в поєднанні з організацією компанії;
- консультації в поєднанні з належним аналізом;
- податковий облік під час злиття та поглинання підприємств;
- рекомендації щодо ведення належної податкової звітності;
- оптимізації податкових розрахунків;
- відшкодування та планування ПДВ у транскордонному бізнесі.

До професійного і морально-етичного рівня роботи персоналу податкових консультативних компаній висунуті традиційно високі вимоги:

- якість: бездоганне обслуговування клієнтів;
- лояльність: відданість інтересам і потребам клієнтів;
- транспарентність: прозорість рішень і дій;
- висока робоча етика: ділові навички і моральні властивості персоналу мають відповідати строгим стандартам;
- висококваліфікований і високоінтелектуальний персонал: належний рівень освіти. Консультанти, бухгалтери, аудитори, юристи обов'язково володіють англійською мовою, є знавці інших мов.

У Китаї склалася так звана *ідіосинкратична* (ексклюзивна, не схожа на інші) *податкова система*, яка значно відрізняється від західних країн. Тому перед іноземними інвесторами постає проблема чіткого розуміння китайських правил оподаткування аби забезпечити ефективність діяльності та відповідність законам країни.

7.2. Загальнодержавні (центральні) податки

До групи центральних у своїй більшості непрямих податків належать податки на споживання (на товари і послуги): акцизні податки; ПДВ; мито; а також податок на господарську діяльність (бізнес-податок) і податок на придбання транспортних засобів.

Акцизні податки на споживання встановлено на товари не першої потреби та розкоші: алкогольні напої, косметичку, ювелірні вироби, автотранспорт і мотоцикли, яхти, гольф-вироби, дорогі годинники, тютюнові вироби, деякі види одягу; а також на ресурсовитратні матеріали: мазут, бензин та ін. Акцизи обчислюються на базі вартісного або кількісного обсягу товарної маси або їх комбінації. Експорт від акцизів звільнено.

Ставки ПДВ диференційовані залежно від галузі виробництва, характеру послуг, статусу платника. Стандартна ставка в 2020 р. – 13 %³⁹.

Товари та послуги, оподатковувані ПДВ на рівні 9 %, включають: сільськогосподарську продукцію (зокрема зерно); воду з-під крану; опалення; скраплений газ; природний газ; харчову рослинну олію; кондиціонери; гарячу воду; вугілля для побутового використання; харчову сіль; сільськогосподарську техніку; корми, пестициди; добрива; книги; газети; журнали; аудіовізуальні продукти; транспортні послуги; поштові послуги; будівельні послуги; продаж і надання в оренду нерухомого майна.

Ставка 6 % на R&D та технологічні послуги; інформаційні послуги; культурологічні та творчі послуги; логістичні послуги; консалтинг; радіо, кіно, телебачення; телекомунікаційні послуги; кредитні послуги; фінансові та страхові послуги; культурні та спортивні послуги; освітні та медичні послуги; туристичні та розважальні послуги; харчування й проживання; деякі інші.

Ставку 5 % встановлено на товари та послуги: продаж і здача в оренду нерухомого майна; передача прав на користування

³⁹ China: tax system. URL: <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/china/tax-system>

землею; диспетчерське управління роботами та аутсорсинг людських ресурсів.

За зниженою ставкою 3 % оподатковуються: господарські товари; електроенергія, вироблена на гідроелектростанціях; певні будівельні матеріали; окремі біологічні продукти; послуги з неакадемічної освіти; рідкісні лікарські засоби та дещо інше.

Нульова ставка ПДВ: експорт товарів і послуг; послуги космічного транспорту; послуги з наукових досліджень та розробок; дизайнерські послуги; продукти радіо, кіно та телебачення; програмні послуги; проектування схем і тестування; послуги інформаційних систем; послуги з управління бізнес-процесами; аутсорсинг інформаційних технологій та бізнес-процесів; передача технологій.

На період з 1 березня 2020 р. по 31 грудня 2020 р. платники в провінції Хубей (в епіцентрі поширення пандемії коронавірусу), звільняються від сплати ПДВ; в інших регіонах пільгова ставка ПДВ знижується з 3 до 1 %.

До непрямих центральних податків належить 3 % цільовий *національний податок на освіту*. На місцях є аналогічний 2 % податок.

Частково до загальнодержавних податків належить також *податок на прибуток підприємств (enterprise income tax)*, іменованій бізнес-податком. Його ставки – 25 % для підприємств-резидентів, 20–25 % – для нерезидентів.

Mито (customs duty) справляються за ставками адвалерними, ставками на одиницю товару або за їх комбінацією. Мито на імпорт встановлено на вартість CIF (вартість, страхування та фрахт).

Китай веде гігантську експортно-імпорتنу торгівлю в глобальних масштабах, у сфері якої задіяний увесь фіскально-регулятивний арсенал: мито, ПДВ, акцизи. Використовуються імпорتنі мита різного призначення, зокрема спеціальні, тимчасові та передбачені для *країн найбільшого сприяння (most-favored-nation duties)*. Експортні мита Китай накладає лише на нечисленні ресурсні товари та напівфабрикати⁴⁰.

⁴⁰ Import-export taxes and duties in China. URL: <https://www.china-briefing.com/news/import-export-taxes-and-duties-in-china/>

Зважаючи на деякі об'єкти оподаткування та термінологію, у Китаї дійсно ідіосинкратична податкова система.

7.3. Спільні податки на доходи і прибутки

Група податків, спільних між центром і провінціями, складається з прямих податків на індивідуальні доходи і прибутки підприємств та організацій. Доходи фізичних осіб оподатковуються за сумою доходів, одержаних у Китаї та за кордоном (worldwide) з поділом на дохід від заробітної плати за наймом і дохід бізнесового характеру самозайнятих осіб.

Таблиця 7.1

Оподаткування заробітної плати⁴¹, 2020 р.

Заробітна плата, тис. юанів	Ставка податку, %
0–36	3
36–144	10
144–300	20
300–420	25
420–600	30
600–960	35
960 001 юань і вище	45

Базова знижка з оподатковуваного доходу – заробітної плати (неоподатковуваний мінімум) – 5 тис. юанів у місяць. Передбачено також зменшення доходу на суми виплат відсотків по іпотеці, внесків у медичні, пенсійні, страхові фонди в межах встановленого ліміту.

Заробітна плата самозайнятих осіб (невід'ємна від їхнього прибутку і рентного доходу) у межах від 30 до 500 тис. ієн у місяць оподатковується за прогресивною шкалою ставок у діапазоні від 5 до 30 %, вище 500 тис. – 35 %. Вочевидь, рівень оподаткування самозайнятих осіб нижчий, ніж працюючих за наймом, що заохочує дрібний приватний сімейний бізнес.

⁴¹ Джерело: Worldwide-tax. Key data on world taxes 2020. URL: <http://www.worldwide-tax.com>

На заробітну плату нерезидентів-фізичних осіб передбачено відверто дискримінаційний податковий режим. Діє та сама прогресивна шкала ставок від 3 до 45 %, але мінімальну і максимальну ставки встановлено на дохід більше, ніж у 10 разів нижчий порівняно з китайцями – відповідно 3 тис. і 80 тис. юанів. Іноземної робочої сили у Китаї не чекають.

Випадкові доходи, орендні доходи, доходи від відсотків, дивіденди та приріст вартості капіталу оподатковуються за ставкою 20 %.

Привертають увагу деякі китайські пільги.

Податковий кредит на американський шанс (American opportunity tax credit) – форма фінансової допомоги, що стимулює випускників китайських середніх шкіл здобувати вищу освіту в США. Кредит дозволяє зменшити податкове зобов'язання батьків на 2 500 дол. і у такий спосіб частково компенсувати вартість освіти. Після здобуття освіти повертається 40 % (1 000 дол.).

Податковий кредит на дітей (child tax credit) надається сім'ям для компенсації витрат на виховання дітей до 17 років. Кредит становить 2 000 дол. на дитину. Кредитування припиняється після досягнення домогосподарством за умовами 2020 р. 400 тис. дол. доходу для одружених.

Для розробки високоінтелектуальних програм і проєктів розвитку, зокрема в регіоні Гуандун-Гонконг-Макао, Китай залучає талановитих іноземних фахівців субсидіями (доплатою з бюджету) на суму 15 % їхнього приватного заробітку⁴². Безумовно, подібна пільга – один із прикладів китайських засобів стимулювання успіхів національної економіки. Подібна пільга з податку на дохід може сягати 45 %, що значно вище, ніж в інших країнах. Як правило, китайські роботодавці не жаліють коштів на найм талановитих іноземних спеціалістів.

Внески на соціальне забезпечення 2020 р.:

роботодавці – 30 % фонду заробітної плати;

наймані працівники – 11 %.

⁴² IT subsidies in the Greater Bay Area. URL: <https://www.china-briefing.com/news/china-income-tax-savings-analysis-greater-bay-area-incentive-scheme-shenzhen-guangzhou/>

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

Стандартна ставка податку на прибуток корпорацій (corporate income tax) у 2020 р. (25 %) не стосується всіх підприємств, для деяких категорій і галузей ставки нижчі.

Платники-юридичні особи – підприємства та організації – вважаються резидентами, якщо вони засновані в Китаї, там їхнє місцезнаходження та органи управління. У Китаї умовою фактичного ефективного менеджменту вважається повний контроль над виробництвом, господарськими та фінансовими операціями, людськими ресурсами, майновими правами економічного суб'єкта. Іноземні компанії, яких у Китаї багато, оподатковуються за законами Китаю, якщо мають своє представництво в Китаї, або отримують прибуток на китайській території.

Таблиця 7.2

Податок на прибуток підприємств

Категорії підприємств	Ставки податку
Малі підприємства з оборотом менше 3 млн юанів (до 31.12.2021)	5 % при прибутку менше 1 млн у рік; 10 % – від 1 до 3 млн юанів у рік; 20 % – вище 3 млн юанів у рік
Чотири категорії підприємств: – високотехнологічні виробництва; – високотехнологічна сфера послуг; – підприємництво в депресивних регіонах (напр., Західний Китай); – підприємства з контролю та запобігання забруднення довкілля	15 %; 15 %; 15 %; 15 %
– виробники програмного забезпечення та розробники IC design	10 %

З огляду на подібну податкову політику, направлену на стимулювання малого бізнесу, високих технологій, розвиток відсталіх регіонів, збереження довкілля, стають зрозумілими успіхи китайської економіки.

У Китаї не існує окремого податку на приріст вартості капіталу (capital gains tax). Приріст поєднується з іншими операційними прибутками та оподатковується за ставкою на прибуток корпорації (25 %).

Дохід від продажу нерухомого майна (землі, будівель) підлягає оподаткуванню в розмірі від 30 до 60 % (залежно від одержаного прибутку). Загалом, крім свого внутрішнього фіскально-регулювального призначення, китайська система оподаткування орієнтована на стимулювання іноземних інвестицій.

7.4. Спільні провінційні та місцеві податки

Податки такої категорії розподіляються у певних пропорціях між провінціями та місцевими органами. У цій групі домінують майнові податки, а також так звані *поведінкові податки* (*behavior taxes*), покликані впливати на поведінку і діяльність людей. Звісно, що податки, пов'язані з реалізацією прав власності, а особливо з інтересами та діями людей, здатні спрямовувати їхню поведінку, впливати на формування певної думки та життя. Тим самим у Китаї оподаткування виконує функцію *соціальної інженерії* – пошук рішення соціальних проблем за допомогою соціологічних засобів.

Податок на нерухомість (real estate tax). Справляється з власників і користувачів будинків і будівель за ставкою або 1,2 % від початкової вартості, або 12 % від вартості оренди.

Податок на конкретну мету (tax on specific objective) – фактично податок від операцій з нерухомістю, що має дублюючу назву «*податок на подорожчання землі*» (*land appreciation tax*). Стягується з приросту вартості земельної ділянки за прогресивними ставками від 30 до 60 %.

Умовно до податків на нерухомість можна також віднести *податок на землекористування в населених пунктах (urban and township land use tax)* та *податок на використання орних земель (arable land use tax)*.

Податок на ресурси (resources tax) стягується з природних ресурсів за ставками на тоннаж чи об'єм. До оподатковуваних національних ресурсів належить сира нафта, природний газ, вугілля, інші сирі нерудні корисні копалини, чорні метали, мінерали кольорових металів, інші мінерали і сіль.

Особливий інтерес до групи так званих *поведінкових податків* (*behavioral taxes or taxes on behavior*), які сформувалися під впливом моралізаторського вчення Конфуція. Тому вони мають репутацію податків, покликаних формувати спосіб мислення, життя і поведінки. Під цією дивною назвою фігурують: *податок на користування автотранспортом і суднами* (*vehicle and vessel tax*), *податок на номерні знаки* (*license plate tax*), *на гербові марки* (*stamp tax*), *податок на банкети* (*banquet tax*) і навіть *податок на забій худоби* (*slaughter tax*). Окремої згадки заслуговують *deed tax* – *податок на угоди і договори*, зокрема на облік цінних паперів. Це податок на випадок придбання, дарування чи обміну прав власності та користування.

Взяті в цілому «поведінкові податки» – це податки на звичайні об'єкти оподаткування в дещо незвичній морально-етичній інтерпретації їхнього функціонального призначення. Логіка цих податків зрозуміла: транспортні засоби – об'єкти підвищеної небезпеки для оточуючих і самих користувачів. Можливі ризики належить оплатити податковою надбавкою.

Податок на придбання автотранспорту (*motor vehicle acquisition tax*) – 10 % від вартості автомобілів, мотоциклів, причепів, деяких типів вантажних авто і навіть возів.

Величина *податку на тоннаж судна* (*vessel tonnage tax*) залежить від вантажопідйомності морських і річних суден.

Податок на обслуговування та будівництво (*urban maintenance and construction tax*) – 6 % від вартості робіт у бюджет міста.

Податок на транзакції (*tax on transactions*) – гербовий збір (*stamp duty*) з будь-яких операцій оформлення, придбання, розпорядження тощо.

До місцевих бюджетів надходять ще деякі фіскально незначні податки.

7.5. Податкова система Гонконгу

Гонконг – колишня британська колонія, тепер особливий адміністративний район, що 1997 р. ввійшов до складу Китаю на

Тема 7. Податкова система Китайської Народної Республіки

правах автономії за принципами лідера китайських реформ Ден Сяопіна (1904–1997): «одна держава – дві системи», «все одно, яка кішка – чорна чи біла, – аби мишей ловила». КНР веде «соціалістичне ринкове господарство», а в Гонконзі діє типова капіталістична економіка. Політичні та економічні обставини входження Гонконгу до складу КНР відображаються на устрої його податкової системи.

Таблиця 7.3

Податки на доходи фізичних осіб⁴³, 2020–2021 рр.

Оподатковуваний дохід, гонконгський долар	Ставки, %
1–50 000	2
50 001–100 000	6
100 001–150 000	10
150 001–200 000	14
200 001 і вище	17

Податок на приріст капіталу – 0 %.

Внески на соціальне забезпечення: роботодавці – 5 %, наймані працівники – 5 %.

Податок на прибуток корпорацій (profit tax): до 2 млн дол. – 8,25 %, більше – 16,5 %.

Податок на нерухому власність: 15 % від вартості земельних ділянок та будівель (що еквівалентно величині доходу від оренди майна).

ПДВ і акцизи відсутні, непрямі та деякі прямі податки подані численними митами, зборами й обов'язковими платежами:

– мито на товари широкого вжитку (тютюнові вироби, спиртні напої);

– гербовий збір (stamp duty) – збір за передачу нерухомого майна: 1,5–8,5 % від вартості;

– реєстраційні збори для бізнесів (fee and levy) – від 250 до 3 950 дол.;

⁴³ 2020/21 Hong Kong Tax Facts and Figures. URL: <https://www.pwchk.com/en/budget/2020/tax-facts-and-figures-en.pdf>

- реєстрація автомобілів (залежно від типу авто і двигуна);
- збір з авіапасажирів – 120 дол. з усіх старших 12 років;
- податок на тоталізатор (betting duty): кінські перегони, лотереї, футбольні матчі.

Податкове відомство Гонконгу, яке очолює міністр з питань фінансових послуг і казначейства, має назву британського взірця – Управління внутрішніх доходів (Inland Revenue Ordinance).

Гонконг життєво важливий для Китаю тим, що є третім за значенням світовим фінансовим центром після Нью-Йорка і Лондона та займає перше місце в світі за рівнем економічної свободи, чим приваблює іноземні інвестиції та банківські капітали.

Крім шести портових міст, зокрема Шанхаю, що мають статус *porto franco*, тобто зон вільної безмитної торгівлі (*duty free*), на обмеженій території гонконгського порту розташовані ще вісім пунктів *duty free*.

Висновки

У результаті соціально-економічних реформ і перетворень за порадами Ден Сяопіна Китай перетворився в «майстерню світу». У країні запроваджено абсолютну свободу бізнесу на нижньому і середньому рівнях при державному контролі за базовими галузями економіки: енергетикою, фінансами, металургією, машинобудуванням.

Ще на початку ХХ ст. у країні збирали натуральні податки шовком, рисом, хлібом та іншими продуктами. У сучасному Китаї множинна грошова податкова система, яка за рівнем ефективності не поступається західним стандартам. Система оподаткування пристосована до особливостей, потреб і вимог «соціалістичної ринкової економіки».

Податкова система Китаю сформувалася під впливом морально-етичного вчення Конфуція. Особливо це стосується «поведінкових податків», призначення яких – підпорядкувати дії платників податків вимогам закону, моральним нормам суспільства, національним і державним інтересам.

Китай – унітарна держава з асиметричним адміністративно-територіальним устроєм, що створює складну систему перерозподільних міжбюджетних податкових відносин.

У Китаї прийнято змішану податкову систему: податки, закріплені за певними бюджетами, комбінуються із спільними податками, що розподіляються між різними ланками бюджетної системи.

Крім свого внутрішнього фіскально-регулювального призначення, система оподаткування з «китайською специфікою» орієнтована на стимулювання іноземних інвестицій, економічне зростання і експорт.

Характерна особливість – відсутність у Китаї податку на спадщину і дарування. Ця особливість продиктована міркуваннями економічного розвитку країни, розрахованими на те, щоб кожен прагнув достатку самостійно, а не сподівався на успадковану дарівщину.

Китай адекватно відреагував на COVID-19. Так, на період з 01.01.2020 по 31.03.2020 імпорتنі товари, ввезені на запобігання пандемії, було звільнено від мита, ПДВ та акцизів. З 01.05.2020 по 31.12.2020 сплата податку на прибуток малих та низькоприбуткових (thin-profit) підприємств переноситься на перший строк сплати в 2021 р.

На період з 1 березня 2020 р. по 31 грудня 2020 р. платники в провінції Хубей (в епіцентрі поширення пандемії коронавірусу) звільняються від сплати ПДВ; в інших регіонах пільгова ставка ПДВ знижується з 3 до 1 %.

Економічні вигоди Китаю полягають у тому, що Гонконг завдяки спрощеному податковому режиму з низькими ставками є привабливим для іноземних інвестицій та інших форм міжнародного ділового співробітництва.

Контрольні запитання

1. Податкове право Китаю має репутацію ідіосинкратичного. Що означає цей термін? Чим податкова система Китаю відрізняється від інших?

2. Оподаткування яких товарів, послуг, робіт означає установлена в Китаї ставка ПДВ 6 % на R&D?
3. Що мається на увазі під поняттям «оподаткування логістичних послуг»?
4. Митна ціна CIF? Розшифруйте.
5. Які вигоди в зовнішній торгівлі дає країні режим найбільшого сприяння (most-favored-nation)?
6. Якими раціональними міркуваннями можна пояснити відсутність у Китаї податку на спадщину і дарування?
7. Як «поведінкові податки» впливають на наміри і вчинки людей?
8. З якою метою в Китаї запроваджено *податковий кредит на американський шанс* (American opportunity tax credit)?
9. Охарактеризуйте податкові заходи, прийняті в Китаї в зв'язку з пандемією коронавірусу.
10. Про китайську економічну модель «соціалістична ринкова економіка» її творець Ден Сяопінь зазначав: «Не важливо, яка кішка – чорна чи біла, – аби мишей ловила». Що означає ця фраза?
11. Поясніть смисл і значення співіснування комуністичного Китаю та капіталістичного Гонконгу за принципом «одна країна – дві системи».

Тестові завдання

1. У Китаї податковий кредит на «американський шанс» (American opportunity tax credit) установлено для заохочення експорту в Сполучені Штати Америки:
 - а) автомобілів;
 - б) сої;
 - в) комп'ютерів;
 - г) телевізорів;
 - д) для стимулювання випускників китайських шкіл виїжджати для здобування вищої освіти в університетах США.

2. *Мінімальна податкова ставка на дохід у Китаї становить:*

- А) 3 %; Б) 5 %; В) 10 %; Г) 15 %; Д) 20 %.

3. *Податок на користування автомобілем та іншими транспортними засобами належить у Китаї до групи так званих «поведінкових податків» (behavior taxes). Цей податок має впливати на:*

- а) спосіб мислення;
- б) спосіб життя;
- в) спосіб поведінки;
- г) нагадування, що транспортні засоби – об'єкт підвищеної небезпеки, яку належить оплатити підвищеною податковою надбавкою.

4. *Максимальна податкова ставка на дохід в Китаї становить:*

- а) 30 %; б) 35 %; в) 40 %; г) 45 %; д) 50 %.

5. *Образ мислення і життя китайців визначає філософсько-прагматичне вчення:*

- а) Буди; б) Конфуція; в) Лао-цзи; г) Мен-цзи.

6. *Мінімальна податкова ставка на дохід на території Гонконгу становить:*

- а) 2 %; б) 5 %; в) 10 %; г) 15 %; д) 17 %.

7. *Максимальна податкова ставка на дохід на території Гонконгу становить:*

- а) 17 %; б) 20 %; в) 25 %; г) 30 %; д) 40 %; е) 45 %.

8. *Порт міста Шанхай має статус porto franco, що означає:*

- а) територію безмитної торгівлі (duty free);
- б) територію підвищеного митного тарифу на товари;
- в) територію пільгового оподаткування доходів фізичних осіб (personal income tax);

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекého Сходу

г) територію пільгового оподаткування прибутків юридичних осіб – підприємств тощо (corporate income tax).

9. Суть крилатої фрази батька китайського економічного чуда Ден Сяопіна «не важливо, яка кішка – чорна чи біла, – аби вона мишей ловила» означає:

а) ринкову економіку з «китайською специфікою», що поєднує принципи капіталізму і соціалізму;

б) ринкову економіку капіталістичного типу;

в) економіку соціалістичного типу;

г) економіку, основувану на історичних китайських традиціях господарювання.

10. Китайську Народну Республіку було створено:

а) 1929 р.; б) 1939 р.; в) 1949 р.; г) 1959 р.

ТЕМА 8

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ЯПОНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

日本の税制

*58-ме місце за світовим індексом щастя.
19-те місце за індексом людського розвитку.*

- 8.1. Перетворення революції Мейдзі.
- 8.2. Адміністрування та консультування податків.
- 8.3. Прямі податки на доходи, прибутки і майно.
- 8.4. Податки на споживання.
- 8.5. Місцеві та інші податки.

Ключові поняття і терміни: революція Мейдзі, місія К. Шоупа, Національне податкове агентство, блакитна декларація (blue tax return), муніципальний податок, білінгвізм у податковому консультуванні.

Японія – одна з найбільш високорозвинених країн світу. Вона досить швидко пройшла шлях від відсталого азійського країни до вершин економічного успіху, технологічного прогресу, міжнародного престижу. Історична доля, конституційно-монархічний устрій, національний характер народу значною мірою вплинули на функціонування податкової системи Японської Держави.

8.1. Перетворення революції Мейдзі

Доленосною історичною подією, від якої стартувала сучасна успішна Японія, стали реформи, проведені мікадо (імператором) Мацухіто. Він вибрав собі девіз «Мейдзі» (*просвічене правління*). Епоха його правління (1867–1912) одержала назву «революції Мейдзі». За своїм змістом реформи мали характер буржуазно-демократичних перетворень, було покінчено із самоізоляцією,

проведено заходи з модернізації, що згодом перейшли в європейізацію та американізацію країни. Заради «щастя та добробуту підданих» імператор проголосив: «Нові ідеї будуть запозичені з усього світу і слава Японії від цього лише виграє», – принцип, що зберігає силу донині.

У 1868 році мікадо виголосив клятву перед «богами неба і землі»: «Шукати здібних людей, викорінювати зловживання, надавати кожному незалежно від його походження можливість влаштовувати життя за своїм бажанням, об'єднати країну одними законами й управляти відповідно до громадської думки». Ця клятва в Японії діє і до сьогодні.

Після Другої світової війни програму економічного відродження Японії розробила група американських спеціалістів під керівництвом професора Колумбійського університету Карла Шоупа (1902–1991). За проєктом «місії Шоупа» було здійснено бюджетну і податкову реформи. Основний зміст реформ: очищення від архаїчних елементів, створення сучасної системи державних фінансів на демократично-правових засадах.

Податкова реформа стала однією з передумов японського «економічного чуда». Країна взяла курс на інноваційні технології та розвиток людського капіталу. До найбільш високооплачуваних категорій віднесли вчених, вчителів, лікарів, працівників транспорту, тобто тих, хто забезпечує інтелектуальний рівень, здоров'я і комфорт населення.

8.2. Адміністрування та консультування податків

Конституційна монархія Японії поділяється на 47 префектур і налічує близько 2000 муніципалітетів. Відповідно до унітарного державного устрою має дворівневу податкову систему:

- 1) національний рівень;
- 2) місцевий рівень, який, в свою чергу, розділений на два рівні:
 - 3) префектурний (обласний, регіональний, провінційний);
 - 4) муніципальний (міський, районний).

Податкове відомство Японії – *Національне податкове агентство* (National tax agency, NTA). Його проголошена місія – надавати громадянам-платникам послуги, пов'язані з добровільним і повним виконанням податкових зобов'язань, нести відповідальність за збір податків. NTA підпорядковані 12 регіональних податкових бюро (Regional tax bureau), які виконують функції центрів зі збору податків та інформаційно-комунікаційних офісів (Tax collections call centers) та 524 місцевих інспекції. 56-тисячний апарат NTA адмініструє 25 державних і 30 місцевих податків, які можна сплатити платіжною картою в податковій інспекції або в будь-якій фінансовій установі.

Діяльність функціонерів NTA регламентовано Кодексом поведінки.

Порушення прав платників, їхні претензії розглядаються через процедуру адміністративного оскарження або в порядку судового процесу в Національному податковому трибуналі.

Оригінальне нововведення японської податкової адміністрації – так звана *блакитна декларація* (*blue tax return*) для фізичних юридичних осіб, які ведуть належний бухгалтерський облік і звітність, справно сплачують податки. Подача блакитних декларацій надає право на деякі податкові послаблення. Решта платників подають декларації білого кольору і контролюються на загальних підставах.

Японські та іноземні компанії можуть обрати одну з чотирьох стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності: Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards, IFRS); Загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку (Generally Accepted Accounting Principles, GAAP) в японському варіанті; Модифіковані в Японії міжнародні стандарти (Japan's Modified International Standards, JMIS), тобто місцевомодифіковану версію IFRS; а також GAAP США. Підприємства малого і середнього бізнесу, як правило, використовують японську версію загальноприйнятих принципів обліку.

У сфері податкового консалтингу глава Nakamura Tax Consulting Office працює під девізом «Будьте переконані, що я точно розумію ситуацію, уважно слухаючи вас під час консультації».

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

Консультування – моя улюблена справа. Описане одним словом моє ставлення до роботи: душевна пристрасть (*passionate*)». Наша спеціалізація: загальні податкові консультації; аутсорсинг бізнесу для іноземних компаній з питань злиття, розділу, закриття бізнесу тощо; податкові консультації для транскордонних правонаступників та інвесторів; підготовка податкових декларацій; допомога у знайомстві з податковою системою; податкові консультації підприємствам, які займаються відновлюваною енергетикою.

Наприклад, про рівень підготовки провідних працівників консалтингових компаній: глава Tax Consulting Office Fumihico Nakamura 1973 р. народження – сертифікований податковий бухгалтер, магістр податкового права, докторант Національного університету Йокогами.

Фірма Kaori Fuchi Tax and Consulting надає «підтримку компаніям та приватним особам з усіх питань про податки, бухгалтерський облік та нарахування заробітної плати відповідно до японських законів та норм». Зокрема, ця компанія консультує нерезидентів або їхніх податкових агентів, а також іноземні фірми з питань податкового обліку та податкових кредитів. На випадок перевірок і розслідувань Kaori Fuchi Tax and Consulting застерігає про вимоги і процедури японського законодавства.

Належна увага відводиться двомовним аспектам консультування. Так, компанія JTACS (Японська міжнародна податкова та бухгалтерська консалтингова служба) надає податкові та бухгалтерські послуги англійською мовою. Двома ліцензованими мовами, англійською та японською, надаються поради з питань корпоративного податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб, податків на споживання, а також бухгалтерські послуги. *Білінгвізм* – володіння щонайменше двома мовами. Він особливо актуальний для Японії, є необхідною умовою консультативної роботи.

Пропонуємо доступну альтернативу основним фірмам податкового обліку, зберігаючи якість та суттєву послідовність, завдяки заявкам на податкові договори та обробці іноземних податкових кредитів.

Викликає інтерес знайомство із системою підготовки фахівців податкової справи, що здійснює в Японії Національний податковий коледж⁴⁴. Вона досить повчальна і суттєво відрізняється від прийнятої в Україні.

Проголошена мета навчання, – аби прозеліти податкової справи набули суспільної свідомості, перейнялися майбутньою місією державних службовців та отримали базові знання, необхідні на податковій службі.

Процес підготовки організований так, що після початкового навчання передбачено три послідовних етапи поглиблення знань, цільової спеціалізації та перепідготовки впродовж усієї кар'єри:

- довгострокові програми навчання для підвищення загальної кваліфікації та здібностей у ролі податкових службовців;
- короткострокові програми навчання для поповнення та модернізації знань, набутих у зв'язку з виконанням професійних завдань;
- заочне навчання з певних предметів, необхідне для вдосконалення виконання функціональних обов'язків.

Навчальна програма передбачає вивчення досить обмеженого кола дисциплін: податкового права, Цивільного і Господарського кодексів, економіки, бухгалтерського обліку. Матеріал подається на лекціях, засвоюється на практичних тренінгах, зокрема з групової діяльності (командної роботи). Викладання ведуть викладачі університету, а також досвідчені співробітники Національного податкового агентства.

Коледж готує фахівців різного рівня – від початкового до підвищеного, диференційованих за ознаками конкретної спеціалізації: податковий службовець, чиновник (tax officer); збирач податків, податковий інспектор (tax collector officer); адміністратор; оцінювач; дослідник (проходить відповідну підготовку – research coerces); податковий експерт (tax expert) з окремих видів податків або з міжнародного оподаткування.

⁴⁴ Japan national tax college. URL: https://www.nta.go.jp/about/organization/ntc/english/education/02_course.htm

8.3. Прямі податки на доходи, прибутки і майно

Японія одна з перших після Великої Британії та Німеччини запровадила податок на доходи в 1887 р., що відповідає проголошеному девізу «Вчитися в усього світу».

Таблиця 8.1

Ставки податку на доходи фізичних осіб, 2020 р.

(Japan individual income tax rates)

Щорічний оподатковуваний дохід, тис. ієн	Податкова ставка, %, ієн
1–1 950	5
1 950–3 300	10
3 300–6 950	20 з суми, що перевищує 3 300 тис.
6 950–9 000	23 з суми, що перевищує 6 950 тис.
9 000–18 000	33 з суми, що перевищує 9 000 тис.
18 000–40 000	40 з суми, що перевищує 18 000 тис.
Більше 40 000	45 з суми, що перевищує 40 000 тис.

Джерело: *Japan income tax and tax laws*. URL: http://www.worldwide-tax.com/japan/japan_tax.asp

Наведені в табл. 8.1 оподатковувані доходи і ставки вказано до сплати муніципальних і префектурних податків:

- префектурний податок на дохід – 4 %;
- муніципальний податок на дохід – 6 %;
- префектурний податок на дохід від бізнесу самозайнятих осіб – 3–5 % залежно від виду бізнесу.

Отже, з урахуванням місцевих податків ставки податку на доходи фізичних осіб у Японії одні з найвищих у світі. Ефективна максимальна гранична ставка податку (*marginal rate*) сягає близько 55 %.

У дохід місцевих бюджетів справляють також так званий *податок на жителів (local inhabitants tax; у більш точному перекладі – resident tax)* – 10 % з доходу плюс 4 000 ієн *душового збору (per capita levy)* плюс 1 000 ієн *додаткового податку (surtax)*.

Нерезиденти сплачують податок на заробітну плату за ставкою 20 % плюс додатковий податок 2,1 %.

У 2020 році ставка загальнонаціонального податку на прибуток корпорацій становила 23,2 %. Корпоративний податок з малих і середніх підприємств доходів на прибутки нижче 8 млн ієн – 15 %.

Соціальне забезпечення охоплює страхування – медичне, пенсійне та на випадок безробіття тощо. Ставки внесків від фонду заробітної плати практично рівні: роботодавці – 16,63 %; співробітники – 15,69 %.

Корпорації сплачують також у місцеві бюджети за диференційованими ставками, залежно від свого місцезнаходження, *податок за розміщення на цій території (inhabitant tax)*, та *податок на підприємство (enterprise tax)*. Ці два місцеві податки значно підвищують загальну норму податкового навантаження. Наприклад, у Токіо ефективна ставка піднімається до 33 % від прибутку, тобто до максимального рівня, що допускає крива Лаффера.

Податок на автомобілі (vehicle tax) сплачується щорічно фізичними особами, які володіють автомобілем, вантажівкою чи автобусом. Для легкових автомобілів сума розраховується за об'ємом двигуна, для вантажних авто – за тоннажем. Податок на легкі транспортні засоби (мотоцикли та ін.) надходить у муніципальні бюджети. Податок на придбання автомобіля сплачується у момент купівлі.

Внаслідок пандемії коронавірусу всім платникам податків – фізичним особам і корпораціям (незалежно від розміру та відповідно до певних умов) надано відстрочення сплати податків на один рік без штрафів чи відсотків.

Важливий напрям податкової політики – реакція податкової системи на характерні для Японії стихійні лиха, особливо землетруси і повені, дії фіскального відомства до них і після них. Зокрема, мають значення податкові послаблення жертвам – фізичним особам і корпораціям – у постраждалих районах. У разі катастрофи місцеві органи самоврядування мають право незалежно від центру автоматично піднімати податки на жителів і майно. Отримані ресурси від додаткового оподаткування направляються у постраждалі місцевості.

В екстраординарних випадках, як було в 2011 р. після викликаного землетрусом цунамі та аварії на АЕС «Фукусіма», запроваджується цільовий *податок на надзвичайну ситуацію* (emergency disaster tax).

Отже, завжди, а тим більше в біді, оподаткування залишається у своїй фундаментальній функції забезпечення доходів, коштом яких центральна влада і місцеві громади спільно ліквідовують наслідки природних стихій. При цьому кожен з податків виконує свою специфічну роль. Наприклад, у випадку втрати активів на суму збитків зменшується податкове навантаження на прибуток підприємств. Як наголошують японські автори⁴⁵, в епоху децентралізації в біді потрібно дотримуватися правила – не залежати виключно від підтримки центральної влади, більше розраховувати на місцеві можливості.

8.4. Податки на споживання

Японський аналог ПДВ – податок на споживання (consumption tax) – збирають з покупців у момент придбання більшості товарів та послуг, зокрема алкоголю, бензину і тютюнових виробів. Японія має одну з найнижчих ставок універсального акцизу в світі – 10 %. Понижена ставка податку передбачена на продукти харчування, крім алкогольних напоїв та їжі в ресторанах, а також на газети. До країн із нижчим рівнем ПДВ або GST (goods and service tax) належать лише: Канада – 5 %, Швейцарія – 2,5–7,7 %, Сингапур і Таїланд – 7 %. На відміну від податку з продажу (sales tax) у США, який нараховується лише з продажу кінцевим споживачам, ПДВ збирається на всіх етапах продажу – навіть сировини і напівфабрикатів.

Нульова ставка – на експортні поставки з Японії та на аналог експорту – міжнародні перевезення.

Неоподатковувані (звільнені) операції та обороти: продаж або оренда землі; продаж цінних паперів; грошові операції (позики, гарантії, страхові внески); медичне лікування, передбачене

⁴⁵ Natural Disasters and Taxation in Japan. URL: https://www.mof.go.jp/pri/research/discussion_paper/ron269.pdf

законодавством про державне медичне страхування; соціальна допомога; послуги з навчання та іспитів у школі; оренда житла; послуги, пов'язані з народженням дітей, похованням, домашньою допомогою, утриманням людей похилого віку та інвалідів.

Знижену до 8 % ставку податку на споживання введено з 1 жовтня 2019 р. на продаж продуктів харчування та напоїв (крім алкогольних), а також деякі газети за підпискою.

За загальним правилом, нерезидентам після відвідання Японії відшкодовується податок на споживання за придбані товари.

Крім податку на споживання, інші непрямі податки – акцизи на спиртні напої, тютюнові вироби і бензин (gasoline tax).

8.5. Місцеві та інші податки

Податки на доходи фізичних осіб справляються на трьох рівнях: національному, префектурному (ставки від 1,23 % до 3,33 %) і муніципальному (0–0,8 %).

Муніципальний податок на власність сплачують щорічно фізичні особи, які володіють землею, житлом та іншими видами приміщень і амортизованими активами.

До інших податків належать податки на спадщину і дарування, на трансфер землі, fixed assets tax (податок на основні активи: землю, споруди обладнання), придбання нерухомості, приріст капіталу (вартості акцій – gains from shares). Податку на багатство в Японії немає.

Нарахування, адміністрування та збір преференційних і муніципальних податків здійснюють місцеві податкові бюро.

В Японії три портових міста, зокрема Токіо, які мають статус porto franco, тобто зон вільної безмитної торгівлі (duty free).

Висновки

Революція Мейдзі започаткувала формування в Японії сучасної індустріальної держави завдяки запозиченням технологічних та інтелектуальних досягнень західної цивілізації, посилених національним характером японського народу.

В Японії податкове навантаження щодо ВВП досить низьке порівняно з іншими країнами ОЕСР. Величина ставок на доходи фізичних осіб, на прибутки корпорацій і на споживання підтверджує цю особливість національної податкової системи. На думку деяких економістів, Японія має одну з найбільш досконалих податкових систем у світі.

Однак у зв'язку з процесом старіння населення Японії, де здебільшого тривалість життя сягає 90–95 років, найперше виникає проблема розширення фіскальної бази соціального забезпечення. Крім зростання економічного потенціалу, традиційними фіскальними інструментами такого розширення є підвищення податкових ставок, скорочення кількості й обсягу податкових пільг, блокування ухилення від податків.

Система податків і податкова політика Японії пристосовані до реагування на властиві для країни стихійні лиха: землетруси, цунамі, повені.

Весною 2020 р. уряд Японії у відповідь на COVID-19 прийняв пакет екстрених фінансово-економічних заходів вартістю 108 трлн ієн, зокрема податкових пільг і відстрочок. Оскільки особливо знизилися грошові потоки комерційних підприємств (ресторани, готелі, туристичні комплекси), їм відстрочено внесення орендної плати та платежі податків.

Національне податкове агентство продовжило терміни подачі декларацій і сплати податку на доходи фізичних осіб і податку на споживання за 2019 рік, пом'якшені також умови сплати корпоративного податку, в сторону лібералізації частково переглянуто закон про місцеві податки. На період пандемії передбачено тимчасові пільги з податків на заробітну плату, прибуток, нерухоме майно і на споживання.

Для фінансово-економічної системи Японії властиве досить рідкісне явище *дефляції (deflation)*, що призводить до економічної стагнації: зниження рівня цін і зайнятості, обсягів виробництва, інвестицій, торгівлі, прибутку. У результаті виникає *дефляційний розрив (deflationary gap)* – ситуація, коли загальних витрат в економіці недостатньо, щоб закупити всю продукцію, яка може бути вироблена при повній зайнятості.

Починає діяти процес *дефляційної спіралі* (*deflationary spiral*), який розвивається так: стартове зниження цін на товари і продукти → веде до зниження доходів бізнесу → компанії починають звільняти співробітників → зростає безробіття → знижується споживання → це призводить до подальшого зниження цін і нових проблем. Проблема в тому, що якщо цей процес почнеться, то його досить складно зупинити.

У подібну дефляційну спіраль Японія потрапила в 90-ті рр. ХХ ст. З тих пір Японія майже зупинила нарощування економічного потенціалу, уступила Китаю друге місце в світовій економіці. Щоправда, Японія досить багата та високотехнологічна країна. Її перевага в тому, що вона раніше досягла такого високого рівня економічного розвитку, що може дозволити собі перебувати на цьому рівні довгі роки.

Контрольні запитання

1. Причини, мета і зміст революції Мейдзі.
2. За які заслуги американський професор К. Шоуп був нагороджений вищим японським орденом і самурайським мечем?
3. Неоподатковуваний мінімум, мінімальні і максимальна ставки податку на дохід.
4. Параметри податку на прибуток корпорацій.
5. Японський аналог ПДВ, його особливості.
6. Склад і характер муніципальних податків.
7. Особливості японської підготовки фахівців податкової справи. Яка із систем краща – японська чи українська?
8. Яким чином податкова політика Японії реагує на властиві країні стихійні лиха – землетруси та ін.?

Тестові завдання

1. Революція Мейдзі, що перетворила Японію в сучасну європеїзовану та американізовану державу, розпочалася в:
а) 1668 р.; б) 1768 р.; в) 1868 р.; г) 1968 р.

2. В Японії мінімальна ставка на дохід становить:

- а) 3 %; б) 5 %; в) 10 %; г) 12 %; д) 15 %.

3. В Японії максимальна ставка на дохід становить:

- а) 30 %; б) 35 %; в) 40 %; г) 45 %; д) 50 %.

4. Японський непрямий податок типу універсального акцизу має назву:

- а) податок на споживання (consumption tax);
- б) ПДВ;
- в) податок на товари і послуги (good and service tax, GST);
- г) податок з обороту.

5. Японія одна з перших у світі запровадила податок на доходи фізичних осіб у 1887 р. Це сталося:

- а) до запровадження цього податку у Великій Британії;
- б) після запровадження цього податку у Великій Британії;
- в) до запровадження цього податку в Німеччині;
- г) після запровадження цього податку у Великій Британії.

6. За формою державного устрою Японія:

- а) парламентська республіка;
- б) конституційна монархія;
- в) абсолютна (самодержавна) монархія;
- г) королівство.

7. Необхідний у консультативній роботі з міждержавних питань оподаткування білінгвізм означає:

- а) володіння двома мовами;
- б) володіння трьома мовами;
- в) володіння чотирма мовами;
- г) знання п'яти мов.

8. Дефляція (deflation) як економічний процес та фінансовий ефект являє собою:

- а) зниження цін;

- б) підвищення цін;
- в) стабільність цін;
- г) зростання податкових надходжень.

9. Під поняттям економічної стагнації (*stagnation*) розуміють:

- а) зростання обсягу податкових надходжень;
- б) зниження рівня економічної активності та спад виробництва;
- в) коливання курсу національної валюти;
- г) інфляційні процеси в економіці.

10. Самураї (яп. – 武士, англ. – *samurai*) як соціальні персонажі та військова каста японського суспільства від середніх віків до XIX ст. у Європі мали своїх прототипів в образах:

- а) рицарів;
- б) вікінгів (варягів);
- в) українських козаків;
- г) ковбоїв.

ТЕМА 9

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ

ישראל מדינת של המס מערכת

*13-те місце за світовим індексом щастя.
22-ге місце за індексом розвитку людського потенціалу.*

- 9.1. Оподаткування доходів.
- 9.2. Корпоративний податок та індустріальна політика.
- 9.3. Місцеві та інші податки і пільги.
- 9.4. Фіскальне відомство. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни і поняття: *Біблія, «чорні гроші», податковий бал, репатріант, алія, палестинська автономія, закон Мітчела, негативний податок на дохід, активні (від бізнесу) і пасивні (від банківських депозитів і заощаджень) доходи.*

У 980 р. до н. е., тобто три тисячі років тому, цар стародавнього Ізраїлю Ровоам запровадив надто великі податки і послав «начальника над податтєю» для збору податків, якого збурені тодішні активісти закидали камінням⁴⁶. Як свідчить Біблія, ця подія викликала сепаратистський заколот, що розколов єдину монархію надвоє й зрештою призвів до занепаду країни. Цей епізод ще один (подібний до Boston tea party в Америці) доказ значення податкової політики та опору податкам у долі народів і держав.

Податкова система сучасного Ізраїлю почала формуватися подібно до британського законодавства, яке було взято за основу після проголошення незалежності Держави Ізраїль у 1948 р. З того часу система оподаткування неодноразово переглядалася та реформувалася. Так, з 2019 р. діє закон, спрямований на обмеження використання «чорних грошей» (*black money*), тобто незаконно отриманих або незадекларованих для цілей оподаткування

⁴⁶ Третя книга Царств 12: 4, 14, 18.

доходів. В операціях між клієнтом і бізнесом дозволені операції лише на суму 11 тис. шекелів готівкою.

9.1. Оподаткування доходів

Податкова реформа 2003 року, крім іншого, мала значні політичні наслідки. Ізраїль відмовився від територіального принципу оподаткування і запровадив індивідуальний принцип, згідно з яким податок сплачується з усіх джерел доходу в Ізраїлі та за кордоном (worldwide). Це означає, що палестинці, які в більшості працюють і одержують доходи в Ізраїлі, повинні сплачувати податок на доходи в ізраїльський бюджет, а не в казну палестинської автономії. У результаті Ізраїль мусить субсидувати Палестину.

Таблиця 9.1

Податок на доходи фізичних осіб

Оподатковуваний дохід, шекелів	Ставка, %
0–75 960	10
7 5961–108 960	14
108 961–174 960	20
174 961–243 120	31
243 121–505 920	35
505 921–651 600	47
Більше 651 600	50

Джерело: Taxation in Israel. URL: <https://www.nbn.org.il/aliyahpedia/government-services/taxes-in-israel-and-overseas/taxation-in-israel-general-information/>

Максимальну ставку податку на поточні доходи (current income) фізичних осіб (як для зайнятих, так і для самозайнятих) 47 % передбачено для доходів вище 640 тис. шекелів у рік, що еквівалентно 12 тис. дол. у місяць.

Окремо оподатковуються пасивні (рентні) доходи:

31 % – на дохід: 1 – 242 400 шекелів;

35 % – на дохід: 242 401 – 504 360 шекелів;

47 % – на дохід: 504 361 шекель і вище.

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

В Ізраїлі діє оригінальна система соціальних пільг (знижок) у формі так званих *податкових балів (allowance points)*. Кожен із балів еквівалентний знижці податку на 650 дол. у рік. Одержувачі пільг диференційовані за громадянською та сімейно-статевою ознаками. Для дорослих ізраїльських громадян-резидентів пільгу передбачено в розмірі 2,25 бала для чоловіків і 2,75 бала для жінок. Діти віком до 18 років мають 1 бал, який одержує мати; віком до 5 років – 4,75 бала, що отримує батько, та 5,25 бала, що отримує мати⁴⁷. (Привертає увагу гендерна особливість надання пільг.)

Отже, подружжя з двома дітьми до 18 і до 5 років мають право на сумарну пільгу в рік у сумі:

$$(2,25 + 2,75 + 4,74 + 5,25 + 1) \times 650 = 10\,400 \text{ дол.}$$

Існує декілька категорій отримувачів доходу, звільнених від податку.

Доходи інвалідів (*disables persons*) з 100 % втратою працездатності або доходи осіб з 90 % ступенем сліпоти звільняються від сплати податку до річного ліміту величини доходу 615 600 шекелів. Цей ліміт стосується заробленого доходу (зарплата, бізнес). Пасивний дохід (рента, відсотки тощо) звільняється до 72 960 шекелів.

Допомоги (*allowances*) звільнені від сплати податку у випадках:

- надання допомоги за бойові поранення або за поранення, отримані в результаті дій противника;
- допомога у зв'язку з інвалідністю та пенсія за віком, які виплачуються Національним інститутом страхування;
- доплати з країн за межами Ізраїлю, які виплачуються в Ізраїлі.

Прибуток від продажу квартири (profit on the sale of an apartment) здебільшого звільнено від оподаткування. Звільнення стосується і нерезидентів, якщо вони не володіють квартирою в

⁴⁷ Israel Income Taxes and Laws. URL: http://www.worldwide-tax.com/israel/israel_tax.asp

країні проживання. Призи, успадкування, виграші в лотерею, подарунки (prizes, inheritances and gifts) також не оподатковуються.

Вихідна допомога (severance). Зайнята особа в Ізраїлі має право на виплату вихідної допомоги у розмірі однієї місячної зарплати за кожний рік, який вона пропрацювала.

**Національне страхування та соціальне забезпечення,
зокрема базове медичне страхування**

Шекелів місячного заробітку	До заробітку 6 331	6 331–44 020
Внесок працівника	3,50 %	12,00 %
Внесок роботодавця	3,55 %	7,60 %

Самозайняті особи платять 5,97–17,83 %.

Внески на страхування життя (payments for life insurance) або на «*Божий промисел*» (Providence funds) мають ліміт 206 400 шекелів.

9.2. Корпоративний податок та індустріальна політика

Податок на корпорації за ставкою 23 % включає і податок на прибуток корпорації, і на доходи її акціонерів. Тобто ця ставка належить також і до нерозподіленого прибутку корпорації. Отже, ізраїльський режим корпоративного оподаткування базується на дворівневому оподаткуванні: по-перше, на рівні компанії та, по-друге, після розподілу дивідендів акціонерам компанії на рівні акціонерів.

Для Ізраїлю характерна цілеспрямована демографічна політика щодо залучення репатріантів – людей, які повертаються на свою «історичну батьківщину». Для репатріантів, які заснували бізнесові компанії, передбачено пільгове оподаткування, що може діяти впродовж 10 років. Перші 3,5 роки компанії підприємців-репатріантів повністю звільняються від податку на прибуток.

В Ізраїлі існують також підприємства, яких відносять до категорії привілейованих (preferred or approved enterprises) за технологічними ознаками виробництва. Такі підприємства у зв'язку з

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекého Сходу

їхнім привілейованим статусом мають право на знижені ставки податку на прибуток корпорацій у діапазоні від 5 до 16 %. Подібний порядок передбачений Законом про заохочення, прийнятим ще в 1959 р.

Отже, в Ізраїлі податкові пільги підприємцям надаються за двома ознаками: з метою заохочення етнічної імміграції (алії) та з міркувань технологічного прогресу. Тим самим податкова політика частково виконує функції демографічної та технологічної політики. Податкове законодавство виконує інструментальну роль залучення інтелектуальних ресурсів з усього світу, стимулювання високотехнологічних виробництв, сприяння індустріальному розвитку країни.

Додатковим стимулятором науково-технічного прогресу є повчальні для України амортизаційні правила. Для цілей оподаткування норми амортизації досить важливі, тому що на суму амортизаційних нарахувань на основні активи (фонди) зменшується оподатковуваний прибуток. Наприклад, вибрані базові норми амортизації становлять: першокласні (top grade) кам'яні і бетонні будівлі – 4 %; goodwill (нематеріальні активи або так званий «невідчутний» капітал: репутація, престиж, клієнти, зв'язки і знайомства) – 10 %; професійна література – 15 %; автомобілі – 15 %; вантажні авто – 20 %; комп'ютери – 33 %.

Активи та будівлі, що використовуються для отримання прибутку в певній галузі, якій надається перевага над іншими, мають право на прискорену амортизацію. Так, протягом перших п'яти років роботи така компанія може знецінити свої активи в розмірі 200 % від звичайної норми амортизації щодо обладнання та 400 % від звичайної ставки для будівель.

Податок на додану вартість в Ізраїлі накладається на продаж товарів, надання послуги та комерційні операції за ставкою 17 %.

ПДВ не нараховується у випадку експортних операцій; за проживання в готелі та різні послуги для туристів; на повітряні та морські переміщення вантажів у або із Ізраїлю; на продаж необроблених фруктів та овочів; на оренду приміщень для житлових цілей та ін.

Податок на спадщину і дарування в Ізраїлі відсутній.

9.3. Місцеві та інші податки і пільги

В Ізраїлі відсутні місцеві податки з доходів фізичних і прибутків юридичних осіб, натомість на базі площі ділових приміщень з бізнесу збирають *муниципальний майновий податок* (real estate tax).

Митні податки (customs duty) збираються при ввезенні на митну територію Ізраїлю предметів розкоші та інших товарів. Величина мита залежить від характеру та призначення імпортованих виробів.

Державне мито (stamp duty) сплачується за оформлення ділових документів (векселі, застави, довіреності та ін.) шляхом оплати марок.

Податок на покупки (purchase tax) справляється з вартості покупки (включений в її ціну) і сплачується покупцем при операції з нерухомістю за ставками 3,5–10 %. Покупці, що купують квартиру вперше, звільнені від сплати податку на нерухомість, якщо ціна коливається у межах 1 664 520 шекелів. На продаж нерухомості між близькими членами сім'ї податок становить 1/3 від звичайної ставки.

Податок на підвищення цінності власності за рахунок заходів органів влади або податок на покращення нерухомості (*betterment tax*) сплачують власники ділової нерухомості або приватних квартир, якщо вартість нерухомості зростає в результаті дій властей (безпека, благоустрій, інфраструктура та ін.). За певних умов надаються пільги.

Збір у Фонд підвищення кваліфікації установлений у розмірі 4,5 % від максимального доходу.

Інвестиції у фінансування наукових досліджень. Якщо затверджені дослідження проводяться у галузі промисловості, сільськогосподарства, транспорту чи енергетики, затрати будуть повністю відшкодовані за умови, що відрахування становили не більше 40 % оподаткованого доходу.

Сума інвестицій у пошуки нафтових родовищ (investments in searching for oil) відраховується з податкового зобов'язання.

Інвестиції в ізраїльські кінофільми (investment in an Israeli film) дають право відрахування на цю інвестицію до 50 % від оподаткованого доходу.

Пільга на недієздатних членів сім'ї (allowance for incapacitated family member). Недієздатні члени родини (сліпі, паралізовані, психічно хворі та ін.) мають право на допомогу.

Податковий кредит мешканцям прикордонних поселень і районів забудови (tax credit for residents of border settlements and developments areas). Жителі районів розвитку або віддалених від центру населених пунктів мають право на податковий кредит, величина якого розраховується на місці.

Отже, система місцевих та інших податків, платежів, зборів і пільг має багатосторонній характер, що відображає особливості ізраїльської дійсності.

9.4. Фіскальне відомство. Адміністрування та консультивання податків

Податкова система Ізраїлю перебуває у віданні Управління державних доходів, очолюваного міністром державних доходів. Управління складається з таких служб:

- податкове відомство (Israel tax authority);
- митне управління, зокрема ПДВ;
- юридичний відділ;
- економічний підрозділ, до якого входять мінівідділи з прогнозування і макроекономіки.

Територія країни розділена між 43 податковими інспекціями, персонал яких налічує 5 800 працівників, митна служба – 3 000.

Про високі стандарти та організаційний досвід роботи фіскальних органів Ізраїлю дає уявлення *vision and mission* Митного управління Ізраїлю (Israel customs directorate).

Місія митної служби (functions, tasks):

- адміністрування зовнішньої торгівлі;
- контроль за дотриманням законів про імпорт та експорт, запобігання контрабанді наркотиків та відмиванню грошей;

- збір податків на імпорт;
- спрощення торговельних процесів і вдосконалення послуг зовнішньоторговельним партнерам;
- управління торгівлею з палестинською адміністрацією;
- контроль за безпекою ввезення товарів та послуг;
- удосконалення та посилення міжнародного співробітництва;
- інновації та інвестиції в людський капітал.

Цілі митної служби (objectives, purpose):

- нагляд за експортно-імпортними операціями і спрощення процедур;
- участь Ізраїлю у глобальних митних процесах;
- координація ділових процедур між усіма відомствами і госпорганам, які причетні до економіки Ізраїлю та пов'язані із непрямими податками;
- розробка досконалої системи управління зовнішньою торгівлею;
- організація адміністрування митницею в командній консолідації з податковою службою Ізраїлю;
- створення позитивного робочого середовища для працівників митниці, сприяння підвищенню кваліфікації та рівню професіоналізму.

У сфері податкового консультування типова фірма Artzi, Niba та Elmekiesse, Tax Solutions Ltd спеціалізується на консалтингу складних податкових питань в Ізраїлі та за кордоном, включаючи місцеві та міжнародні податкові проблеми як для корпорацій, так і для фізичних осіб. Компанія укомплектована дипломованими бухгалтерами, економістами та юристами, зокрема колишніми керівниками різних служб Israel tax authority (Ізраїльського державного податкового управління). Фірма пропонує широкий спектр послуг для бізнесу та індивідуальних клієнтів з гарантією персоніфікованого та якісного обслуговування.

Зокрема, фірма Artzi, Niba та Elmekiesse, Tax Solutions Ltd забезпечує консультації та супровід щодо кримінальних аспектів податкових законів (податок на прибуток, оподаткування нерухомості, ПДВ), включаючи розкриття незадекларованих доходів,

процедуру здійснення позасудових розрахунків, адміністративні штрафи.

Особлива стаття ізраїльського податкового законодавства – оподаткування нових іммігрантів (або *алиї* – так називають репатріантів до Ізраїлю згідно із Законом про повернення). Для цієї категорії ізраїльтян передбачено численні податкові пільги, про які вони мають знати, і відповідно користуватися послугами консультантів.

Зокрема, нові іммігранти мають право на зменшення податку на дохід у такому порядку:

- протягом перших 18 місяців: 3 бали податкового кредиту;
- протягом наступного року: 2 бали;
- протягом третього року: 1 бал.

Крім того, нові іммігранти мають право на знижену ставку податку на дохід від пенсій, пов'язаних з роботою в країні колишнього перебування. Загалом, ставка податку в Ізраїлі на такі пенсії не вища, ніж ставка податку в країні, яка виплачує пенсію.

Висновки

На початку державності (1948 р.) ізраїльське податкове законодавство сформувалося за британським взірцем, але, поступово розвиваючись, з часом набуло самобутніх форм.

Для цілей оподаткування ізраїльський резидент визначається як особа, яка проживає в Ізраїлі, враховуючи сімейні, економічні та соціальні зв'язки. Резиденти Ізраїлю оподатковуються за своїми доходами з усього світу (*worldwide income*), нерезиденти – лише за доходами, одержаними в Ізраїлі. Враховуються доходи від зайнятості, бізнесу та пасивні доходи від банківських депозитів і заощаджень.

Кожні п'ять років в Ізраїлі проводять вивчення споживчого кошика. На підставі цього населення поділяється на 10 груп за критерієм купівельної спроможності кожної категорії населення. Якщо виникає необхідність, держава доплачує за типом *негативного податку на дохід*, щоб підняти до рівня прожиткового мінімуму.

Одна з особливостей системи оподаткування полягає у дії так званого закону Мітчела. Суть закону в тому, що на 10 років з моменту репатріації на історичну батьківщину нових ізраїльтян звільнено від податків на пасивні доходи з-за кордону (банківські відсотки, пенсійні заощадження, дивіденди, рента від здачі в оренду майна, прибуток від залишеного, наприклад, в Україні підприємства тощо). Декларувати подібні доходи навіть непотрібно.

Зрозуміло, подібний захід прийнято з метою залучення репатріантів. Вважають, що унікальний закон Мітчела, по суті, об'єднує сіоністські ідеї й етичні принципи з економічною доцільністю та демографічними цілями.

Контрольні запитання

1. Що означає поняття «активні доходи»?
2. Що означає поняття «пасивні доходи»?
3. Охарактеризуйте шкалу ставок оподаткування доходів фізичних осіб.
4. Особливості ізраїльської системи соціальних пільг у формі «податкових балів»?
5. З яких міркувань в Ізраїлі знайшли за потрібне відмовитися від оподаткування спадщини?
6. Vision and mission statements of Israel Tax Authority?

Тестові завдання

1. До складу активних доходів у Ізраїлі віднесені:

- а) бізнес;
- б) комерція;
- в) дивіденди;
- г) заощадження;
- д) відсотки від банківських депозитів.

2. До складу пасивних доходів у Ізраїлі віднесені:

- а) бізнес;

- б) комерція;
- в) дивіденди;
- г) заощадження;
- д) відсотки від банківських депозитів.

3. Максимальна ставка прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб в Ізраїлі становить:

- а) 40 %;
- б) 45 %;
- в) 47 %;
- г) 50 %;
- д) 55 %.

4. Мінімальна ставка прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб в Ізраїлі становить:

- а) 3 %;
- б) 5 %;
- в) 7 %;
- г) 10 %;
- д) 15 %.

5. Податок, згадуваний у Біблії, має назву:

- а) десятина;
- б) трибутум;
- в) аннона;
- г) подушна подать;
- д) урінна подать.

ТЕМА 10

ПОДАТКОВА СИСТЕМА СИНГАПУРУ

新加坡稅收制度

*34-ме місце за світовим індексом щастя.
9-те місце за індексом людського розвитку.*

- 10.1. Становлення податкової системи.
- 10.2. Податки на доходи і прибутки.
- 10.3. Податки на споживання.
- 10.4. Інші податки.
- 10.5. Фіскальне відомство Сингапуру і податковий консалтинг.

Ключові терміни і поняття: Лі Куан Ю, митний режим порто-франко, податок на товари і послуги, податок на цифрові послуги, податок на тоталізатор і казино, управлінська система за принципом меритократії, податковий консалтинг.

Після виходу Великої Британії зі складу ЕС (Brexit) Сингапур колишню британську колонію оголошено зразком для розвитку економіки колишньої метрополії. Відомий український економіст С. А. Терьохін також вважає податкову систему Сингапуру зразковою і для України. Викликає подив і захоплення, що позбавлене природних ресурсів, навіть прісної води та піску, це місто-держава, за площею менше Києва, перетворилося в одну з найбагатших країн світу і стало взірцем для світових держав. З цього приводу прем'єр-міністр Сингапуру Лі Куан Ю порівняв Сингапур з 80-ти поверховим хмарочосом на місці болота і з гордістю резюмував: «Ми перейшли з третього світу прямо в перший».

Привабливість сингапурської моделі розвитку та стимулювання бізнесу полягає у двох фіскальних підходах: обмеженні митних бар'єрів і зниженні податків⁴⁸. Сингапур накладає мито лише

⁴⁸ The post-Brexit UK may be based on the Singapore model. URL: <http://www.nomoretax.eu/the-post-brexit-uk-may-be-based-on-the-singapore-model/>

на чотири категорії товарів. Тим часом за Єдиним митним тарифом ЄС передбачено мито на незрівнянно більшу кількість товарів і продукції. Показник економічної свободи Сингапуру становив у 2018 р. 88,88, що робить малу країну другою у світі за показником вільної економіки.

Для порівняння: податок на прибуток корпорацій у Сингапурі 17 %, у Британії – 19 %, максимальна ставка податку на доходи фізичних осіб відповідно 22 і 45 %. Ставка ПДВ 20 % у Британії порівняно з 7 % ставкою сингапурського податку на товари і послуги (goods and service tax, GST).

10.1. Становлення податкової системи

Англійська приватна Ост-Індійська компанія купила острів Сингапур у місцевого султана в 1819 р. До колонізації Британією Сингапур віками був піратським притоном, що вже вказує на вигідність його географічного положення. 1868 року Сингапур набув статусу британської колонії з режимом *порто-франко* – морської гавані з правом безмитного ввезення іноземних товарів і вивезення продукції внутрішнього виробництва.

Нагадаємо, що протягом 1819–1859 рр. аналогічний статус порто-франко мала Одеса, чому Причорномор'я України значною мірою зобов'язане своїм економічним розвитком, а місто Одеса – своїм значенням центру мореплавства і торгівлі та репутацією «перлини біля моря».

1947 року в Сингапурі колоніальним урядом було введено податки на доходи і прибутки за типом інших британських колоній: Малайзії, Австралії, Нової Зеландії та ін. З моменту незалежності (1965 р.) Сингапур проводив політику активної індустріалізації з орієнтацією на експорт. Податкові пільги притосували до стимулювання трудомістких високотехнологічних виробництв та сприяння розвитку інтелектуальної власності (intellectual property development). Так, з метою підтримки автоматизації, продуктивності та масштабів виробництва з 1 квітня 2019 р. по 31 березня 2021 р. надається 100 % інвестиційна податкова знижка (investment tax allowance).

Після 2000 р. настав новий етап інновацій завдяки залученню іноземних талантів та інвестицій, приваблюваних низькими податками на прибуток компаній і на доходи фізичних осіб-нерезидентів.

Підприємців до Сингапуру приваблює простота створення та ведення бізнесу; ліберальний режим корпоративного та особистого оподаткування, зокрема відсутність податку на приріст капіталу.

10.2. Податки на доходи і прибутки

У зв'язку з низькими податковими ставками, насамперед податку на дохід, податкову систему Сингапуру називають «*податковою системою мрії*» (*a dream tax system*). Ставки на індивідуальні доходи демонструє табл. 10.1.

Таблиця 10.1

Податок на доходи фізичних осіб (personal income tax), 2020 р.

Дохід, тис. сингапурських доларів	Ставки податку, %
Перші 20 тис.	0
30 тис.	2
40 тис.	3,5
80 тис.	7
120 тис.	11,5
160 тис.	15
200 тис.	18
240 тис.	19
280 тис.	19,5
320 тис.	20
Більше 320 тис.	22

Джерело: *Singapore tax rates and tax system*. URL: <https://www.corporateservices.com/singapore/singapore-tax-system/>

Отже, при десятиступеневій прогресивній шкалі ставки податку на особисті доходи в Сингапурі варіюють у межах від 0 до 22 % для резидентів (вище 320 тис. дол.) та 15 і 22 % для нерезидентів.

Сингапур має унікально-численну систему соціальних податкових пільг. Перелік знижок, повернень і відстрочок податків, а також податкових кредитів з приводу стану здоров'я, житлових умов, величини пенсій, страхування життя та ін. налічує більше десяти позицій. Податкова знижка надається не лише у випадку хвороби чи інвалідності батьків і подружжя, але й інших родичів: братів і сестер, діда і баби, навіть прадіда і прабаби.

Знакова податкова пільга полягає у *поверненні сплачених податків (tax rebate, tax refund)*: 30 % платникам віком до 60 років і 50 % – віком вище 60. Цю норму можна інтерпретувати як захід податкової політики із заохочення зайнятості у похилому віці.

Внески на соціальне забезпечення (до Центрального резервного фонду) оплачуються працівниками (20 %) і компаніями-роботодавцями (17 %) відповідно від зарплати і фонду оплати праці.

Таблиця 10.2

Податок на прибуток корпорацій (corporate tax), 2020

Прибуток, тис. сингапурських доларів	Ставки податку, %
До 300 тис.	8,5
Більше 300 тис.	17
Податок на приріст капіталу	0
Податок на розподіл дивідендів акціонерам	0

Ставка корпоративного податку в Сингапурі зафіксована на рівні 17 %. Така ставка корпоративного податку вважається конкурентоспроможною, завдяки якій Сингапур залучає значні іноземні інвестиції. Додатково податком на дохід дивіденди не оподатковуються. Сингапур дотримується територіальної системи оподаткування, тобто компанії, фізичні особи оподатковуються за доходами, отриманими в Сингапурі. Дохід із іноземних джерел (прибуток від філій, дохід від послуг тощо) оподатковується лише у випадку його перерахування до Сингапуру.

Для *недавно заснованих підприємств* так званих *start-up companies* передбачене трирічне звільнення від сплати податку на прибуток.

Щодо доходів акціонерів з прибутку підприємства в Сингапурі прийнято *однорівневу систему оподаткування (one-tier tax system)*, що передбачає звільнення дивідендів від податку на дохід.

Для платників-фізичних осіб податковий рік – календарний рік. Кінцевий термін подання податкової декларації про особисті податки – 15 квітня. Щодо корпоративних податків, підприємства можуть самостійно приймати рішення про свій фінансовий рік. Кінцевий термін подання декларації з податку на прибуток підприємств за попередній рік – 30 листопада. Отже, платники мають суттєву пільгу – вони можуть мати майже впродовж року безпроцентний кредит на суму податкового зобов'язання.

10.3. Податки на споживання

Для підвищення фіскальної достатності та стабільності податкових надходжень у 1994 р. у Сингапурі було запроваджено *податок на товари та послуги (goods and service tax, GST)* за ставкою 7 %. Вважається, що збалансоване поєднання податку на споживання та на доходи і прибутки зменшує залежність фіску від кон'юнктурних коливань, посилює стійкість фіскального становища. GST – типовий податок на споживання товарів чи оплати послуг, зокрема імпортного походження. GST – аналог непрямого податку, відомого в інших країнах під назвою ПДВ.

На експорт товарів або постачання міжнародних послуг нульова ставка. Банківські послуги та страхові послуги звільнюються від GST. Поріг реєстрації платників GST – щорічний оборот, що перевищує 1 млн сингапурських доларів (SGD).

Податкове відомство Сингапуру зініціювало відмовитися від оподаткування GST операцій у біткоїнах та інших криптовалютах⁴⁹. Подібної позиції дотримуються фіскальні служби Німеччини та Австралії. Тим часом у США спостерігається протилежна тенденція. Американські блокчейн-компанії (blockchain-companies) зацікавлені створювати свої штаб-квартири у країнах з

⁴⁹ Recent developments in the field of cryptocurrency taxation. URL: <https://nomoretax.eu/developments-cryptocurrency-taxation/>

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

режимом низьких податків на доходи і прибутки (саме у Сингапурі, а також Швейцарії, Гибралтарі та навіть у Болгарії з її 10 % - вим податком на індивідуальні доходи і корпоративні прибутки).

Blockchain-компанія – віртуальна компанія для віддаленого огляду і зберігання криптовалютних гаманців (wallets) і використання ключів доступу до криптовалют.

З 2020 р. запроваджується *податок на цифрові послуги (digital service tax)*. Оподаткуванню підлягають закупки і поставки від іноземних IT companies додатково до сингапурського GST. Передбачено оподаткування закупівель від технологічних компаній і постачальників, які мають щорічний глобальний дохід понад 1 млн SGN (\approx 722 тис. дол. США).

Акцизні податки (excise duties) встановлено на тютюнові вироби, нафтопродукти і спиртні напої.

Митні збори (customs duties). Сингапур *porto franco (итал.) – вільний порт (free port, duty free, bonded area)*, тому експорт не оподатковується взагалі, а кількість ввізних мит відносно мала. Обмежене коло товарів підлягає імпортному мито: автомобілі, транспортні засоби загалом (motor vehicles), тютюнові та лікеро-горілчані вироби, нафтопродукти.

Bonded area – бондовий товар, що у заставі на митному складі до сплати мит і зборів, або товар на акцизному складі до сплати акцизів тощо).

10.4. Інші податки

Податки на автомобільні транспортні засоби (motor vehicle taxes), крім ввізного мита, застосовуються до автотранспортних засобів. Ці податки виконують роль регулятора кількості автомобілів та обмеження пробок на дорогах, що для маленького Сингапуру досить важливо. До складу *motor vehicle tax* входить декілька цільових платежів: *реєстраційний збір, акциз, дорожній податок (road tax) і спеціальний збір (special tax)*.

Податок на парі або податок на тоталізатор (*betting tax*) – азартний збір на кінських перегонах, різних змаганнях, з сум приватних лотерей, ставки та розіграші ставок.

Податок на казино – оподатковується валовий дохід (gross gaming revenue) від азартної гри, зокрема в інтернет-казино.

Загалом оподаткування в іграх на гроші – форма фіскальної експлуатації непоборного для гравця азарту, безоглядного стремління ризикувати в розрахунку на удачу. По суті фіск експлуатує ірраціональну в більшості випадків поведінку пристрасних до гри людей.

Гравець несе повну відповідальність за сплату податків і зборів від виграшу, який виплачує казино.

Державне мито (stamp duty) – збір за оформлення та затвердження комерційних і юридичних документів, що стосуються операцій з акціями, нерухомим майном, іпотечних кредитів тощо. Мито легко сплатити за допомогою системи електронного штампування податкової служби (IRAS).

Податок на нерухомість (real estate property tax) – справляється з власників земельних ділянок і будівель. Ставки 0–20 % залежать від оціночної вартості майна.

Податок на спадщину і дарування (inheritance and gift tax, estate duty) – скасовано в 2008 р.

У Сингапурі відсутній податок на природні ресурси, бо їх там немає. Завдяки дії системи NEWater з високоякісної рекультивації використаної прісної води країна самодостатня у цій нагальній потребі.

Відсотки, роялті, орендна плата за рухоме майно, *збори за управління та технічні послуги (management and technical fees)*, а також так звані *директорські збори (director's fees)* з нерезидентів (фізичних осіб і компаній, запрошених у Сингапур зі сторони) сплачуються у момент і за місцем одержання доходу (withholding tax).

В умовах Сингапуру до фіскальних платежів подушного виду належать *збір з іноземних працівників (foreign worker levy)* та *плата за обслуговування пасажирів в аеропорту (airport passenger service charge)*. Збір з іноземних заробітчан введено з метою регулювання припливу іноземної робочої сили.

Численні трудові мігранти з Китаю та Малайзії податок на доходи не сплачують.

10.5. Фіскальне відомство Сингапуру і податковий консалтинг

Сингапур, за визначенням прем'єр-міністра Лі Куан Ю, – держава багатонаціональної меритократії. Її критеріям і вимогам відповідає і фіскальна служба.

Меритократія (meritocracy) – суспільство, держава, де люди набувають високого рангу через свої здібності і досягнення, а не за багатство чи соціальне походження; влада освічених і талановитих; уряд з достойних і заслужених людей; можливість досягти успіху на основі та завдяки особистим заслугам.

Податкове відомство Сингапуру – *Управління внутрішніх доходів (The Inland Revenue Authority of Singapore, IRAS)* – накладає та збирає податки, а також здійснює регулювальні заходи і санкції у сфері оподаткування. IRAS користується репутацією ефективного податкового адміністратора та зручного сервіс-збирача податків (*service-friendly tax collector*).

Крім свого значення як організаційно-касового центру адміністрування податків, IRAS відіграє провідну роль у формуванні та реалізації податкової політики: розробці проєктів податкового законодавства; аналізі кон'юнктури економічного та податкового середовища та ін.

Для українців-фахівців, особливо неофітів фіскальної служби, повчальними ідеали і стандарти діяльності, сформульовані в заяві про *місію і стратегію (mission and vision statement)* IRAS.

Місія IRAS:

- агент уряду і слуга платників з адміністрування податків;
- консультування урядових установ, представлення Сингапуру на міжнародному рівні з питань оподаткування.

Стратегія (мрія) IRAS:

- репутація провідного фіскально-адміністративного органу в світі;
- партнер суспільства в розбудові держави та стимулятор економіки;
- енергійна команда компетентних та відданих справі людей. IRAS керується такими установками і цінностями (*core values*):

– *справедливість (fairness)* – ставитися до всіх рівноправно, об'єктивно, безсторонньо;

– *принциповість, чесність (integrity)* – усе, що правильно, робити без страху і сумніву, незважаючи на посади чи особистості;

– *професіоналізм (professionalism)* – обслуговувати громадян швидко, компетентно, з гордістю, відданістю справі та співчуттям;

– *командна робота (teamwork)* – працювати разом при взаємній довірі та повазі, щоб досягти цілей, поставлених IRAS і урядом;

– *стремління до інновацій (innovation)* – постійно шукати нові шляхи вдосконалення роботи.

Уряд Сингапуру офіційно попередив, що закон про прибутковий податок не передбачає вирахування суми хабарів іноземним державним посадовцям з оподатковуваного доходу хабародавців.

У випадку, коли податковий орган має попередню інформацію або підстави вважати, що платник податків ухиляється від сплати податків, аналітично-консультативна фірма NLA DFK розпочинає податкове розслідування (tax investigation). Розслідування може охоплювати податки на доходи фізичних осіб, на прибуток підприємств, а також GST.

Якщо платник податків усвідомлює, що в його податкових справах існують певні порушення, не знаючи, як їх вирішити, найкраще звернутися за професійною порадою, як краще вийти із проблеми.

Функції та зобов'язання перевіркової фірми NLA DFK, що перевіряє:

- надання консультативних порад і послуг;
- підтримання контактів з клієнтами;
- пошук і залучення потенційних клієнтів;
- нагляд за встановленими вимогами до звітності;
- контроль за бухгалтерськими рахунками і фінансовою звітністю;
- різні питання оподаткування, пов'язані з бізнесом клієнта.

Оцінюючи податкову систему Сингапуру в цілому, її найбільш приваблива риса з позицій бізнесу – зручність і вигоди податкової та ділової інфраструктури (framework), а з погляду громадян – ліберальний режим оподаткування, доступність і висока якість послуг платникам податків, добросовісність персоналу фіскальної служби.

Висновки

За словами прем'єр-міністра Сингапуру Лі Куан Ю: «Ми створили Сингапур буквально з нічого. Почавши зі злиденного рибальського сільця, побудували одне з найбільших міст світу». Сьогодні місто-держава Сингапур – першокласний фінансовий центр світового значення. Йому властиві простота ведення бізнесу, надійний захист інтелектуальної власності, досконала правова система, вигідне стратегічне місцезнаходження.

Одна із особливостей податкової системи Сингапуру – відсутність у цьому місті-державі місцевих податків у звичайному розумінні слова.

Немає податків на дивіденди, на приріст капіталу, на спадщину.

У Сингапурі прийнято територіальну податкову систему, за якою компанії оподатковують за місцем одержання прибутку, а не за місцем їхнього знаходження. Це означає, що сингапурські підприємства, які отримали прибуток за кордоном (тобто з іноземних джерел), не оподатковують додатково в Сингапурі. Іншими словами, якщо прибутки вже оподатковані за кордоном, у Сингапурі вони звільнені від податку.

У Сингапурі споживання та імпорتنі товари оподатковуються 7 % податком на товари та послуги (goods and services tax).

Сингапур фактично безмитний порт (duty-free port). Сингапур не оподатковує експорт, а імпортне мито стягується лише з нафтопродуктів, тютюнових виробів, автомобілів і лікеро-горілчаних виробів.

Податкове відомство Сингапуру – Управління внутрішніх доходів Сингапуру (Inland Revenue Authority of Singapore, IRAS)

– збирає податки, здійснює податкове регулювання економіки та бере участь у розробці податкового законодавства.

IRAS має високі морально-етичні та професійні стандарти діяльності.

У цілому основною перевагою Сингапуру є інвестиційна привабливість і низькі податки. У результаті ВВП на душу населення у 1965 р. становив 400 дол., в 2020 р. – 52 тис.

Контрольні запитання

1. Лі Куан Ю: «Наша країна є багатонаціональною меритократією». Поясніть зміст фрази.

2. З яких причин податкова система Сингапуру має репутацію «податкової системи мрії» (a dream tax system)?

3. Сингапур має статус порто-франко. Які вигоди дає цей статус? Чи були в минулому або є в сучасній Україні території з статусом порто-франко?

4. У чому ви бачите різницю між ПДВ в Україні і goods and services tax, прийнятому в Сингапурі?

5. Сингапур – великий центр грального бізнесу. А як ви оцінюєте відкриття казино в Україні?

6. Який може бути роялті в Сингапурі, позбавленому природних ресурсів, навіть прісної води і піску?

7. Яке ви маєте уявлення про оподаткування товарів, послуг і операцій, оплачуваних у криптовалютах?

Тестові завдання

1. За визначенням Лі Куан Ю, у Сингапурі з часів незалежності склався образ правління представниками соціального класу:

а) плутократії;	б) геронтократії;
в) меритократії;	г) аристократії;
д) клептократії;	е) бюрократії.

2. Роялті як фіскальний платіж – це:

- а) авторський гонорар за продану книгу або поставлений спектакль;
- б) плата за право розробки надр;
- в) плата за право користування патентом на винахід;
- г) плата за право використання майна;
- д) усе з названого;
- е) щось окреме з названого.

3. Свого часу Сингапур мав статус вільного портового міста – повного, а сьогодні обмеженого порто-франко, що означає:

- а) відсутність податку на дохід;
- б) відсутність податку на підприємницький прибуток;
- в) відсутність ПДВ і акцизів;
- г) митний режим duty-free на більшість ввізних товарів.

4. У Сингапурі запроваджено непрямий податок на споживання у формі та під назвою:

- а) ПДВ;
- б) податку з обороту;
- в) податку на товари і послуги (goods and services tax);
- г) державної монополії на виробництво і/або торгівлю окремими видами товарів.

5. Мінімальна, (крім нульової), податкова ставка на доходи фізичних осіб:

- а) 2 %; б) 3 %; в) 5 %; г) 10 %; д) 15 %.

6. Максимальна податкова ставка на доходи фізичних осіб:

- а) 22 %; б) 30 %; в) 35 %; г) 40 %; д) 45 %.

ТЕМА 11

ТРЕНДИ, ІННОВАЦІЇ, ПРОБЛЕМИ В ОПОДАТКУВАННІ (TRENDS, INNOVATIONS, PROBLEMS IN TAXATION)

- 11.1. Неминущий тягар податків.
- 11.2. «Корабель податкової свободи».
- 11.3. Податок на багатство як фіскальний фонд проти коронавірусу.
- 11.4. Оподаткування цифрових та криптовалютних операцій.
- 11.5. Відродження податку на спадщину.

Ключові терміни і поняття: податковий тягар, надмірний тягар податків, екстерналії (externalities), цінова еластичність попиту і пропозиції, «корабель податкової свободи», «податкова війна» (tax war) з коронавірусом, податок солідарності, податок на багатство, каскадний податок, криптовалюта, біткоїн, ексекютор податку, mutualization, догма.

Для цілей цього посібника обмежили блок інноваційно-проблемних ситуацій в оподаткуванні до п'яти тем: податкового тягаря; новітньої форми ухилення від податків; оподаткування операцій у криптовалютах; податкових наслідків пандемії COVID-19; подій навколо податку на спадщину. Виклад як змісту всього посібника, так і даної тематики супроводжується супутніми питаннями, що стосуються різних сторін державного і суспільного життя, зокрема цінностей, образу мислення і поведінки платників податків – представників різних народів.

Особливо важливо, що поява оцифрування та цифрових податків впливає на фіскально-адміністративну сферу оподаткування, надає податковим органам нові інструменти роботи, що зводить обслуговування платників податків на більш досконалий рівень, підвищує ефективність збору податків.

11.1. Немину́щий тягар податків

Згідно з формальним визначенням *податковий тягар* (tax burden, податкове навантаження, податковий тиск) – загальна сума приватних матеріальних втрат окремої особи, галузі або всіх платників податків країни, спричинена сплатою податків. Кількісне зменшення величини доходу (прибутку) не залежить від джерела, походження і характеру доходу, але залежить від еластичності за ціною товарів попиту і пропозиції. Скажімо, податкове навантаження на споживачів підакцизної солі практично не зміниться, як би не зростала або зменшувалася ціна солі, оскільки фізіологічна норма споживаної солі завжди залишається стабільною.

При повному соціально-економічному аналізі оподаткування визначають також надмірний тягар податку, *надлишкове податкове навантаження* (*excess burden of a tax*).

Надмірний тягар податку – викликаний встановленням податку втрати виробника і споживача, безрезультатний для надходжень податкового доходу до бюджету. Наприклад, – втрати, спричинені відмовою платника від споживання певного товару в зв'язку з підвищенням його ціни на суму податку. У результаті платник втрачає, а до держави нічого не надходить.

Неодмінний компонент оподаткування – так звані *екстерналії* (*externalities*), *зовнішні ефекти податку*, які то зменшують, то збільшують реальний тягар податків, то шкодять, то сприяють певним процесам. Наприклад, підвищення податку на пластикові пакети збільшує податкове навантаження на споживача, але водночас спричиняє позитивний зовнішній ефект – зменшує забруднення довкілля пластиком.

Важливо відмітити зовнішній позитивний ефект оподаткування – для платників тягар податків має відшкодований, компенсаційний характер. У процесі оподаткування втрачені через сплату податків доходи і, відповідно, блага індивідуального споживання відшкодовуються платникам наданням з боку держави коштом податків благ суспільного, колективного користування (безпека, правопорядок, добробут, комфорт існування та ін.).

Загалом податки – фіскальна передумова політичної свободи, державності, цивілізації.

Щоправда, на рівні буденної свідомості ця істина мало ким сприймається. У деяких дослідженнях тягар податків⁵⁰ показово просто вимірюють на основі інформації про різницю між середньою валовою та «чистою» (очищеною від податків) заробітною платою у вибраних країнах.

Різниця між двома рівнями зарплат розцінюється як податковий тягар. У такому розрахунку податкове навантаження включає не лише податки, але й внески на соціальне страхування та інші подібні обов'язкові платежі.

Виявилося, що Саудівська Аравія та Індія очолюють список країн з найнижчим податковим навантаженням – 0 %. Однак середні зарплати в цих двох країнах значно відрізняються майже в 12 разів. Далі по низхідній йдуть Швейцарія, Індонезія, Бразилія, Японія, Румунія, Болгарія, Південна Корея та Китай. Зокрема, сусідня Україні Болгарія особливо приваблива для роботодавців, оскільки, на відміну від інших країн ЄС з прогресивним оподаткуванням, податкові ставки в Болгарії особистих (і корпоративних) податків рівні 10 % незалежно від суми зарплати.

Данія – країна з найбільшим податковим навантаженням, що становить 56 %. Отже, при середній валовій зарплаті 54 844 євро чиста зарплата становить 24 072 євро. Далі за списком слідує Швеція, податки забирають 48 % зарплати, решта – залишається платнику. У Бельгії, Австрії, Нідерландів, Іспанії, Франції, Німеччини, Португалії, Канади фіск забирає левову, принаймні досить значну, частину зарплати своїх громадян.

Україна належить до групи країн з порівняно низьким податковим навантаженням, що не робить країну успішною, а її громадян заможними чи багатими, як високий рівень податків у Данії чи Швеції не шкодить їхньому розвитку, благоустрою чи добробуту населення. На рівень економічного розвитку і соціального добробуту діють фактори набагато сильніші, ніж високе чи низьке оподаткування.

⁵⁰ What are the countries with lowest and highest tax burden? URL: <https://nomoretax.eu/lowest-highest-tax-burden/>

11.2. «Корабель податкової свободи»

Для державних фіскальних органів основною проблемою є ухилення платників від податків. Ця мегапроблема тривожить митарів усього світу. У зловмисних платників інтерес, звісно, протилежний, – будь-що ухилитися від фіскального обов'язку перед державою і суспільством. До вже існуючих досить хитро-мудрих способів ухилення, видобутих з нетрів бухгалтерії та трансфертного ціноутворення, задумано ще один. На цей раз йдеться про намір взагалі вийти з-під державної податкової юрисдикції, навіть якщо держава є архісховищем податків.

В усьому світі існує багато так званих податкових гаваней, оазисів і притулків. Здебільшого це віддалені екзотичні острови або невеликі території. Тим часом є можливість розширити територію, вільну від податків, ледве не безмежно, якщо створити буквальний офшор (англ. offshore – поза берегом), тобто податкове сховище на плаву. Йдеться про розміщення осередків ухилення на суднах, які постійно перебувають у міжнародних водах світового океану.

Оскільки плаваючі податкові притулки знаходяться у міжнародних водах, вони бувають у національних водах окремих країн лише епізодично і на короткий час, то їхні пасажери не підпадають під дію податкових юрисдикцій відвідуваних країн. Вони ніде не мають статусу податкового резидента. Наприклад, згідно із законодавством, особа, яка проводить у Великій Британії менше 16 днів на рік, не вважається її резидентом. Британське податкове право чинне лише в межах 12 морських миль від берегової лінії. Щоправда, США оподатковують своїх громадян незалежно від місця їх місцезнаходження.

Існує два можливих види плаваючих податкових притулків: житлові комплекси на морських суднах (residential ships) та приватні яхти (private yachts). Ідея плаваючого податкового притулку у формі житлового комплексу на воді для багатих людей виникла давно. Ще в 20-х роках минулого століття в США пропонували побудувати плаваючий острів-пансіонат, на якому могла б розміститися половина американських мільйонерів.

Подібний проєкт⁵¹ на 60 тис. мешканців запропонував у 2019 р. інноватор на зразок Ілона Маска американський інженер Норман Ніксон. Отже, сьогодні цей задум набув актуальності та образу «корабля свободи» (freedom ship), мається на увазі свободи від податків.

«Кораблі свободи» не задумані у призначенні для туристів чи відпочиваючих. Якщо зібрати на такому кораблі одних ухильників від податків, то все одно залишається вимога міжнародного морського права про реєстрацію плавучих засобів під конкретний державний прапор. Правило «держави прапора» (flag state) підводить судно і всіх, хто перебуває на ньому, під юрисдикцію конкретної держави-прапора. Отже, на подібному кораблі можна уникнути певних, але не всіх, державних податкових юрисдикцій. Залишається вибрати ту, під прапором якої доводиться плавати.

Такий вибір, напевно, буде на користь країни з мінімальними фіскальними вимогами, але завжди існує загроза, що її офшорний статус може змінитися. Єдиний вихід позбавитися фіскальних посягань з боку будь-якої держави – оголосити «корабель свободи» самостійною «державою». Незалежність дозволить фіскально самодостатнім податковим притулкам на воді зберігати свої активи в повній конфіденційності, бути поза міжнародними угодами, вимогами і правилами.

У сучасних умовах створення плавучих «держав»-сховищ податків виглядає настільки умоглядно логічно, наскільки в реальності є утопічно непозбутнім. Проте, на думку західних критиків цього проєкту, не виключено, що надумані «кораблі свободи» у майбутньому стануть реальними⁵².

Більш реально, ніж придбати квартиру на вигаданому «кораблі свободи», створити податковий притулок на власній яхті. За оцінками, комфортна яхта для цієї мети може коштувати від 200 тисяч доларів. Як вважають, використання власної яхти для ухилення від сплати податків стане особливо вигідним, якщо

⁵¹ The Freedom Ship Floating City Concept. URL: <https://www.marineinsight.com/future-shipping/the-freedom-ship-floating-city-concept/>

⁵² What are the countries with lowest and highest tax burden? URL: <https://nomoretax.eu/lowest-highest-tax-burden/>

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекého Сходу

плавати в місцях, де країни-офшори знаходяться близько одна від одної. У такому разі без дорогих і тривалих переміщень можна проводити, наприклад, по два тижні в кожній з країн, ніде не ставши податковим резидентом. Наприклад, регіоном, придатним для подібних маніпуляцій, є Карибський басейн або Океанія.

Життя у приватній податковій гавані означає постійну турботливу подорож з країни в країну. Західні публікації на цю тему проходять під девізом «No more tax», чому нагорода і втіха – звільнення від податків, про фіскальний патріотизм і не згадується. Не наводиться також конкретних поіменних прикладів подібного роду мореплавців.

Яхти й особливо «кораблі свободи» більше привертають увагу своєю екстравагантністю, ніж практичною здійснимістю. Та навіть без подібних кораблів сучасний міжнародний порядок в оподаткуванні дає можливість мільярдним супербагачам знайти податковий притулок у численних податкових гаванях, розкиданих по всьому світу.

11.3. Податок на багатство як фіскальний фонд проти коронавірусу

Пандемія збагатила арсенал «податкових війн» (tax wars) проти негативних явищ в економіці та соціальній сфері. *Податкова війна*, як правило, стає необхідною в часи екстраординарних подій, економічних спадів і криз. У цьому контексті під «війною» розуміють процес використання засобів фіскально-бюджетної політики, тобто податкових надходжень і пільг, а також бюджетних субсидій для подолання наслідків пандемії. Пандемія спричинила величезні економічні втрати і посилили соціальну нерівність.

У більш загальному плані податкові війни породжують конкуренцію за доступ до капіталів і тим спонукають уряди знижувати податки на багатих роботодавців та на корпорації, що, зазвичай, має компенсуватися підвищенням податків на інші верстви суспільства. Отже, конкурентні податкові війни, які позбавляють капіталів одних, щоб нагородити других, – по суті, гра з

нульовим результатом. Такі війни шкідливі особливо для менш розвинених держав, до яких належить і Україна. За словами французького економіста Ж.-Ф. Роуже: «Глобалізація – це нова форма війни між народами, економічна війна. Це також податкова війна. Фіскальна політика є центральною точкою конкуренції за привабливість територій. Глобальна податкова війна – це інша форма міждержавних конфліктів...»⁵³.

За умов пандемії формується альтернативний підхід до регулювальної функції оподаткування – трансформація війни податків (tax war) у *воєнний податок* (war tax), тобто використання податків як безпосереднього фіскального засобу протидії поширенню захворювання COVID. Ситуація настільки загрозлива, що західні автори під час опису оподаткування як рятівного фіскального ресурсу протиборства пандемією звертаються до воєнної термінології. Конкретно для функції подібних «воєнних» податків особливо придатні деякі податки.

На роль war tax проти пандемії претендує податок на багатство. У країнах Євросоюзу, занепокоєних пошуком податково-боргових джерел і методів фінансової компенсації наслідків і втрат, нанесених пандемією COVID-19, серед заходів обговорюється проєкт загального в межах ЄС прогресивного податку на багатство. Об'єкт податку – сукупна вартість усіх активів 1 % найбагатших людей в Європі. Вважається, що суми надходжень такого податку буде достатньо для обслуговування та погашення створеного єврооблігаціями рятувального боргового фонду⁵⁴.

Подібний спосіб дій описує важко перекладний *термін mutualization*, що означає проведення солідарної стратегії спільних заходів на взаємовигідних засадах. У цьому випадку метою mutualization є реалізація скоординованої політики підтримки здоров'я та захисту населення від фінансово-економічних труднощів, зумовлених пандемією.

⁵³ Rouge' J. F. The global tax war. URL: jfronge@yahoo.ca.2017. https://www.researchgate.net/publication/313442998_Global_Tax_war

⁵⁴ Landais C., Saez E., Zucman G. A progressive European wealth tax to fund the European COVID response. URL: <https://voxeu.org/article/progressive-european-wealth-tax-fund-european-covid-response>

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

Під час пандемії одні країни постраждали більше, інші – менше, що спонукає пропозиції щодо запровадження міжнародного (глобального) *податку солідарності* за принципом: від сильніших на користь слабших. Щоправда, економічно найбільш сильних – США, Велику Британію, Францію – пандемія зачепила найбільше. Більш простий податковий захід швидкої дії – підвищення ставки ПДВ, «що потребує лише зміни цифри».

Пора пандемії в політичному і соціальному плані сприятлива для запровадження або підвищення *податку на багатство*, а також збільшення податків на спадщину і дарування, на нерухомість і на приріст капіталу.

Податкові наслідки пандемії менш помітні у країнах з територіальними режимами оподаткування прибутку корпорацій (Гонконг, Сингапур та ін.). Такі країни менш чутливі до негативних впливів ззовні, оскільки не оподатковують доходи і прибутки, одержані резидентами з іноземних джерел, і тим залучають капітали до себе.

Найпоширенішим механізмом захисту малого і середнього бізнесу від економічних наслідків COVID-19 на Заході стало застосування відстрочок або розстрочок податкових платежів. Близько 50 держав тією чи іншою мірою задіяли цей інструмент. У деяких країнах розстрочка надається на 36 місяців.

Пандемія завдала країнам Західної Європи з високим податковим навантаженням більших негативних наслідків, ніж зазнали менш густонаселені та розвинені країни Центральної та Східної Європи. Наприклад, такі країни, як Болгарія та Румунія зберігають свої привабливі для інвесторів низькі податкові ставки. Бельгійський експерт закликає: «Зараз, як ніколи, нам потрібно «йти на Схід». Крім того, підприємства мають почати мислити менш глобально. Східна Європа може стати переможцем, якщо вміло і вдало зіграє своїми картами»⁵⁵.

У такому разі Україна має зіграти свою гру.

⁵⁵ What will tax landscape look like after the Corona crisis? URL: <https://nomoretax.eu/tax-landscape-after-corona-crisis/>

11.4. Оподаткування цифрових та криптовалютних операцій

Упродовж останніх десятиліть усе більшого поширення набувають цифрові податки, оподаткування торгівлі через інтернет-магазини, а також комерційні операції у біткоїнах чи в інших віртуальних валютах. Відповідно постає питання про характер і природу таких податків.

Новизна таких податків – у появі небувалих раніше баз оподаткування: торгових оборотів через інтернет; доходів і прибутків від цифрових продуктів і послуг; операцій з реалізації товарів у криптовалютах. Зміни баз оподаткування потребують модернізації фіскального законодавства, належної перепідготовки персоналу, створення відповідної мережевої інфраструктури в податкових органах, інформаційної та аналітичної підтримки цих напрямів у розвитку податкових систем.

Податки на цифрові послуги (digital services taxes) – це податки на прибуток від цифрових операцій, тобто їхня податкова база включає доходи, отримані від реалізації цифрових продуктів (комп'ютерних програм, аудіо-, відеоматеріалів та ін.) чи послуг залежно від кількості користувачів.

Як правило, цифрові продукти виробляють транснаціональні корпорації, при оподаткуванні яких виникає проблема: збирати податок за місцем створення оподатковуваної вартості (value), за місцем постійного представництва цифрової компанії без фізичної присутності її підприємств у даній країні чи за місцезнаходженням користувачів цифрових послуг? Для уникнення багаторазового (каскадного) оподаткування ця проблема перебуває у стадії вирішення на рівні ОЕСР, ЄС та інших міжнародних інституцій.

Податок з продажу типу податку з обороту на кожному послідовному етапі руху продукції від сировини до споживачів відомий у практиці оподаткування під назвою «каскадний податок» (cascade tax). У цьому разі кожен покупець у ланцюзі поставок платить ціну на підставі вартості товару, включаючи податок, нарахований на попередньому етапі. По суті, це справляє ефект «податку на податок». У результаті кінцевий реальний податок на споживача перевищує офіційну ставку податку з продажу.

На порядок денний постає також оподаткування операцій, проплачених у криптовалютах. Попри сумніви скептиків деякі великі авторитети сучасності, наприклад Білл Гейтс, вважають, що за криптовалютами, зокрема, за біткоїном – майбутнє.

На початку 2021 р. у сфері криптовалютних податкових платежів спостерігаються дві протилежні тенденції⁵⁶. Так, уряд Сингапуру пропонує звільнити біткоїн та інші операції в криптовалютах від податку на товари та послуги (goods and services tax, GST). Таку позицію розділяють також Німеччина, Австралія, Португалія та ін.

Найбільш поширені криптовалюти: Bitcoin, Dash, Ethereum, Litecoin, Monero, Ripple, Zcash. Китай створює свій національний криптоюань. За деякими оцінками, загалом у світі налічується понад 5 тис. віртуальних валют. Усі криптовалюти, крім біткоїна, іменуються альткойнами (altcoins).

У США біткоїн трактується як тип віртуальної валюти і вважається капітальним активом. Навпаки, на відміну від США, в Німеччині не розглядають криптовалюту як власне валюту, товар чи взагалі актив. Натомість біткоїн та альткойни вважаються приватно емітованими грошима⁵⁷. Згідно з правилами ЄС приватні продажі криптовалют, що в еквіваленті не перевищують 600 євро, звільняються від сплати податку. Володіння криптовалютами і приріст капіталу не оподатковуються, якщо тримати (hold) Bitcoin та інші альткойни понад один рік.

Служба внутрішніх доходів (СВД) – податкове відомство США – активізувала здійснення низки фіскально-адміністративних заходів щодо оподаткування операцій у криптовалютах⁵⁸. Американські компанії, які здійснюють подібні операції, переносять свої штаб-квартири в країни з більш сприятливим податковим режимом. Наприклад, до таких країн належить сусідня

⁵⁶ Recent developments in the field of cryptocurrency taxation. URL: <https://nomoretax.eu/developments-cryptocurrency-taxation>

⁵⁷ Germany: a surprising bitcoin tax haven. URL: <https://nomoretax.eu/bitcoin/tax-haven-germany/>

⁵⁸ Can I pay taxes with Bitcoin? URL: <https://nomoretax.eu/can-i-pay-my-taxes-with-bitcoin/>

Україні Болгарія, де встановлено єдину ставку 10 % на доходи фізичних і прибутки юридичних осіб. Подібний пільговий статус стосовно трансакцій у криптовалютах мають Швейцарія, Сингапур, Гібралтар.

СВД наразі не приймає біткоїн безпосередньо для сплати податкових зобов'язань. Однак існують методи сплати податку в біткоїнах обхідними способами через компанії-посередники. Податкові органи штатів також розглядають питання про прийняття біткоїна як способу оплати податків. Так, у штаті Нью-Гемпшир розроблено законопроект про імплементацію сплати податкових зобов'язань у біткоїнах.

Загалом складається картина повного різнобою трактовок. В одних країнах криптовалюти мають статус нематеріальних активів, в других – капітальних активів і майна, в третіх – платіжного засобу, у четвертих – приватно емітованої валюти, в п'ятих – іноземної валюти. В одних операції та угоди в криптовалютах оподатковуються, в других – ні, треті коливаються, а тому приймають половинчасті рішення. Про ясність і єдиний підхід говорити не приходиться.

Ждуть вичерпної відповіді два основоположні питання: «суть явища криптовалют» і «платити чи не платити податки в криптовалютах»? Як пророчать, розвиток криптовалютних трансакцій і угод уже не зупинити. Так або інакше рішення буде знайдено.

11.5. Відродження податку на спадщину

Якщо податок на багатство покликаний фінансувати заходи проти коронавірусу, то логічно не звільняти від оподаткування одну з різновидностей багатства – спадщину. Разом з тим привертає увагу рідкісне в сфері оподаткування явище – скасування в деяких країнах податку на спадщину⁵⁹. Відмова від одного з найдревніших, що існував упродовж тисячоліть, податку є подією

⁵⁹ 10 jurisdictions withg no inheritance tax. URL: <https://www.expatika.com/be/finance/taxes/inheritance-tax-belgium-1000086/>

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

більш знаменною, ніж навіть запровадження нового податку. Тому потребує окремого роз'яснення.

Серед Великої двадцятки, що очолює світову економіку, відмовилися від податку на спадщину і дарування вісім держав, зокрема такі гіганти, як Австралія, Індія, Канада, Китай і Росія⁶⁰. Цю групу поповнюють багато авторитетних країн меншого економічного рангу: Австрія, Гонконг, Ізраїль, Норвегія, Сингапур, Швеція та ін. Україна належить до групи держав, де формально податок на спадщину відсутній, але спадщина фактично оподатковується як звичайний дохід. При відсутності спеціального податку спадкові активи обкладаються податком на приріст капіталу, іншими зборами та обов'язковими платежами.

У деяких кантонах Швейцарії податок зі спадщини не стягується взагалі, в других від нього звільняють тільки прямих спадкоємців, в третіх кантонах податок стягується незалежно від ступеня споріднення. Ставки суттєво диференційовані: в кантоні Берн 1–2,5 %; в Женеві 6–26 %; в Цюріху 2–7 %. За прийнятим у Швейцарії принципом прямої демократії на народний плебісцит винесено питання про передачу справляння податку на спадщину з місцевого на федеральний рівень.

Скасування податку на спадщину суперечить переконливим соціальним аргументам, що люди мають досягати добробуту і багатства своїми зусиллями, а не завдяки успадкуванню активів своїх родичів. З таких міркувань у деяких випадках спадщину «заоподатковують» ледве не до повної її конфіскації у вигляді податку.

Наприклад, у Бельгії, залежно від ступеня споріднення і величини спадщини, прогресивні ставки податку перебувають у межах від 3 % для близьких родичів до 80 % для далеких. Ставки податку диференційовані також за територіальною ознакою. У федеральній провінції Фландрії максимальна ставка суттєво

⁶⁰ Worldwide Tax Summaries. Inheritance and gift tax rates. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/quick-charts/inheritance-and-gift-tax-rates>

нижча – 55 %⁶¹. Отже, мають значення не лише соціальні міркування, а також фактори економічного і політичного характеру. Можливо тому що Фландрія – локомотив бельгійської економіки, місцеві мільйонери добилися рішення скоротити свій вклад у загальнодержавний бюджет. Натомість здійснюють стратегію податкового планування з передачі своїх капіталів у вигляді спадщини і дарувань родичам, розміщують у благодійні фонди та довірчі трасти.

Тим часом у Болгарії, що також входить до складу Євросоюзу, податок на спадщину має статус місцевого податку, його феноменально низькі ставки встановлюються на рівні громад. Перші 250 тис. левів (\approx 128 тис. євро) вартості спадкового майна звільнено від оподаткування. Чинні ставки: 0,4–0,8 % на спадщину близьким родичам; 3,3–6,6 % – далеким⁶². Спадщина, отримана подружжям та родичами за прямою лінією (брати і сестри), звільняється від сплати податку на спадщину.

У країнах англосаксонського права (Великій Британії, США та ін.) податок з вартості майна, одержаного у спадщину від померлої особи, формально сплачує представник померлого, звідси назва «посмертний податок» (death tax). Тягар перекладається на спадкоємців, скорочуючи суму спадщини на суму податку.

Коли дотримуватися пояснення фіскальних явищ у поняттях розробленої Едвіном Селігманом (1861–1939) історично-інституціональної теорії державних фінансів, що об'єднує німецьку історичну школу з американським інституціоналізмом, нічого екстраординарного з оподаткуванням спадщини не відбувається. З плином часу ті чи інші інститути повинні об'єктивно оновлюватися, змінюватися, зникати як зник подушний податок і притаманна йому кругова порука.

Основна причина досить масової відмови від оподаткування спадщини має фіскально-адміністративний характер. У сучасній економіці цей податок через перенавантаження юридичними

⁶¹ Estate and inheritance tax in Belgium. URL: <https://www.expatica.com/be/finance/taxes/inheritance-tax-belgium-1000086/>

⁶² Inheritance taxation in Bulgaria extremely low. URL: <https://nomoretax.eu/2282-2/>

формальностями та відповідних високих виконавських затрат непорівнянний з одержуванним від нього доходом. «Податкові закони щодо оподаткування спадщини, – пише британський журнал “Financial Times”, – надто складні, тому спричиняють великі витрати з боку спадкодавців та їхніх ексекюторів»⁶³.

Ексекютор (executor, виконавець заповіту) – за англосаксонським правом особа, на чие ім'я пишуть доручення завершити земні ділові справи та нести відповідальність за оформлення спадщини після смерті доручителя.

У Британії середній клас вважає податок на спадщину найбільш ненависним податком (most hated tax), який найбагатші обходять через хитромудрі маніпуляції податкового планування. Подібна ситуація і в багатьох інших державах.

Серед різних соціальних концепцій здавна фігурувала догма, що кращий спосіб перешкодити зосередженню надто великих багатств у руках осіб, які не здобули їх своєю працею, – встановлення межі збагачення за правом спадщини за допомогою прогресивно зростаючого податку на спадщину. Сучасне масове скасування податку на спадщину похитнуло це, здавалося б, незаперечне твердження.

Внаслідок пандемії неминучі фінансово-економічні проблеми, які потребують задіяння всіх доступних фіскальних резервів. Поряд з посиленням оподаткування багатства і багатих одним з таких резервів може стати реставрація оподаткування спадщини для відновлення елементарної соціальної справедливості, потоптаної звільненням від податку незароблених і незаслужених доходів.

Висновки

По глибині, оригінальності та системності осмислення західні теоретики і практики внесли унікально багатий вклад у вчення та знання про оподаткування, про державні фінанси загалом. Звідси випливає інтерес і значення вивчення податкових систем,

⁶³ Inheritance tax: what does the future hold? URL: <https://www.ft.com/content/10370c58-a235-11e9-974c-ad1c6ab5efd1>

створених на основі західних цінностей та організаційно-адміністративного досвіду. Тим більше, що податки забезпечили фіскальне супроводження державності та цивілізації, не маючи рівноцінних аналогів серед альтернативних джерел існування держав.

Сучасне вчення про податки опирається на бінарну соціально-економічну інтерпретацію оподаткування: *принцип вигоди (корисності)* та *принцип платоспроможності*. З одного боку, громадяни в обмін на податкові платежі одержують необхідні блага, незамінні нічим вигоди, а з іншого – вклад кожного в податкову ціну благ вимірюється його платоспроможністю.

Крім традиційних питань, у навчальному посібнику щодо кожної з країн розглянуто п'ять, на наш погляд, найбільш актуальних питань.

Тягар податків, податкове навантаження, податковий тиск – одвічно центральне питання оподаткування в очах платників, це важливий, хоч і не єдиний, показник справедливості оподаткування.

Ухилення від податків – гостра, конфліктна, криміналізована проблема оподаткування. Зловмисники постійно винаходять нові способи. Останнє «досягнення» – так званий *корабель податкової свободи (tax freedom ship)*, морехідний податковий притулок для мультимільйонерів.

У зв'язку з розвитком обігу криптовалют (біткоїн та ін.) природно постало питання про оподаткування бізнесово-комерційних операцій, які здійснюються у віртуальних валютах.

Найбільш знакова подія 2020 року – пандемія коронавірусу. У посібнику щодо кожної країни, зокрема, розглянуто прийняті урядами фіскально-адміністративні заходи протидії з коронавірусом. У цілому в більшості країн світу цільові фіскально-бюджетні заходи протидії COVID-19 полягали в:

1) проведенні податкових послаблень для підтримки рівня доходів домогосподарств і ліквідності підприємств;

2) наданні фінансової допомоги фізичним і юридичним особам;

3) полегшенні тягара податків шляхом надання пільг і відстрочок платежів на період пандемії.

У сучасному оподаткуванні йде небувалий процес масової відмови держав від податку на спадщину і дарування, який досі вважали однією з опор податкової справедливості. Пояснення цього явища полягає в несприятливому для цього податку співвідношенні затрат і вигод: фіскальний дохід від цього податку низький порівняно із затратами на його справляння та складним юридичним супроводженням податку на спадщину.

Контрольні запитання

1. Якими показниками вимірюється тягар податків (tax burden)?

2. Охарактеризуйте морехідні податкові сховища (tax freedom ships).

3. Засоби «податкової війни» (tax war) проти пандемії COVID-19.

4. Роль криптовалют у сучасному оподаткуванні.

5. Причини масової відмови держав від оподаткування спадщини і дарувань (inheritance and gift taxes).

6. Цифрові податки (taxes on goods and services provided by digital means) у сучасних національних податкових системах.

Тестові завдання

1. Тягар податків (tax burden) вимірюється показниками:

- а) частка податків у ВВП;
- б) частка податків у доходах і заробітках;
- в) частка податків у ціні товарів і послуг;
- г) світовий індекс людського розвитку;
- д) щось окреме з названого;
- е) усі відповіді правильні.

2. *«Корабель податкової свободи» (tax freedom ship) використовують у призначенні:*

- а) плавучого офшору;
- б) плавучої податкової гавані;
- в) плавучого податкового оазису;
- г) плавучого податкового притулку;
- д) усі відповіді правильні;
- е) щось окреме з названого.

3. *Податкова війна (tax war) проти пандемії коронавірусу COVID-19 велася бюджетними і фіскально-адміністративними засобами:*

- а) бюджетні субсидії;
- б) податкові знижки;
- в) податкові відстрочки;
- г) знижки ставок податків;
- д) усі відповіді правильні;
- е) щось окреме з названого.

4. *Оподаткування фінансово-комерційних операцій, які здійснюються у криптовалютах, знаходиться в стані:*

- а) запровадження всюди;
- б) запровадження частково;
- в) від цього виду оподаткування відмовилися абсолютно;
- г) цей вид оподаткування знайшов одностайне схвалення.

5. *Сучасний податок на спадщину і дарування має статус:*

- а) від нього відмовилися усі держави;
- б) від цього податку відмовилася частина держав;
- в) від податку на спадщину відмовляються лише багаті держави;
- г) від податку на спадщину відмовляються лише бідні держави.

6. *На початку ХХ ст. (1908 р.) знаменитий соціолог Густав Лебон (1841–1931) писав: «Дійшло до того, що ми оподатковуємо*

Розділ II. Податкові системи США та країн Близького і Далекого Сходу

дохід! В Італії прибутковий податок зріс до 20 %. Досить ще кількох послідовних збільшень податків, щоб дійти до повного поглинання доходу, а отже, і капіталу на користь держави». 112 років після, в 2020 р. максимальна ставка на дохід в Італії становить:

- а) 40 %; б) 43 %; в) 45 %; г) 50 %; д) 55 %.

7. Заходи фіскально-бюджетної протидії пандемії коронавірусу передбачали підтримку ліквідності. У цьому випадку ліквідність означає:

- а) здатність фірми своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання;
б) здатність банку своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання;
в) здатність домогосподарства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання;
г) здатність держави своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання;
д) усі відповіді правильні;
є) щось одне з названого.

8. Згідно з притчею про доброго самаритянина (Євангеліє від Луки 10: 35–37) у випадку фінансово-економічних труднощів люди, регіони, держави мають діяти так:

- а) чекати солідарної допомоги з боку інших людей, регіонів, держав;
б) розраховувати виключно на власні сили, ресурси, можливості. Солідарність шкідлива тим, що підриває стимули до власних зусиль;
в) повністю безкорисної солідарної допомоги за небагатьма винятками (наприклад, між близькими родичами) майже не буває;
г) кожна людина, регіон, держава мають вирішувати дилему, що міститься у притчі про самаритянина, на свій власний розсуд і вибір.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Л. Податкова держава: [монографія] / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. – К.: Алерта, 2016. 304 с.
2. Андрущенко В. Л. Податкові системи зарубіжних держав: навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, З. С. Варналій, І. А. Прокопенко, Т. В. Тучак. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 222 с.
3. Андрущенко В. Л. Фіскальний фактор щастя народів / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак // Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. – УДФСУ, 2018. – Вип. 2. – С. 5–10.
4. Варналій З. С. Податкова система: підручник / З. С. Варналій, М. В. Романюк. – К.: Знання України, 2019. – Тема 10. Податкові системи зарубіжних країн. – С. 267–294.
5. Навіщо нам податки. Держава як спільний бізнес / Нариси за редакцією Н. М. Ковалко та В. М. Мельника. – Київ: ТОВ «Якабу Паблішинг», 2019. – 240 с.
6. Налоги в мире. Налоговая система Великобритании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-evrope/nalogovaya-sistema-velikobritanii/>
7. Налоги в мире. Налоговая система Германии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-evrope/nalogovaya-sistema-germanii/>
8. Налоги в мире. Налоговая система Италии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-evrope/nalogovaya-sistema-italii/>
9. Налоги в мире. Налоговая система Китая [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-aziatskih-stranah/nalogovaya-sistema-kitaya/>
10. Налоги в мире. Налоговая система Франции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-evrope/nalogovaya-sistema-frantsii/>
11. Налоги в мире. Налоговая система Японии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-aziatskih-stranah/nalogovaya-sistema-yaponii/>

12. Налоги в мире. Особенности налоговой системы США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-amerike/>

13. Налоговые системы зарубежных стран. Сингапур [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://gsl.org/ru/taxes/tax-zones/сингапур/>

14. Цитович Н. М. Местные расходы Пруссии в связи с теорией местных расходов / Н. М. Цитович. – Киев: Тип. С. В. Кульженко, 1898. – VI. – 735 с.

15. Швабій К. І. Податкова політика держави: ще один великий компроміс / К. І. Швабій. – К.: Алерта, 2018. – 42 с.

16. 2020/21 Hong Kong Tax Facts and Figures [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.pwchk.com/en/budget/2020/tax-facts-and-figures-en.pdf>

17. China briefing [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.china-briefing.com>

18. China taxes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldwide-tax.com/china/indexchina.asp>

19. China: tax system [Электронный ресурс]. – Режим доступа: antandertrade.com/en/portal/establish-overseas/china/tax-system

20. France Tax and French Tax Laws [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldwide-tax.com/france/french-tax.asp>

21. Germany taxes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldwide-tax.com/germany/indexgermany.asp>

22. Gov. UK. HMRC rates and allowances [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.uk/government/collections/rates-and-allowances-hm-revenue-and-customs>

23. Israel Income Taxes and Tax Laws [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.worldwide-tax.com/israel/israel_tax.asp

24. Israel Value Added Tax [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.worldwide-tax.com/israel/isr_vat.asp

25. Italy Taxes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldwide-tax.com/italy/indexitaly.asp>

26. Japan Income Taxes and Tax Laws [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldwide-tax.com/japan/japan_tax.asp

27. Municipal taxes – City Amsterdam [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.amsterdam.nl/en/municipal-taxes/>

28. Netherland Tax and Dutch Tax Laws [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldwide-tax.com/netherlands/dutch_income_tax.asp

29. Singapore tax rates and tax system [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.corporateservices.com/singapore/singapore-tax-system>

30. Taxation in Israel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nbn.org.il/aliyahpedia/government-services/taxes-in-israel-and-overseas/taxation-in-israel-general-information/>

31. U.K. Taxes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldwide-tax.com/uk/indexuk.asp>

32. U.S. Tax Laws and Tax System [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldwide-tax.com/us/us_taxes.asp

33. US Total Government Revenue for 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.usgovernmentrevenue.com/revenu_percent

Навчальне видання

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

Андрущенко Володимир Леонідович,
Тучак Тетяна Володимирівна

ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск	<i>Д. Ф. Салахова</i>
Відповідальний редактор	<i>І. Є. Врублевська</i>
Редактор	<i>Н. І. Грицюк</i>
Форматування та комп'ютерна верстка	<i>О. В. Лисенко</i>

Здано до друку 17.11.2021. Формат 60 × 84 / 16
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman»
Друк. арк. 12.1
Тираж 300 примірників. Замовлення № 995

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*